

Fondatori: George Bacovia, Grigore Tabacaru (1925)

ateneu

www.ateneu.info
ateneubc@gmail.com

Revistă
de cultură
Nr. 644

• Revistă editată de Consiliul Județean Bacău • anul 59 (serie nouă) • aprilie 2023 • 4,00 lei •

Adrian JICU

Un țipăt surd și o tăcere asurzitoare

pagina 3

Violeta SAVU

O veghe continuă

pagina 6

Marius MANTA

Biblioteca de prezențe „armonice“

pagina 7

• Ilustrația ediției: lucrări
din expoziția „Imaginar“
(Galeriile „Frunzetti“ Bacău)

• Tamara Antal

• sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar •

• Sebastian-Alin POPA – „Serile pianistice“, la Centrul de Cultură „George Apostu“ (p. 2) • Constantin GHERASIM – *Fum, lumini și oameni de Înviere* (p. 4) • Adrian-Florin MOISĂ – *Salonul de Primăvară al Artei Naive* (p. 4) • Ioan DĂNILĂ – *Româna psihopedagogiei* (p. 5) • Poezii de Tincuța HORONCEANU-BERNEVIC și Paula BĂRSAN (pp. 8-9) • Elena CIOBANU – *Libertatea de a ieși din platitudine* (p. 9) • Cornel Simion GALBEN – *Muzica și plânsul bacovian* (p. 10) • Proză de Caliopia TOCALĂ – *Năluca* (p. 11) • Carmen MIHALACHE – *Puterile teatrului* (p. 12) • Tamara CONSTANTINESCU – *Cincizeci de ani de când am fost în Paradis* (p. 12) • Violeta SAVU – *Colaje după colaje* (p. 13) • Iulian BUCUR – *Katy Andrieș, II și despre cele multe omeneshi* (p. 13) • Constantin CĂLIN – *Al. Zub: „Mă tem că nu voi mai regăsi calmul lecturii și al reflecției“* (p. 14) • Daniel-Ștefan POCOVNICU – *Mecanismul cu arc al istoriei* (p. 15) • Mircea MOȚ – *Despre farmecul discret al temei* (p. 15) • Liviu FRANGA – *O mare în mijlocul pământului* (p. 16) • Adrian LESENCIUC – *Estomparea ca temă și ca procedeu auctorial* (p. 17) • Dan PETRUȘCĂ – *Câteva cuvinte despre poezie* (p. 18) • Cornel Simion GALBEN – *Personalități băcăuane: Elena Ungureanu* (p. 19) • Vasile SPIRIDON – *În Țara papagalilor* (p. 20) • Ionel SAVITESCU – *Moartea lui Hitler* (p. 21) • Ion FERCU – *Prejudecățile: infern și provocare eternă* (p. 22) • Gheorghe IORGA – *Arthur Rimbaud. Fețele mitului* (p. 23) • Iuri Bondarev, în traducerea lui Tiberiu IONESCU •

Fragmentarium

LECTURĂ ICONICĂ. Complexul Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău a deschis un atelier educațional inedit: „Icoana: Cartea celor care vor să citească”, destinat copiilor de la 7 la 14 ani. Coordonatorul proiectului, dr. Elena-Brîndușa Popovici, a propus lectura a opt tematici astfel: perioada pascală (icoana Învierii Domnului), sfinții voievozi (icoana Sfântului Constantin Brâncoveanu și icoana lui Ștefan cel Mare), patrimoniul regional și național (icoana Maicii Domnului, icoana Sfintei Cuvioase Parascheva și icoana Sfântului Pahomie de la Gledin), sărbătorile de iarnă (icoana Sfântului Nicolae și icoana Nașterii Domnului). Managerul Petru-Iulian Bucur reamintește că ideea de „muzeu” este „asociată activităților recreative, care au drept scop informarea, cunoașterea, povestirea și creativitatea”.

LITERA MONDIALĂ. La 23 aprilie, de Ziua Internațională a Cărții și a Drepturilor de Autor, poeta chineză Cai Qing ne-a transmis o constatare în acord cu tema: „Iubitorii de cărți și cititorii/ Văd pagini împrăștiate în tot universul./ Colectat în adâncurile acelei lumii./ Legat într-o carte completă de dragoste”.

UN SFERT DE SECOL. În aprilie 1998 a început să emită Radio Trinitas. La 25 de ani, preotul Bogdan Țifrea a făcut o demonstrație de bun jurnalism religios, aducându-i la microfon pe cei mai mulți dintre colaboratorii ieșeni. La mulți ascultători!

ALEGERI USR. Dumitru Brăneanu a fost reales în funcția de președinte al filialei Bacău a Uniunii Scriitorilor din România.

RECUNOAȘTERE. Din data de 21 aprilie, medicul Adrian Cotîrlet, manager-director al Spitalului Municipal de Urgență Moinești, a devenit membru onorific al Academiei Oamenilor de Știință din România.

TITLUL LUNII. „Eram atât de înfometat de cărți, și n-aveam cărți, încât am început să transcriu de mână *Frații Jderi*” („Steaua”, interviu cu Horia Bădescu)

ȘAPTE ANI. Este vârsta proiectului Science Fiction Politic, publicat de Ovidiu Bufnilă în „Cotidianul”, un construct filozofico-științifico-politic, cum singur îl definește. Interesant este că unele prognoze au fost validate de desfășurarea istoriei contemporane, cum ar fi descoperirea unui grup de astrofizicieni, anticipată de povestirea *Jurnalul unui președinte*, apărută în *Cotidianul* din 5 februarie 2023.

VERSURILE NOASTRE. „boabele de rouă din ochii lui Dumnezeu/ s-au făcut cuvinte/ de foc/ când au atins florile frunzele buzele însetate” (Ion Tudor Iovian, *s-a așezat frântă o pasăre – varianta 1 care se ia cu un păhăruț de țarie cât o halbă naiba știe pentru ce*, în „România literară”, din 24 mart. 2023)

AD MULTOS ANNOS! Pentru Gheorghe Geo Popa, Gheorghe Zănescu, Daniel Corbu (70)

IN MEMORIAM. Nicolae Gheran (1929 – 2023), istoric literar, rebrenolog, participant activ la colocviile organizate de Societatea Culturală „Emil Rebreanu” Palanca (președinte, Dumitru Cojocar); Ion Maftel-Flavus (1937 – 2023), scriitor, realizatorul „Perpetuumului duminical” la Radio Iași; Dănuț-Nicu Mârza-Dănilă, universitar băcăuan

AI. IOANID

„Serile pianistice”, la Centrul de Cultură „George Apostu”

În data de 13 martie 2023, la Centrul de Cultură „George Apostu”, a debutat proiectul cultural „Serile pianistice”, rod al colaborării instituției organizatoare cu Asociația de Concerte „SYRINX”, condusă de fostul director al Filarmonicii „Mihail Jora” din Bacău, Pavel Ionescu-Ambrosie. „Serile pianistice” reprezintă un proiect cultural inedit pentru universul artistic local, care își propune să lărgască sfera activităților din spațiul artelor spectacolului cu îmbietoare propuneri concertistice lunare, ce pun în valoare potențialul nelimitat al pianului – regele instrumentelor muzicale – prin intermediul harului artistic al invitaților speciali ai Centrului, reprezentanți de seamă ai elitei pianistice a lumii.

Protagonistul primei ediții a fost Emilio Aversano, unul dintre cei mai apreciați pianiști ai lumii, fondator al conceptului de *Maraton pianistic*, implementat pe cele mai mari scene de concerte din Germania, Marea Britanie, Italia, Ungaria și România, un apropiat al Filarmonicii „Mihail Jora” din Bacău alături de care a concertat, sub bagheta maestrului Ovidiu Bălan, la Milano (Sala Verdi a Conservatorului), Leipzig (Gewandhaus), Berlin (Universität der Kunst) ș.a. Incontestabilul talent al pianistului invitat, prestația și expresivitatea sa interpretativă precum și programul bine ales – din care nu au lipsit Schubert, Beethoven, Chopin și Scarlatti – au adus întâlnirii din data de 13 martie note de farmec și magie muzicală, ce au cuprins publicul participant până acolo unde vibrația clapelor s-a trans-

format în armonie deplină și sperantă. Laitmotivul acestui concert a fost *Clasicismul*, înțeles ca o recuperare a tradiției clasice grecești și latine, pianistul Emilio Aversano descoperind în lumea clasică și în *Magna Grecia* un fel de energie și de speranță culturală fecunde, revigorante, ce îndeamnă la redescoperirea esențelor în cadrul unui viguros proces de Renștere, o adevărată palingeneză.

Cea de-a doua ediție a „Serilor pianistice” a avut loc vineri, 7 aprilie, publicul prezent în spațiul expozițional al Muzeului de artă contemporană „George Apostu” fiind sedus de armoniile muzicale rezultate din întâlnirea dintre clapele pianului marca Petrof și tehnica clasic-romantică a artistului invitat să concerteze – tânărul pianist Cristian Sandrin. Interpretarea Sonatelor pentru pian op. 109, 110 și 111 de Ludwig van Beethoven a scos în evidență o personalitate artistică puternică, echilibrată, amprentată de edu-

cația primită la Royal Academy of Music, cea mai veche școală de profil din Marea Britanie, cu o gândire muzicală activă, un bun simț al tonului și un excepțional simț al liniei, al frazării. A fost o indubitabilă demonstrație de măiestrie artistică, pianul trăind efectiv sub mâinile lui Cristian Sandrin. Artistul a dovedit capacitatea de a cuprinde ansamblul programului într-o imagine globală, cu un simț al structurii, al formelor prezent de la primele și până la ultimele acorduri.

Programul „Serile pianistice” constituie, după cum au ținut să precizeze organizatorii – Gheorghe Geo Popa, directorul Centrului de Cultură „George Apostu”, și Pavel Ionescu-Ambrosie, coordonator al Asociației de Concerte „SYRINX” –, „o alternativă culturală la programele de tip fest, o oportunitate de acces către elita artistică a lumii, către adevărata cultură”.

Sebastian-Aliu POPA

În ghearele râsului

- Omul pare a fi drumul înfundat al evoluției biologice.
- Omul, acest copil-problemă al naturii.
- Suntem încă chinuți de nostalgia tărârii.
- Căderea din copac a marcat, cu siguranță, prima înălțare a omului.
- S-ar putea întâmpla să aflăm, mai târziu, că omul nu este decât un semipreparat.
- Ducem pe tălpi, pretutindeni în lume, aroma pământului natal.
- Nu toate etichetele s-au putut transforma în aripi.
- După ce ne-am dat jos din copaci, ne-am cam pierdut silueta.
- De la Neanderthal încoace, unora nu le-a mai crescut nicio circumvoluțiune.
- Numai specia noastră are exemplare de umbră și exemplare de arșiță.
- Biologia este cea mai ordonată bibliotecă.
- Flacăra nu se poate conserva. Eternitatea este deci a cenușii.
- Poate că în tinerețe și balenele au fost sirene.
- Și dacă totuși maimuța se trage din om?
- Împădurește un munte! Și apoi obrăzniceste-te să scrii o carte!
- Natura știe să se dăruiască. Și tuturor, și cu decență.
- Pământul – o lacrimă blazată.
- Poluarea apei continuă. Ne vom spăla oare pe obraz scuiându-ne unii pe alții?

Vasile GHICA

d'ale lui Ciosu

Revista de Cultură ATENEU

Inițiator al seriei noi (1964): Radu CÂRNECI

Director: Carmen MIHALACHE

Redactori: Marius MANTA, Dan PERȘA, Violeta SAVU, Ștefan RADU (secretar general de redacție)

Redactori asociați: Ioan DĂNILĂ, Adrian JICU

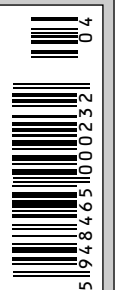
• Contabilitate: Alina GRIGORAȘ • Culegere texte: Mădălina Olaru •

• Redacția: Bacău, Str. Caișilor, nr. 7 • Tel./Fax: 0234-512497 •

• e-mail: ateneubc@gmail.com • Materialele nepublicate nu se restituie. •

• Tipărită la Tipografia ELENA Bacău • www.tipografiaelena.ro • ISSN 1221-5813 •

• Cititorii se pot abona direct, la redacție, sau cu plata prin virament la Trezoreria Bacău, cont: RO42 TREZ 0612 1G33 5000 XXXX

Un țipăt surd și o tăcere asurzitoare

Mărturisesc, din start, că antologia Magdei Cârneli (*Vremea poemului înalt*, poeme alese de Al. Cistelean, Chișinău, Editura „Cartier”, 2022) m-a luat cumva pe nepregătite. Nu fiindcă n-ar fi meritat să facă parte din superba serie *Cartier* de colecție, ci pentru simplul motiv că n-am conștientizat până acum că, de fapt, poezia ei s-a clasicizat, cu tot ceea ce presupune acest proces, care te poate duce în istoria literaturii sau în programele școlare, dar, la fel de bine, te poate scoate din circuit.

O antologie este, în fond, o *summa*. Un decupaj subiectiv și, deseori, dureros, fiindcă presupune o selecție nemiloasă care trebuie să conducă la un rezultat convingător. Altfel spus, se pune întrebarea ce reții și ce lași deoparte din poezia Magdei Cârneli, atât de consecventă și totuși atât de diferită de la un volum la altul. E una dintre problemele cu care s-a confruntat Al. Cistelean și pe care încearcă să o clarifice în prefața modest și tandru intitulată *Ceva despre Magda*, unde vorbește despre diversitatea din interiorul aceleiași viziuni, despre variabilele unei unice concepții despre lume și despre poezie. Doct, insistând asupra relevanței acestui model poetic în interiorul generației optzeciste, pe care o ilustrează plenar atât la nivel programatic, cât și la nivel de trăire extatică. Eu n-aș privi-o însă doar în diacronie, ci aș opta pentru câțiva centri tematici și atitudinali, care ne pot da o imagine cel puțin la fel de convingătoare a formulei sale lirice.

S-a discutat mult (poate chiar prea mult) despre feminismul Magdei Cârneli și despre dimensiunea politică a poeziei sale. E drept că asta a contat enorm la momentul apariției respectivelor volume, însă nu aș reduce lirismul său la militantism. El există, fără doar și poate, însă dincolo de ideologic rămâne un lirism autentic, care a cântărit greu în ecuația receptării, impunând-o drept una dintre vocile cele mai puternice ale generației optzeci, alături de congenerii Mariana Marin și Marta Petreu. Încă din 1980, cu *Hipermatéria*, Magda Cârneli a jucat pe cartea incisivității, deschizând cu un manifest (*O, generația mea*), care trebuie interpretat ca mijloc, nu ca scop, fiindcă ține de o anumită poziționare în interiorul unei generații. Dincolo de retorica teoretizant-tăioasă („O, generația mea, generație, de ce te ții de palavre atât?”) se deschide perspectiva inadapării și refuzul conformismului, care vor îmbrăca, în volumele viitoare, forme ironic-ironoclaste. Motivul revoltei se grefează pe neliniștea așteptării, îmbrăcând forme indignat-exaltate,

atât de caracteristice pentru un lirism al nemulțumirii, care refuză încorsetarea: „Vreau libertatea, o mașină de curse și niște parale/ și plec, dispar în antile, sluga dumitale,/ mortul dumitale”.

Un alt aspect definitoriu pentru antologia de față este dimensiunea distopică. Nici nu-i de mirare câtă vreme luciditatea constituie una dintre liniile de forță ale cărții. „Să privim realitatea în față” (cum spune un poem) nu e un îndemn, ci un crez. O convingere adânc înrădăcinată în gândirea Magdei Cârneli, o sceptică travestită într-o Ioana D'Arc actuală. Poza nu trebuie să ne inducă în eroare, fiindcă e subminată din interior, printr-un discurs în răspăr. Grăitor în acest sens este poemul *Accident*, care ia peste picior, în manieră postmodernă, convenționalismul și ipocrizia: „Acest om cumsecade/ a fost călcat nu de o simplă și nevinovată/ mașină albastră/ a fost călcat de sinus și cosinus, de cifrele cu multe/ zerouri, de plus infinit,/ el a fost călcat de teorie și practică,/ metafizică, microcosmos, marele transcendent/ și alte câteva idei ucigase:/ turnul babel, piramidele, aerodramele și orașele/ prăvălite peste el, laolaltă cu toate limbajele/ și iată, el,

cețeanul cel cumsecade,/ tot n-a murit!” Există în discursul Magdei Cârneli o percepție voit augmentată, care colorează nemulțumirea socială, împingând observația imediată în zonele contondente ale sarcasmului, așa cum se întâmplă în *Piața Matache Song*, un text care merită citat integral pentru că ilustrează, convingător, furia abia reținută a autoarei: „Un bărbat trece strada cu o sacoșă de oase./ Trece vesel și mulțumit./ – Spune-mi, prea bunule, sunt oase albastre de inger?/ – Nu, zice el, sunt oase curate de vită./ – Atunci pentru ce ești atâta de mulțumit?/ – Am pentru o ciorbă./ O femeie trece prin piață cu o plasă de oase./ Trece fericită și veselă./ – Spune-mi, prea bunule, le-ai adunat pentru câini?/ – Nu, zice ea, le-am luat pentru mine./ – Atunci pentru ce ești atâta de fericită?/ – Am pentru ciorbă./ Dumnezeu străbate orașul cu o camionetă plină cu oase./ Trece mândru și mulțumit./ – Spune-mi, prea înalte, le duci la groapa comună?/ – Nu, zice el, le duc la magazinul universal./ – Atunci pentru ce ești atâta de mândru?/ – Au pentru o ciorbă.” Indignarea Magdei Cârneli nu e indignarea unei femei care vrea să-și câștige dreptul de a fi liberă, ci mai degrabă expresia disperării în fața unei farse cosmice, pe care o percepe dramatic.

Recitită în acest format, poezia Magdei Cârneli dezvăluie o inaderență la lume, o puternică dorință de evadare din carcasa biologică și socială. Ea nu este rezultatul revoltei (așa cum au crezut unii), ci expresia unui preaplin sufletec, vizibil de la *Hipermatéria* (1980) până la *Viață* (2016). O permanentă zbatere – asta este, în fond, ceea ce definește întregul său scris, indiferent că vorbim de texte ante- sau post-decembriști. Dincolo de condiționările de moment, rămâne o acerbă luptă cu sinele și o acută nevoie de exprimare, așa cum ne-o demonstrează *Poemul înalt*, deloc întâmplător ales ca titlu al întregii antologii. El se dovedește exemplar nu doar pentru că stă sub semnul arhetipului căutării, ci pentru că sintetizează refuzul unei existențe cuminți. E

multă luciditate în versurile Magdei Cârneli, care, deși înțelege prea bine derizoriul, refuză să se predea: „Abia acum începem să ne trezim./ Să ne dăm seama că împotriva voinței noastre/ deși mulți suntem afoni, noi totuși cântăm –/ asemenea greierilor, broaștelor, turturelelor,/ precum ploaia, vântul și foșnetul frunzelor,/ asemenea cutremurelor de pământ și undelor cosmice,/ noi toți cântăm într-un singur cor, un cor vast,/ un cor miliardar, care habar n-are ce cântă –/ o simfonie gigantică scrisă de cine și pentru cine/ și în ce cheie muzicală și în ce fel de armonie sonoră/ și în vederea a ce?// Nu, vremea poemului înalt, amețitor n-a trecut. Vremea lui abia vine./ O simfonie scrisă de un începător”.

Ineditele din finalul antologiei aruncă și ele o lumină instructivă asupra scrisului Magdei Cârneli, confirmând că el gravitează în jurul câtorva constante: căutarea, descoperirea, tânjirea, libertatea. E ceva blagian în acest preaplin sufletec care își cere dreptul la existență: „Pare că ar fi prizonieră, închisă în tine, nerevelată/ datorită unui blestem, o uitare, o neglijență/ care te-au făcut orb și surd la chemările ei cu voce înceată. Persoana asta tăcută e ca o regină închisă/ într-un palat singuratic de pe un munte înalt/ ea nu-și poate arăta adevărata natură regală/ ea trebuie descoperită și eliberată/ ea trebuie cunoscută și mărturisită”. Expresia metaforică a acestei însetări o găsim în finalul poemului *Glossă*, care dezvăluie, lucid, conștientizarea unui impas ontologic și existențial: „Uneori mă transmut în bărbat și tu te transmuți în femeie:/ Suntem vii și nu suntem încă copii./ Uneori uit că sunt om și sunt brusc Lumea toată// Deși niciodată pe cât însetez/ nu voi fi/ nu voi/ nu voi fi”.

Un țipăt surd și o tăcere asurzitoare. Între aceste extreme pendulează poezia Magdei Cârneli, mereu aceeași și totuși alta. Dincolo de mode și timp, ea a rămas consecventă unei gândiri libere, îndrăznețe, capabile să treacă dincolo de contururile realității. Ceea ce mi se pare cu adevărat remarcabil.

Eminesciana

În urmă cu 100 de ani

(La 29 aprilie 1876, Mihai Eminescu vizitează Școala din Lipova, singura localitate băcăuană atinsă de pasul revizorului-poet)

- Societatea Culturală „Miron Costin” din Roman a organizat la 1 aprilie 1923 o șezătoare care a cuprins și lectura/recitarea poeziei *Satira IV*.
- Revista bucureșteană „Rampa nouă ilustrată” a relatat despre „Conferința dlui profesor universitar I. Simionescu”.
- Apare „Geniu pustiu”, proza lui Mihai Eminescu, cu prefață de Gh. Adamescu, dar G. Ibrăileanu contes-

tase inițiativa publicării postumelor eminesciene („Viața românească”, mai 1922) • Lucian Blaga comentează poeziile eminesciene apărute la „Cultura națională” • „Propaganda culturală în străinătate” este palidă: au apărut doar „două slabe traducții în franțuzește ale poeziilor lui Eminescu și Alecsandri”. • Universitatea din Cluj e solicitată să creeze „o fundație de premii pentru lucrări originale privitoare la Eminescu și opera lui”. • „De când datează exportul nostru de grâne – de atunci importul de fraze” (frază eminesciană reprodușă în mart. 1923). (I.D.)

„A fost o figură a școlii noastre și a culturii în genere”

30 martie, curtea Centrului de Cultură „George Apostu” Bacău. Animație naturală: tocmai sosește autoturismul cu număr de București și cu inițialele U.S.R. Nicolae Manolescu are de rezolvat o problemă cu GPS-ul (a fost sau nu a fost?), după care răspunde salutarilor de bun-venit. Îmi aștept cuviincios rândul și facem împreună câteva zeci de pași, deschizând ex abrupto un dialog: „Azi-dimineață am avut seminar cu studenții din anul I de la Facultatea de Litere a Universității «Vasile Alecsandri» de aici. Le-am comunicat că peste câteva ore va ajunge în Bacău Nicolae Manolescu (vă cunoșteau din scris) și i-am întrebat dacă știu de o legătură de natură intelectuală între Universitatea «Vasile Alecsandri» și biografia dv.” „Bine, dar eu sunt doctor honoris causa al Universității de aici.” „Sigur, din 2016, dar era vorba despre altceva. N-au știut, așa că în pauză le-am cerut să coboare la parter și să citească plăcuța de pe ușa sălii C4. Atunci au aflat că sala poartă numele lui Traian Cantemir.” „O, dragul meu profesor de literatură. A fost o figură a școlii noastre și a culturii în genere.” „Mi-ați acordat un interviu despre el. Studenții vă invită să le vorbiți despre dascălul dv. și despre atâtea altele.” „Cu plăcere. Nu ezit să vin în Bacău.” Vă așteptăm cu drag. (I.D.)

Constantin GHERASIM

Fum, lumini și oameni de Înviere

Se luminează străzile orașului în noaptea de Înviere. Oameni de toate vârstele forfotesc precum furnicile într-un roi, având ca direcție bisericile din cartier sau catedrala din centru. Este momentul când adevărurile efemere ale arhitecților societății de consum își pierd puterea de convingere, retrăgându-se temporar în ceața ambiguității. Individul, până acum prins în lanțurile comunicării virtuale, ale mesageriei mobile, își amintește, ca-ntr-o revelație nocturnă, de natura sa profundă, de vocația sa de om, de chip al lui Dumnezeu.

Purtat de valurile entuziasmului general, abandonează totul, indiferent de orientarea religioasă, și caută să înțeleagă ce și de ce se întâmplă. Trăirile tainice ale nopții pascale produc o anumită neliniște morală, ca și cum înlăuntrul său omul se simte luminat în mod intermitent de strălucirea conștiinței pe care Dumnezeu a sădit-o în el. Reapar întrebări abandonate sau uitate în căfărul sufletului fie din cauza tumultului existențial, fie din pricina unor încercări sau experiențe eșuate ale vieții care-l depășesc ori îl izolează. Dacă această mărturisire a Învierii e adevărată? Dacă în temeiul ei se descoperă sensul autentic al propriei existențe?

În noaptea ce devine dimineața Învierii, omul creștin nu se simte singur. Un imbold tainic îi trezește interesul de a face un efort de atenție pentru a asculta mesajul care răsună chiar și pe aleile lăturalnice ale cartierelor unde, până atunci, nu se auzeau decât manele, înjurături sau cuvinte obscene.

Proximitatea divină, anunțată într-un loc de sunetul clopotului să-i spunem tradițional, tras de funie de-un bătrân care a așteptat 40 de zile momentul, într-altul de volumul puternic al difuzoarelor conectate digital, îi întărește omului conștiința propriei ființe, oferindu-i ca un dar nevăzut în această noapte sfântă puterea de a reflecta la sine însuși și de a medita asupra lucrurilor care îl înconjoară și care devin mai vii în miezul nopții decât în plină zi.

De asemenea, prin abundența luminilor care strălucesc pe mormintele din cimitire, în dimineața Învierii, creștinul își întărește și conștientizarea finitudinii sale, în fața fragilității pe care o resimte mai acut cu fiecare sărbătoare ce trece. Sunt clipe în care dialogul interior se reia, fie și pentru câteva minute, aprins, puternic, referitor la alegerile pe care a fost determinat să le facă și la hotărârile pe care a fost constrâns să le ia în anumite situații până la acel moment. Sărbătoarea Învierii este nu doar o bucurie, ci și o judecată a sinelui.

Mesajul Învierii este același de aproape două milenii: „Hristos a înviat din morți cu moartea pre moarte călcând și celor din mormânturi viață dându-le”. Acest imn pe care-l cântă acum și

corurile de copii, fiind asumat ca o emoție publică, reprezintă însă înțelesul antropologic, extrem de profund, al morții și învierii Lui. Pentru că Învierea nu e un amănunt biografic din viața Mântuitorului Hristos, ci un eveniment ontologic care deschide o nouă perspectivă omenirii. În Biserică, învierea nu există doar ca așteptare, ci și ca experiență de trăire, întemeiată pe taina Crucii. „Hristos a înviat din morți cu moartea pre moarte călcând”

este comunicarea unui adevăr clar, fără echivoc: Hristos a învins prin moartea Lui moartea și prin învierea Lui a dăruit omului viață veșnică. Adică în clipa în care se hotărăște să asculte de porunca lui Dumnezeu, optând pentru viața în Hristos, creștinul știe că va învinge moartea conștient că nu poate afla un sens al vieții fără credința în înviere.

Practic în noaptea Sfințelor Paști, trăirile religioase personale, ce îmbină tradițiile moște-

nite de la părinți și bunici, comunicate într-o formă sau alta în predicile preoților și în cărțile de spiritualitate creștină, redeschid fiecărui om ferestrele interioare ale minții și gândului către cer. Într-un oraș devenit o lumină pentru câteva ceasuri, oamenii aleg să trăiască „întru înnoirea vieții”, cum spune Sfântul Apostol Pavel în Epistola către Romani (6, 4), liberi de frica morții în duhul învierii, care nu este altceva decât duhul iubirii și al libertății. Dorința de a fi lumină, de a trăi în lumină devine pentru omul creștin un crez care biruie pentru câteva momente celelalte gânduri, fie și pentru că în fața crucii dintr-un cimitir regăsește imaginea întipărită a unui părinte, frate, prieten sau cunoscut, cu care până mai ieri stătea alături.

Lumea se schimbă, însă mesajul Evangheliei nu. Până mai ieri, pentru Înviere fiecare om avea pregătită o lumânare mare, de ceară curată. Era o lumânare specială, păstrată chiar și un an pentru această noapte. Unii le aduceau de la bunicii care le pregăteau încă de la începutul Postului Mare. Alții le cumpărau de la bătrâni care le confecționau artizanal în cartier din ceară de albine cumpărată de la apicultori. Uneori se mai găseau și la piață, la vânzătorii de miere și faguri. După ce era aprinsă din lumina dăruită de preot în biserică, creștinul o proteja pentru a o ține aprinsă până la sfârșitul slujbei. Dăruia o lumină clară, alb-gălbuie, fără nicio dără de fum. Flacăra se înălța cald și calm ca o rugăciune către cer. Uneori, când somnul ori oboseala își puneau amprenta asupra creștinului ațipit, o mică neatenție făcea să picure pe mâna adormită din ceara care devenea brusc asemenea unei câni de apă rece pe chipul somnoros. Astăzi, lumânări se găsesc peste tot. Dar nu mai sunt nici cele de la bunici și nici fabricate din ceară. Sunt lumânări speciale, ieftine ca preț, care rezistă aprinse trei sau chiar cinci zile, fabricate din felurile substanțe, ambalate în cutii roșii, galbene sau albe. Sunt tot o lumină, însă una tulbure, neclară, ce lasă în urmă o dără de fum înecăcios și negru.

Lumini și lumini, oameni și oameni!

Revista presei, în post-scriptum

• O spinoasă chestiune discută Ilie Rad: moștenirea culturală. Multe „valori literare (cărți cu autograf, scrisori, fotografii, ediții și publicații rare, casete audio și video, tablouri, gravuri etc.)” se adună în locuința unui scriitor ai cărui urmași nu întotdeauna le acordă atenție. Ce-i de făcut? Unele ajung la anticariate ori consignatii, altele, mai norocoase, îmbogățesc fondurile bibliotecilor județene (cea de la Bistrița a atras arhive aparținând lui Nicolae Manolescu, Anei Blandiana, Andrei Marga ș.a.), dar unele riscă să nu intereseze pe nimeni. Ștefan Borbély recunoaște că e „greu de plasat” un astfel de material și că

ar trebui să i se recunoască scriitorului calitatea de „persoană de utilitate publică”, ceea ce ar fi un avantaj. Ion Buzăși cere bibliotecilor județene să creeze „micro-muzee literare”, pentru a salva de la pierdere sau distrugere „un bogat și sugestiv material didactic pentru lecții de limba și literatura română”. Pesimist, Liviu Ioan Stoiciua crede doar în „cartea publicată pe hârtie”, iar Olimpiu Nușfelean e descurajat de falia tot mai mare între generații. Merită atenție și opiniile lui Lucian Vasiliu, Ilie Rad, Theodor Damian, Mihaelei Aionesei, Cornel Cotuțiu, din „Răsunetul cultural”. • Interesante răspun-

surile primite de Cassian Maria Spiridon la întrebarea privitoare la influența lui Eminescu în literatura acestui secol („Convorbiri literare”). Credem și noi, odată cu Iulian Boldea, că nu vom obosi citindu-l și citându-l, opera lui fiind „perenă și exemplară”. • „Aproape o monografie Dorin Tudoran” a dat Florin Daniel Dincă, zice cu dreptate Adrian Popescu în „Steaua”. Tot aici Nicolae Bârna discută cartea lui Dan Perșa „Călătorie în iad și în rai și-n oraș” (Polirom, 2022) • Interviu cu Nicolae Dabija publicat de Victoria Fonari în „Plumb” este un document literar și istoric, iar „Cadran cultural” face cunoscută încă o pagină de istorie locală și regională. „13 Plus încântă cu picto-poeziile Ioanei-Suzana Tăutu. (I.D.)

Adrian-Florin MOISĂ

Salonul de Primăvară al Artei Naive

Spațiul expozițional al Muzeului de artă contemporană „George Apostu” a găzduit vineri, 31 martie, vernisajul celei de-a XXXII-a ediții a tradiționalului Salon de Primăvară al Artei Naive – unul dintre cele mai longevive proiecte culturale ale artiștilor plastici din România. O ediție cu adevărat reușită, la care au contribuit Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Bacău, în calitate de instituție organizatoare, Centrul de Cultură „George Apostu” din Bacău, în calitate de partener-gazdă, artiștii participanți în cadrul expoziției-concurs și, nu în ultimul rând, invitații speciali din cadrul Ansamblului Folcloric „Busuiocul” din Bacău.

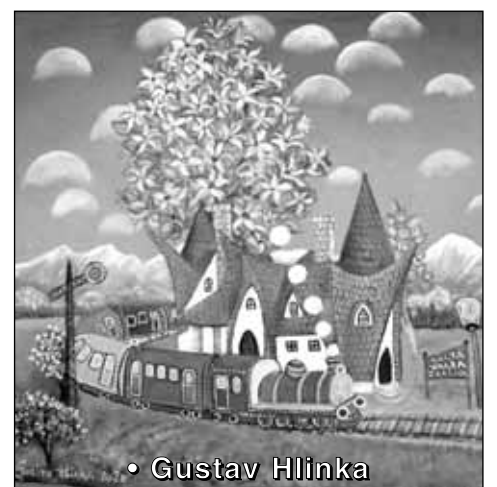
Marele premiu al acestei ediții a fost oferit, ex aequo, de Centrul de Cultură „George Apostu”, doamnelor Maria Margoș (Bacău), pentru lucrarea „Dansul cailor”, și Maria Kulcsar-Pârveu (Târgu Mureș), pentru lucrarea „Sfîntirea bucatelor de Paști”.

Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Bacău a oferit premii următorilor artiști participanți: Valeria Tofan (București) – „Obiceiuri de iarnă” (Premiul I), Lucica Ciobanu (Bălțați, Iași) – „Primăvara” (Premiul al II-lea),

Gustav Hlinka (Reșița, Caraș-Severin) – „Halta Valea Zânelor” (Premiul al III-lea), Dumitru Ștefănescu (Brăila) – „Primăvara în ogradă” (Mențiunea I), Gheorghe Parascan (Bacău) – „Maica și pruncul” (Mențiunea a II-a), Viorica Florian (Dărmănești, Bacău) –

„Și fuiorul toarce dorul” (Mențiunea a III-a) și Gabriela Băloiu (Onești, Bacău) – „Așteptând la rând pentru a sufla în sobă” (Premiul de debut).

Evenimentul a prilejuit și lansarea volumului „Plaiurile ghimeșene, martor al univer-

sului cunoașterii”, de Petrică și Valeria Bilibok-Bârsan, un album etnografic comentat. Lucrarea dedicată culturii tradiționale locale a fost prezentată de Feodosia Rotaru. Salonul a fost deschis de Alin-Sebastian Popa și moderat de Florin Zăncescu.

pentru limba noastră

Ioan DĂNILĂ

Bacăul (pre)primar* (LII)

Româna psihopedagogiei

Absolventă în 1997 a Școlii Normale „Ștefan cel Mare” Bacău, Liliiana Mătă, conf. univ. dr., este vector activ în conturarea unui centru de promovare a învățământului de calitate la Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău. Experiența de învățătoare și de consilier psihopedagogic, chiar minimă fiind, a fost continuată cu un ansamblu de preocupări pentru desăvârșirea științifică și metodică. Relația cu ciclul primar a fost dezvoltată în teza de doctorat (în domeniul științelor educației), analizând manualele de limba și literatura română și formulând concluzii pertinente.

În aceste condiții, opinia sa privind destinul primei discipline din catalogul formal este mai mult decât importantă: „Studierea limbii române constituie o componentă de bază a pregătirii viitorilor profesori pentru

învățământul preșcolar și primar. Explicarea corectă și concisă a cadrului didactic în fața preșcolarilor și elevilor din învățământul primar este o condiție esențială. La prima vedere, activitățile din grădiniță pentru educarea limbajului preșcolarilor sunt percepute ca fiind foarte simple. Din perspectiva didacticii domeniului limbă și comunicare pentru învățământul preșcolar însă, există un demers complex de predare sub formă ludică a primelor sisteme ale limbii (fonetic, lexicosemantic, morfosintactic). Prin intermediul jocului, copilul descoperă și exersează pronunțarea corectă a sunetelor, structura silabică a cuvintelor (sub aspect

fonetic), utilizarea sufixelor diminutive și augmentative, formarea de cuvinte prin derivarea cu sufixe și prefixe, identificarea cuvintelor compuse, utilizarea cuvintelor cu sens opus, sesizarea relației de paronimie, evidențierea aspectului polisemantic al unui cuvânt, folosirea corectă a substantivului, verbului, adverbului, pronumelui, realizarea corectă a acordului între adjectiv și substantiv, utilizarea corectă a gradelor de comparație ale adjectivului și adverbului, folosirea corectă a articolului și a prepoziției, identificarea intuitivă a subiectului, folosirea corectă a predicatului verbal, a complementelor la nivel morfosintactic. Toate acestea trebuie însușite teoretic și exersate practic în orele de limba română din cei patru ani de liceu”.

* Serie de materiale menite a pleda pentru reintroducerea limbii române în programa de specialitate a liceelor/ claselor cu profil pedagogic, inclusiv la bacalaureat

Telescoala „Ateneu”

Fonetica pentru definitivat (XII)

1.D. Semivocalele limbii române*

1.D.1. Termen

- din elementul de compunere lat. *semi* „jumătate; parțial; de tranziție” și *vocală*; prin deducție, sunet pe jumătate vocală, pe jumătate consoană; cf. fr. *semi-voyelle*

- variante terminologice: *semiconsoană*; *segmente diezate/ bemolate*

- atestat în „Dicționarul universal al limbii române”, de Lazăr Șăineanu (Craiova, 1908)

1.D.2. Definiție

- sunet aflat la granița dintre vocală și consoană, lipsit de autonomie funcțională

1.D.3. Descriere

1.D.3.a. Analogii

- cu vocalele: identice articulatoriu, dar diferite structural (nu pot primi accent și deci sunt asilabice);

- cu consoanele: identice funcțional (lipsite de autonomie), dar diferite comportamental (se combină cu o vocală)

1.D.3.b. Inventar

- limba română cunoaște patru semivocale: [e], [i], [o], [u];

- nu pot avea regim semivocalic vocalele din seria centrală ([a], [ă], [î]), care deci sunt totdeauna plenisone/ silabice;

- act mnemotehnic: semivocalele sunt „păzite” de vocalele centrale, începând cu [a], singura vocală deschisă, și încheind cu [ă], [î], specifice limbii române: a, [e], [i], [o], [u], ă, î

1.D.3.c. Notăție

- de regulă, sunt notate cu un semicerc sub literă sau deasupra ei (înlocuind, în cazul lui *i*, punctul de deasupra), dar în lucrările de specialitate există varianta notației cu *j* și *w* pentru „iot” și „digama”, respectiv *i* și *u* consonantice; este de două ori greșită exemplificarea, în planșele pentru învățarea alfabetului limbii române, a vocalei [o] pe baza cuvântului-desen *oase*; aici transcrierea fonetică este [wase], unde *w* notează *u* consonantic, și nu semivocala *o* (cf. DOOM³, p. 49).

1.D.3.d. Tipologie

A. După LOCUL de articulare

- semivocale anterioare: [e], [i];

- semivocale posterioare: [o], [u]

B. După gradul de DESCHIDERE

- semivocale medii (semideschise): [o], [e];

- semivocale închise: [i], [u]

C. După participarea BUZELOR

- semivocale rotunjite: [o], [u];

- semivocale nerotunjite: [e], [i]

D. După participarea PALATULUI/ CERULUI GURII

- semivocale palatale: [e], [i];

- semivocale nepalatale: [o], [u];

* Cf. Ioan Dănilă, *Fonetica și fonologie (note de curs; aplicații)*, Bacău, Editura „Egal”, 2005, pp. 44-48.

După plecare...

Distincția întemeietorului

I se cuvine lui Petru Plăcintă (1 iun. 1938, Piatra-Neamț – 5 apr. 2023, Bacău), pentru standardele înalte pe care le-a cunoscut devenirea sa ca specialist în economie și ca promotor al noului. A avut legitimitatea spuselor: „Avicola” Bacău se situa în anii '80 „între primele cinci mari unități de profil de pe glob” („Ateneu” 6/1987, interviu de Mihai Buznea) și a dezvoltării tainelor: cercetarea să fie urmată de producție, iar selecția resurselor umane să respecte principiul „Rămâne cine poate, cine vrea să poată”. (Om al momentului, nu ezită să pledeze „Pentru cauza păcii”, în același „Ateneu”.) Numele lui e asociat cu peste 25 de invenții și inovații și cu tratatele de avicultură. A iubit școala (Grădinița „Avicola” era unitate asociată UNESCO), cultura și a lăsat un model de conduită, prin „voioșă, curiozitate pozitivă, dorință de autodepășire” (pr. Costică Busuioc, în cuvântul de rămas-bun).

Creator popular, creator individual

Despre Sever Bodron (11 iul. 1936, Bacău – 28 febr. 2023, Bacău) se va ști peste ani că a fost unul dintre cei mai dinamici animatori culturali pe care i-a avut județul de baștină. Artiștii amatori, dar și cei profesioniști au beneficiat de tabere de creație fondate și coordonate de el la Berzunți, Târgu Ocna, Runc (Buhuși). Ioan Măric, Constantin Hreamătă, Catinca Popescu, Costică Chițigoi sunt câteva nume din această categorie de creatori. De la factorul colectiv a trecut la cel individual: Sever Bodron a devenit sculptor (Dumitru Gărea i-a fost mentor la Școala Populară de Artă Bacău) și a câștigat recunoașterea calității lucrărilor sale. Rămân, de asemenea, cărțile sale de proză, cu inserții de interculturalitate.

Popas în Grădina Maicii Domnului

În Săptămâna Mare, Galeria „Hol” a Complexului Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău a primit expoziția de pictură cu titlul de mai sus, realizată de Ioan Măric și de prietenii săi. Cu acest prilej, artistul naiv a donat Muzeului suita de tablouri tematice

„Drumul Crucii”, a cărei pereche se află la Centrul de Cultură „Ionel Perlea” Slobozia, Ialomița. În același spațiu, a fost admirată expoziția Veronicăi Călin „Tapiseria – pledoarie lirică”, sintetizată în mărturisirea „Fiecare clipă ne definește”.

• Florentina Oțetea

Centenarul Iunii

Daniel Budu (1872, Bacău – 28 apr. 1923, Bacău) – judecător; prozator și gazetar –, al doilea fiu al unionistului băcăuan Iancu Gheorghiu-Budu, a fost magistrat în Moinești, Târgu Ocna, Buhuși, Fălțiceni și Bacău. În tinerețe, a interpretat roluri din teatrul lui Vasile Alecsandri, cu care se înrudea familia (v. *De neamul Budenilor moldoveni*, de Marin Cosmescu-Delasabar, 2000). „Singurul dintre frații Budu care nu este contaminat puternic de literatură” (Eugen Budău), „poet din fire” (Ed. Racoviță), Daniel Budu a publicat o schiță („În spital”) în revista „Școala nouă”, la 17 ani, îndemnat probabil de Eugen Vaian, colegul său de gimnaziu. „În ore libere”, publicația fratelui, Petru Budu, îi tipărește secvențe din lucrarea sa de licență „Condiția juridică a femeii în Dreptul roman și român”.

O propunere valoroasă

Aflăm de la Gabriel Chifu, care face cronică alegerilor de la URSS („România literară”, 14 apr.), că Vasile Ghica, „autor remarcabil de aforisme” (subscriem!), a propus introducerea în Legea audiovizualului a unui articol privind obligația tuturor posturilor de radio și TV de a avea în grila de programe emisiuni de cultură și de cultivarea limbii. Transpunerea ideii „în realitate nu este dificilă”, chiar și pentru jurnalismul lingvistic, credem noi.

În urmă cu ceva vreme, regretatul Doru-Dinu Glăvan, președintele U.Z.P.R., a vizitat Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău, prilej de a se întâlni cu profesori, studenți și desigur ziaristi. Cornel Cepariu, președintele filialei băcăuane, mi-a cerut să iau cuvântul și am propus un singur lucru: toate publicațiile să aibă o rubrică dedicată limbii române, în condițiile în care asistăm la o degradare fără oprire a normei lingvistice. S-a notat ideea și sunt convins că nu a fost uitată de actuala echipă a U.Z.P.R.

În volumul recent apărut, *Altminteri nici n-am fi trăit* (Cluj-Napoca, Ed. „Casa Cărții de Știință”, 2023), poeta Mirela Bălan descrie istoria unei întâmplări tragice. Un accident pe care soțul ei l-a avut la un zbor de parapantă s-a soldat cu răni severe, comă, zbatere între viață și moarte. Chiar dacă îmbracă și haina oniricului, experiențele relatate nu sunt din închipuire, ci aparțin crudei realități. Iar actul poetic devine un fel de spovedanie într-un spațiu intim, căruia i s-au fisurat, printr-un cataclism produs în viața personală, zidurile protectoare. Pe undeva, vom găsi în carte și o lecție moralizatoare despre cum într-un cuplu fiecare se poate salva prin celălalt. Autoarea ne arată cum în situații critice compasiunea are rolul ei în vindecare, dar acutele salvării sunt speranța, răbdarea și perseverența de a fi cu celălalt.

Realitatea frustră este atenuată de oniric în textele de largă respirație, mici narațiuni bogate în introspecții și analize psihologice. Textele *Cu înghițituri mici* sau *De mai multe ori sfârșit* etalează constelația familială în cazul traumei: suferința tatălui transmisă (ca o moștenire) fiului, transpu-

nera soției în situația soțului, schimbarea habitatului intim cu austeritatea spitalului, înlocuirea rutinei domestice cu cea medicală etc. Unele poeme conțin episoade de factură suprealistă, în care poeta se întâlnește cu personaje misterioase ce pendulează între o lume concretă (dominată de suferință) și una ficțională (transfigurată de serenitate). Într-un poem, asistentele gravitează cu perfuzii în jurul soțului bolnav, ca într-un dans fantomatic.

Dacă poemele în proză sunt mai bogate în confesiuni, în poemele lirice am putea spune că se produce deuseul. În *Bucuria nimicului*, versurile sincope subliniază tensiunea și o febrilitate aproape apocaliptică: „Noapte neagră. Adânc neagră. Mată. Mută. Împăclită./ Somn adânc./ O dihanie mă apasă în întuneric. Mă apasă până mă pune jos./ Mă apasă până mă lipește de podea. Gât îngustat. Gâfâi./ Nu mă opun. Nu se oprește. Mă apasă./ Mă apasă uniform. Presă uriașă. Corp la corp./ Carne de metal peste carne vie”. *Încă nu știu* surprinde momentul când o activitate manuală își leapădă caracterul banal, îmbrăcându-l pe cel existențialist. Un insignifiant instrument de cusut, acul, va fi instrumentul prin care se insinuează presimțirea tragicului: „Accidentul (zborul frânt) s-a produs de mai puțin de o oră. Eu încă nu știu. Lumea mea are încă aceleași coordonate, pe aceleași axe. Mi-am scurtat rochia și acum îi cos tivul pentru că nu peste mult timp urmează să ieșim în

oraș. Chiar și așa, fără-nctare îmi arunc ochii pe fereastră. Nu știu ce caut. Simt o neliniște. O nerăbdare. Nu știu cum să descriu mai clar. Un fior în degetele care țin acul”. Simbol al pericolului iminent, acul (și nu e o coincidență întâmplătoare că el este folosit și în chirurgie) devine motiv recurent; cităm prima strofă din *Mai departe*: „Închid și pun telefonul pe masă, cu fața în jos./ Privesc rochia și tivul neterminat/ și acul care atârână în gol”.

Freud considera fundamentale în psihicul uman două instincte: Erosul și Thanatosul. Instincte aflate într-un aparent antagonism, ele se pot afla în simbioză. În *Altminteri nici nu am fi trăit*, orice atingere fizică implică durere, iar atingerea din imaginație dă vitalitate.

Rolurile se schimbă în cuplu, bărbatul aflându-se între două lumi devine elementul fragil și vulnerabil, iar femeia își asumă rolul protector: „Dacă tu ai putea sta pe o parte câteva clipe,/ eu aș putea fi sarcina ta, sursa ta de energie,/ ori aparatul tău de respirat, un făt care-și ține părintele în viață./ Dacă ar putea vorbi, te-ar întreba/ cum e să te lași în seama lui.// Cum e să te lași în seama mea?”

Mirela Bălan se află la a cincea carte de poezii. Ea a mai publicat volumele *Un sărut mai adânc*, *Supradoză*, *Tiraniam cercului*, *Alintpoeme*. Nu știu dacă *Altminteri nici n-am fi trăit* este cea mai bună carte a ei; poate că da, dar cu siguranță, prin tema aleasă, se distinge de celelalte. Poeziile

• Mihai Chiuraru

din *Altminteri nici n-am fi trăit* m-au dus cumva cu gândul la poeta poloneză Halina Poswiatowska: și aceasta i-a dedicat soțului ei, care a suferit mult, zeci de poeme de o rară intensitate (anul trecut a apărut o antologie la Editura „Tracus Arte” din versurile poetei poloneze, intitulată *Când vreau să trăiesc tip*, în traducerea Ioanei Diaconu-Mureșan). Sigur, faptul că experiențele celor două poete au finalități opuse duc la multe diferențe: inspirația Halinei Poswiatowska vine din tragedia morții, iar a Mirelei Bălan din izbânda supraviețuirii. Dar pendularea între Eros și Thanatos e prezentă la ambele poete, în inimile amândurora arde dorința de viață. Mirela Bălan asociază morții negația, e o metodă supremă de anulare a potențialului funest; exemplificăm cu primele strofe din poemul *În răspăr primului pas*: „Moarte, moarte, nu am spus niciodată moarte!// Am spus smulge tuburile de pe tine, tuburi și cabluri,/ Smulge-le, ia-ți ultima picătură de sânge/ Și pleacă.// Ți-au legat de pat mâinile și picioarele, cu cârpe./ Tu te zbați și te zbați, dar lasă mâinile, lasă picioarele,/ Lasă cârpele. Dă-le drumul/ Și pleacă”. Dacă la Halina Poswiatowska drama morții determină spiritualizarea iubirii, la Mirela Bălan erosul va dizolva tanaticul, iar în partea a doua a cărții sale ne vom bucura că o ușă nouă se deschide spre o viață nouă, că membrii familiei se reunesc și luptă să revină la normalitate, chiar dacă vor mai simți pentru o vreme cicatrici sângerând. O altă poetă poloneză, Wisława Szymborska, dedica poezia *Autonomia* compatriotei sale Halina Poswiatowska și două versuri din acea poezie ar putea caracteriza volumul *Altminteri nici n-am fi trăit*: „Abisul nu ne desparte/ Abisul ne înconjoară”. Însă Mirela Bălan alege un motto personal, optând pentru simbolul giulgiului; astfel trimiterea la Înviere se subînțelege: „Foarte adâncă această strădanie de a desface giulgiul care leagă rana din care mă stropește Sânge”.

Altminteri nici n-am fi trăit este o carte tulburătoare; cu toate acestea, nu este pesimistă. Pentru că *Altminteri nici n-am fi trăit* nu e despre a-l privi pe cel iubit cum stă pe muchie de cuțit, ci despre metodele de a toci zimții ascuțiți ai cuțitului. Cu iubire, cu răbdare, cu stoicism, cu spirit de sacrificiu. Jurnalul poetic al Mirelei Bălan descrie o veghe continuă și dezvoltă, prin intermediul literaturii, într-un mod sensibil și rarism, o putere nebănuită care face posibil un miracol.

Pagină realizată de
Violeta SAVU

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

Apariția unei noi reviste de cultură de limbă română peste granițele țării nu poate fi decât un prilej de bucurie. Revista *Littera Nova*, fondată de poetul și preotul Eugen Barz, are sediul în Spania, la Madrid. Eugen Barz este și coordonatorul revistei, poeta Daniela Șontică este redactor-șef, din redacție face parte și criticul literar Felix Nicolau, iar *consiliul redacțional* este format din Adrian Popescu, Adrian Alui Gheorghe, Lucian Vasiliu. În editorialul său intitulat dubitativ *Încă o revistă?*, Eugen Barz spune: „De la bun început, fac precizarea că revista va fi publicată în spațiul online, dar voi edita – număr de număr – pentru protocol și pentru colaboratorii noștri, 100-150 de exemplare în formă tipărită. Pentru început, cheltuielile de tipărire le voi suporta eu însumi, iar mai târziu, nădăduiesc în sprijinul Departamentului Românilor de Pretutindeni, de pe lângă Guvernul României”. Sperăm să fie îndeplinit acest deziderat deoarece cele 150 de pagini ale primului număr dovedesc cu prisosință că revista *Littera nova* merită o viață lungă. De asemenea, revista merită popularizată în mediile culturale din România și desigur din Spania, dar și din alte țări, întrucât conține multe pagini de poezie bilingvă din mari poeți români: Lucian Blaga (traducere în limba italiană de Ștefan Damian și Bruno Rombi), Mihai Eminescu (traducere în limba engleză de K.W. Twain),

revistă de cultură
LITTERA NOVA

• Anul 1, Nr. 1,
ianuarie-februarie-martie 2023

Virgil Mazilescu (traducere în limba spaniolă de Corina Oproae), Gellu Naum (traducere în limba engleză de Nicoleta Crăete), Ion Pillat (traducere în limba franceză de Gabrielle Danoux). Grupajele lirice sunt consistente; semnează poeți români contemporani: Nicolae Corlat, Petre-Ioan Crețu, Viorel Mureșan, Dragoș-Cosmin Popa; Adrian Popescu, Lucian Vasiliu, iar de pe meridianele lumii sunt prezenți: din Franța, Muriel Augry (traducere de Gabrielle Danoux), avangardistul rus Serghei Budanțev (traducere de Leo Butnaru), spaniolul Pablo García Casado (traducere de Marin Mălaicu-Hondrari), spaniolul Carlos d'Ors (traducere de Eugen Barz și Mihaela Vechiu), chilianul Luis Sepúlveda (traducere de Eugen Barz și Paula Covalschi), anglo-irlandezul David Whyte (traducere din limba engleză de Nicoleta Crăete).

Fragmente de proză publică Dumitru-Augustin Doman, Ștefan Mitroi, Ildiko Șerban, Pavel Șușară, regretatul Șerban

Tomșa (plecat de curând la Domnul, pe 23 martie). Paginile de artă (teatru – istoria teatrului, cronici teatrale, secvențe dramatice), cronici de muzică, cronici plastice și cronici de film sunt asigurate de Ioan-Pavel Azap, Marius Dobrin, Carmen Dominte, Raluca Faraon, I.C. Liță, Andrei Măjeri, Virgil Mihaiu, Daniela Șontică, Pavel Șușară.

Dintre numeroasele eseuri, ne-am oprit la „Sfântul Ioan al Crucii. Noaptea mistică”, de Carmelia Leonte; „Ioan Alexandru și Calinic Argeșeanul. O întâlnire mirabilă: poetul și monahul”, de Adrian Alui Gheorghe; „Porumbestii și Brașovul”, de Adrian Lesenciuc; „Bătrânul dascăl și halatul său vechi”, de Mircea Moț.

Mircea Bârsilă analizează opera unui mare scriitor, Dumitru Radu Popescu, afirmând în finalul studiului său: „În opinia noastră, prozatorul Dumitru Radu Popescu, un autor de Premiul Nobel, va fi fost mai atent la romanele cu statut de «arhetip» în domeniul decât la scrierile «moderniste» ale vremii, pe care, desigur, nu le va fi ignorat”.

Plăcut impresionat de acest prim și substanțial număr, nu ne rămâne decât să urăm mult succes echipei de la revista *Littera nova*, viață lungă și frumoasă, cu articole reușite și public cititor pe măsură!

vox humana

Marius MANTA

Biblioteca de prezențe „armonice“

apelând la exemple din realitatea imediată, clarifică datele ființiale ale lumii în care trăim. Sunt pagini care nu ocolesc Adevărul și nu țin cont neapărat de interesele contingentului. Compun adevăratul timbru al Cuvântului dintotdeauna, e parte din vox humana.

Așa cum pot distinge și discern cu uneltele unui novice – și totuși sunt convins că nu greșesc! –, IPS Părinte Ioachim face parte din categoria ierarhilor care pot conta ei înșiși drept modele demne de urmat. Parcursul Înaltpreasfinției Sale, opera publicată, nu în ultimul rând atașamentul mirenilor pentru Ierarhul lor sunt motive trainice de a înțelege darurile cu totul deosebite ale Înaltpreasfinției Sale. Volumul de față, tocmai apărut la Editura „Filocalia“, *Dipticele sufletului meu. Chipuri de ierarhi și preoți*, vine de fapt în continuarea unui efort mai larg de a oferi repere valide în marea aventură a creștinului; mă refer aici pe de o parte la cartea din 2016, *Panteonul sufletului meu: portrete de preoți*, dar și la seria impresionantă de acatiste pe care le-a compus și le-a îngrijit de-a lungul timpului (printre ele, acatistele Sf. Emilian din Durostor, Sf. Antipa de la Calapodești, Sf. Mucenic Sava de la Buzău, Sf. Simion Ștefan, Sf. Iosif de la Văratec, Sf. Ierarh Varlaam, Sf. Neagoe Basarab, Sf. Onufrie de la Vorona, Sfinților Români ș.a.m.d.), asta pentru a nu aminti și de dosarele întocmite către Sinodul României, dosare destinate canonizării Episcopului Melchisedec Ștefănescu și Cuviosului Irinarh de la Mănăstirea Horaița. Se adaugă lucrările înalt-teologice dedicate Sf. Cuvioase Parascheva și Părintelui Dumitru Stăniloae.

Dipticele sufletului meu. Chipuri de ierarhi și preoți adună în paginile sale fișe-portret ale unor personalități de prim rang ale Ortodoxiei noastre, cât și versuri dedicate unor clerici, fii duhovnicești sau prieteni ai autorului. Capacitatea de analiză e completată extrem de armonios de un ton cald, confesiv, care reînvie diferite episoade trăite cu bucurie alături de aceste personalități cu totul remarcabile. IPS Arhiepiscop Ioachim reușește – acolo unde cel mai probabil un altul nu ar fi făcut-o – să exprime (fără a cădea în banalitate) multitudinea însușirilor și activităților definitorii pentru cei aflați „sub lentilă“. Cu fiecare prilej, autorul stabilește și câteva note distincte, pe care le particularizează apoi, creionând punți de legătură dintre cele mai surprinzătoare. În fapt, pentru un ochi atent, devine obligatoriu de sesizat că în mijlocul acestei țesături de prezențe, fapte, idei, amintiri, se află „un bibliotecar de sentimente“, dublat de „un teolog al iubirii“.

Traversând viața și înmagazinând o experiență cultural-duhovnicească cum rar am intuit, IPS Părinte Ioachim ocupă un loc asemănător cu

cel al invitaților săi, printre aceștia aflându-se: Bartolomeu Anania (printre altele este rememorat un episod desfășurat la Văratec), Visarion Puiu (mitropolit cu viață sfântă, care a avut bucuria de a fi intrat în dialog cu Sfântul nou canonizat Ioan Maximovici), Preafericitul Părinte Patriarh Teotist (un adevărat restaurator al mănăstirilor și vieții monahale), Patriarhul Iustin Moiescu (patrologul de neînlocuit al teologiei românești), Arhiepiscopii Eftimie Luca (de o blândețe rară în relația cu fiii duhovnicești), Adrian Hrițcu (o personalitate aparte într-o perioadă plină de umbre și lumini), PS Ioachim Mareș, Episcopul Teodosie Atanasie (acompaniind ostașii români pe fronturile de luptă), Arhim. Emilian Panait (ctitor de locașuri sfinte și restaurator de suflete), Serafim Huzdup (părinte tânăr, dar cu maturitatea unui Avvă), Antonie Jeflea, Părinții Nicolae Achimescu, Arsenie Boca, Radu Vasile, Epifanie Bulancea, Arsenie Voideș, Partenie Bulancea și primul preot militar al Garnizoanei Bacău, părintele Iordache Pascariu. Generozitatea IPS Arhiepiscop Ioachim rămâne

• Carmen Poenaru

deosebită, întrucât confesiunile nu urmăresc nici pe departe să supraliciteze artificial propria imagine, ci curg firesc, având mai degrabă menirea unor mărturii aduse cu scopul de a scoate în evidență același preaplin al iubirii lui Dumnezeu, care încă ne oferă modele vii de folos duhovnicesc.

Atent la detalii, cu un simț literar deosebit (despre care luasem aminte cu prilejul altor volume), IPS Părinte Ioachim întocmește un corpus-portretistic de o valoare incontestabilă. Elemente de caracterizare directă întâlnesc modalități de afirmare a unor constante mai mult sau mai puțin implicite în lungul acestor „preumblări afective“. Fie-mi iertată comparația: personal volumul în discuție mi-a readus în minte „Crinii țării“ a lui Paisie Velicikovski, dar și minunata lume a „Grădinilor“ lui Horia Paștină. De ce nu, amintind de delicatețea și sensibilitatea picturală a unuia dintre fondatorii Grupului „Prolog“, Înaltpreasfinția Sa știe să asculte, să privească, să țină minte ceea ce merită cu adevărat și mai ales să ofere mai departe – cu alte cuvinte, să îngăduie Lumina.

Dincolo de toate aceste portrete, IPS Ioachim ne face să înțelegem că până și în actualitatea invadată de non-valoare, în lume se ascunde ceva solemn, tănuț, ceva sacru care se cere a fi redescoperit pentru încă și încă o dată. Poate că paradigmatic, ar trebui să înțelegem că în zgomotul prezentului se află și tăceri ce trebuie ascultate. Tălmăcit altfel, volumul e o invitație pentru fiecare de a înceta a se afirma exclusiv pe sine și de a alege să-l confirme pe Hristos. Nu în sensul de a renega și abandona propria personalitate, ci de a abandona afirmarea înșelătoare, pseudo-anatomia; a se lepăda de sine înseamnă a lua crucea și a urma Hristosului, adică a fi gata întotdeauna să sufere alături de/ cu celălalt.

Evident, destinatarul întregii creații este omul. Acesta rămâne singurul cu darul capacității de a raționa, de a-și gândi viața raportând-o la marile întrebări existențiale. Creația nu a fost completă până când Dumnezeu nu i-a dezvăluit omului sensul acesteia. Iar omul, tocmai în virtutea voinței și a rațiunii, are datoria de a-i descoperi din aproape în aproape sensurile cele mai înalte, de cele mai multe ori prin Harismaticii slujitori ai lui Dumnezeu. *Dipticele sufletului meu* e o asemenea cale de revenire Acasă, printre cei plăcuți Domnului.

Fără doar și poate, Lumea în întregul ei este cea mai la îndemână dovadă a iubirii lui Dumnezeu pentru om. Din timpuri străvechi, imemorabile, omul a avut în instrumentarul său posibilitatea de a percepe la cuvenita valoare frumusețea și preaplinul dimensiunilor existențiale în care și-a căutat identitatea. E vorba într-un final de metanarațiunea acelei conștiințe ce nu a ocolit adevărul și nu a căutat exprimări facile, dictate preponderent de contexte favorabile. Destinul persoanei este acela de a se fi situat dincolo de istorie, de a fi triumfat în lupta cu limitările pe care nu le-a putut mereu dejuca. Din păcate, postmodernismul și era post-adevărului ultimilor ani au adus realitățile unei și unor de-canonizări ce nu cunosc oprire. Aleatoriu, fragmentul, rareori chiar haosul au devenit certitudini în existența aceluiași om contemporan. Fatalmente, a fi tolerant implică azi cel mai adesea părăsirea drumului drept, de dragul unor repere cel mai adesea fără probitate morală. Dar omul fără rădăcini e un om cu o existență ce nu rodește, dezinteresat de soarta celuilalt, aflat în afara posibilității de a se întâlni chiar cu el însuși, practic de a-și regăsi Chipul dintâi. Nu mulți mai sunt conștienți astăzi că adevărata libertate conjugă existența persoanei în raport cu Binele, Frumosul și Adevărul, dar aceasta implică o cultură înalt morală, care în mod necesar ar trebui orientată teologic. Altfel spus, o revenire nu înspre marginile firescului, ci chiar în inima acestuia.

Părintele de vrednică pomenire Iosif Vatopedinul (ucenic al Sfântului Iosif Isihastul, înnoitorul de la Vatoped și Nea Skiti) arată că „discernământul este instrumentul prin care Biserica își chivernisește fiii în mijlocul furtunilor și al vijeliilor mării involburate a vieții“ (*Mărturie Athonită*, Editura „Sf. Nectarie“, 2016). Dar nici măcar discernământul nu e punctul de vârf, ci treapta supremă se leagă de iubirea necondiționată, a experienței Ipostasului divin prin textele liturgice, sacre, prin Rugăciunea lui Iisus, grație unei tradiții milenare.

Îmi aduc aminte cum, cu prilejul unei apariții editoriale a anului 2014, IPS Părinte Ioachim ne argumenta teologic că asemenea unui GPS performant, credința în Iisus e cea care ne poate salva, e cea care ne scoate la liman, aducându-ne aminte în permanență care ne este ținta și actualizându-ne în timp real calea cea mai scurtă către aceasta. Pentru omul care se abate din drum nu există decât o singură atitudine potrivită care vine cu învățătura părinților Patericului: de vei cădea, ridică-te pentru încă o dată! Lucrarea la care am făcut referire, *Creștinismul abia începe*, propune un discurs ce coboară din tradiție, dar care paradoxal, în același timp,

Țara Sfântă, Țara Sfântă

Aud în timpanele mele bubuind scurt
aceste cuvinte repetitive
și peste motoarele turate ale avionului
și peste larma din Ben Gurion
și peste vocea ghidului
Țara Sfântă se așterne
la picioarele noastre
noaptea cu profețiile orașului acoperit
de lumini
macină pulberi de piatră
peste rânile palmelor se trece
cu privirea
o ultimă pasăre cântă fără grabă
prin aer plutesc arome exotice
în care rugăciunea se disipează
ca un nor în formă de fluturi
peste Pustiul Iudeii

Grădina Ghetsimani

Pe scoarța unui măslin se citesc
atingeri înșelătoare
pământul e roșu în amiaza răcoroasă
rugile se șoptesc cu voci murmurate
pelerinii trec peste pașii apostolilor
cu liniștea înfășurată în jurul capului
ca un turban nevăzut
cocoșul a cântat a treia oară
nimeni nu-și potrivește pașii cu Iuda
nici cu Petru
peste mantia albastră preotul poartă
una de taină
ne arată locul
ni-l arată pe Iisus trecând
cu pași omenești pe alei
vrem să fotografiem clipa
vrem un selfie cu Fiul lui Dumnezeu
pe imagine se strecoară ca din senin
un porumbel

Zidul Plângerii

Păstrăm liniștea și ne strecurăm
în piața largă
la gât purtăm cruciulițe din lemn
de măslin
daruri de preț atârând
de un șnur negru
la Zidul Plângerii e ziua de Șabat
ni se cere să ne ascundem crucile
umbrele își caută drumul
nu știm cine este Iisus
obosim când nu vrem să-l știm
Răstignirea
liniștea e o decorațiune purtată
la vedere
vântul se strecoară printre oameni
și-i împacă unii cu alții
înserarea să-i găsească purificați
legea cea nouă împlinită
pe Poarta de Aur a Ierusalimului
Iisus intră în cetate
Templul lui Solomon rămâne în urmă
nezidit
Ascuns în piatra galbenă
Zidul Plângerii desparte acum
Palestina de Israel

INRI

Plouă pe dealurile Nazaretului
trei zile și trei nopți
ploaia cade neobosită
picăturile grele netezesc drumul
și spală la nesfârșit povara și chinul
truda și amarul
la nesfârșit plouă în Nazaret
rodile se coc în ploaia binecuvântată
sucul de rodie se aseamănă
cu sângele de pe Golgota
nesfârșit e drumul ploii
nesfârșiți sunt pașii

Tincuța
HORONCEANU-BERNEVIC

• Ghetsimani

care urcă pe Muntele Măslinilor
Iisus Nazarineanul Regele Iudeilor
merge desculț prin ploaie
și ne așteaptă neobosit să-l cerem
pește și pâine
nimeni nu l-a văzut însă rânile
care se spălau în ploaia deasă

Ghenizaret

Pe Marea Galileii se despică apa
un stol de pescăruși urmărește
îndeaproape vapoarașul Noah
la bordul lui trecem prin istorie curați
ca lacrima
nu mai păcătuim
nu mai tragem cu ochiul la femeia
aproapelui
nu mai necinstim prin jurăminte false
credința noastră
pe Marea Galileii vântul alină suflete
două steaguri se înalță pe catarg
al României și al Israelului
iar pelerinii cântă Hava Nagila
și-și zâmbesc
așa ne-a vrut și Iisus
dăruieți aproapelui
cu inimile blânde ca soarele în apus
peste Lacul Ghenizaret

Izvorul

Arhanghelul Gavriil a venit la izvor
cu vestea cea bună
Maria e o copilă
Maria e un potir în care Lumina
Se va cuibări
izvorul curge de două mii de ani
maritor al bucuriei
peste cer trece un freamăt de cântec
e doar aripa unui arhanghel
care scutură stropi de lumină la fiecare
cuvânt
rostit de un pelerin
izvorul e un pustnic rătăcit
în rugăciune

Mazal u'bracha

În magazinul cu diamante
oamenii discută de cutremur
micile bijuterii stau în vitrine securizate
și sclipească în cuvintele tuturor
pelerinii se tocimesc după obicei
dar diamantele se încăpățânează
să rămână
în cuibul lor căptușit cu catifea
oamenii discută despre cutremur
și război
cum a nins pe Înălțimile Golan
și în Turcia soră
cum au murit semeni de-ai noștri
sub ziduri
Tatăl Nostru se murmură
pentru pacea lor
nimeni nu rostește Mazal u'bracha
în această dimineață de iarnă

Mormântul Sfânt

Au venit la mormânt femeile
și mormântul era gol
străbăteam spațiul mic cu inima mică
intrăm cu respirația împuținată
cu o urmă de rugăciune

atârnată de buzele care șoptesc
Îngerul mută piatra
noi suntem martorii Învierii
fruntea se atinge de marginea
unei istorii vii
la Piatra Ungeriei așteaptă Iosif
din Arimateea
facem un cerc împrejurul lui
și-i fixăm privirea
are brațele întinse
cu aceste brațe Îl va purta
pe Fiul lui Dumnezeu
de pe cruce spre Tatăl
în suk pelerinii se târguiesc
pentru odoare
Iisus a înviat pentru noi
inima capătă conturul unei peșteri
Îngerul e acolo
ne strigă să vedem minunea
nimeni nu a știut până acum
cum strigă un înger

Tabor

Pe Muntele Tabor plouă
Luminile se retrag în icoane
și ceața învăluie totul
e grabă în tot ceea ce facem
e neliniște și curiozitate
un furnicar de oameni vorbește
în limbile pământului
unii se roagă
alții doar așteaptă o minune
închideți telefonul
Schimbarea la Față
e la un click distanță

Beduinul

Bilal își strunește măgărușul de funie
și se pozează cu turiștii
copita animalului pocnește surd
în piatra drumului
cărând zilnic prin Pustiul Hozevei
pelerinii oboșiți
beduinul scrutează arșița
de sub turbanul negru
doi ochi la fel de negri ținutiesc
pământul

Bilal duce bacșișul acasă la copii
le cumpără pâine și carne de capră

un înger îi supraveghează măgarul
și-i tămăduiește copitele
când pășește încetșor
pe urmele sfântului Ioan Iacob
Românul

Arderi

Mormântul prorocului David
își lasă catifeaua neagră
sub mâna mea
care caută neștiutoare moliciunea
atingerii
catifeaua arde sub palmă
teama mă învăluie și-mi fac cruce
amân venirea unui șir de umbre
călătoare
care-mi interzic emoția de pe chip
Muntele Zion își freamătă pietrele
în mine se strecoară un psalm:
Păzește-ne, Doamne...
Dumnezeule, auzi rugăciunea mea,
ia aminte cuvintele gurii mele!

Libertatea de a ieși din platitudine

În 1867, pe când un evreu german lucra asiduu, în bibliotecă londoneză a Muzeului Britanic, la revoluționarul *Das Kapital* (publicat în toamna aceluiași an), undeva, prin sudul Angliei, într-un orășel pescăresc încă neatins de ideea modernă a turismului de masă, se plimbau nestingheriți pe străzi nu numai oamenii care odihnesc acum în cimitirele vechi ale locului, ci și câteva *persoane* care au rămas „în viață” până în zilele noastre. În acest context istoric, termenul de „persoană” ar putea părea oarecum nelalocul lui, dar l-am folosit intenționat: John Stuart Mill, unul dintre marii gânditori ai timpului, avea să propună, după numai doi ani, ca oamenii, în genere (în engleză, cuvântul „men” era folosit frecvent în această accepțiune), să fie numiți „persoane”, tocmai pentru a ține cont de faptul că oamenii sunt o categorie ce include și femeile care ar fi trebuit, în concepția lui progresistă, să se bucure de aceleași libertăți ca bărbații...

Una dintre *persoanele* care se plimbă, cum spuneam, în anul de grație 1867, pe coasta vântoasă și umedă din Lyme Regis, este Charles Smithson, destoinic aparținător al clasei aristocrate victoriene și adept entuziast al evoluționismului despre care vorbea Darwin într-o lucrare publicată cu numai opt ani înainte. Atins de morbul științei care a marcat profund conștiința epocii, Smithson cutreieră împrejurimile, echipat minuțios, în căutare de scoici fosilizate. Deși este deja pe cale de a se căsători cu o tânără din aceeași clasă cu a lui, el se îndrăgostește, împotriva voinței sale snoabe, tocmai de femeia pe care întregul târg provincial o consideră pierdută moral, din pricina unei rău famate aventuri cu un marinar francez care, bineînțeles, nu s-a mai întors să o ia de nevastă (aflăm ulterior că el s-a și căsătorit între timp). Conflictul amoros al lui Charles este destul de convențional, prins cum este între o logodnică bogată, plină de ifose și de prejudecăți, și „târfa locotenentului francez”, adică Sarah Woodruff, o femeie frumoasă, inteligentă, educată, dar lipsită de mijloacele materiale pentru a se putea bucura de o independență socială necesară.

Cel care salvează povestea lui Charles de căderea în platitudine melodramatică este un alt domn, născut cu un secol mai târziu și dăruit cu uimitoare capacitate de a călători în trecut și de a se face remarcat, cu oarecare anxietate, chiar de către *persoanele* la care mă refer mai sus. Charles îl remarcă, nemulțumit, în compartimentul de tren în care călătorește la un moment dat. Pentru el, prezența necunoscutului bărbos ce îl scrutează cu o curiozitate deconcertantă este destul de incomodă. Văzându-l cum scoate o monedă și dă cu banul, Charles îl antipatizează și mai mult, simțindu-se eliberat la sosirea trenului în gara Paddington din Londra. Ulterior, același bărbos suspect apare, frizat și îmbrăcat spilcuit, pe o stradă din Chelsea, în timp ce se uită, plin de satisfacție, la casa lui Dante Gabriel Rossetti. Este capabil, în mod miraculos, să dea înapoi timpul cu un sfert de oră prin simpla întoarcere a acelor unui ceas elegant scos din buzunarul vestei și, astfel, să schimbe o scenă tocmai petrecută în casa respectivă între Charles și Sarah, iubita pe care a căutat-o disperat trei ani de zile.

Misterul acestui domn capabil să circule liber între lumi nu este egalat decât de misterul femeii ostracizate, Sarah, cea care are curajul să înfrunte convențiile sociale, să-și asume și să-și cultive în mod intenționat statutul marginal, să-l cucerească pe bărbatul iubit și inaccesibil prin stratajeme cu resorturi numai de ea înțelese, iar apoi să fugă de spectrul „fericirii” unei vieți conjugale confortabile, conforme uzanțelor vremii. Nici măcar domnul cu barbă și cu puteri supranaturale nu o poate înțelege pe de-a-ntregul. Neștiind cum va alege ea să acționeze, acesta își imaginează trei moduri diferite în care s-ar putea termina această istorie. Cel mai frustrant este ultimul: cei doi iubiți se despart pentru totdeauna, deși au deja un copil împreună.

Bărbosul, cunoscut în lumea noastră drept John Fowles, a murit în 2005. Charles Smithson încă se plimbă, buimac, între Tamisa și literele negre ale unei cărți, începând să înțeleagă, în sfârșit, că face parte dintr-o specie a cărei supraviețuire nu înseamnă adaptarea rigidă la tiparele moștenite, ci tăria de a ieși din ele, de a înfrunta, iar și iar, „marea sărată, în toată înstrăinarea ei”.

Acatist

Rune mustite-n bordeaux
Sar flămânde și mute
Încolțind nemurirea în cactuși,
Dezghiocate neliniști.
Silabe doldora de anafură,
Cupole boltite,
Ochi lucitori dor un pomelnic.
Rugăciunea unui odor
Înalță inimi pe schele,
Altă fereastră deschide
Aliniind Steaua Polară la sol.

Anatema

Paracliser
Te-ai ivit, timp.
Dezinvolt călător,
Curățând veșnicia,
Lumi paralele diseci
Învingi matrici,
Convingi.
Te petreci.

Metafizică

Oare mă pierzi milimetrică prin sertare?
Avem de încopciat iubirea în corduri de zare.
Ajustăm și mărim cerul
Fără de limite,
Libertățile noastre ștregare,
Adulmecând ca lăstunii.
Tânțari anofeli se preumblă,
Sug dezinvolt uitarea,
Înteapă seva spre evidența concretă, nu doare.
Urcăm în mister steaua sudului,
Nudă și plină-n esență.

Radiantă

Înteapă lumina-n prelingeri
O afundă-n duminici de vară
Etimologia iubirii să scrie-n sutură de sori.
Picură veșnicia comori
Nedeschise încă,
Ninsorile cer recurs
Sincerității.

Banal

Bufonii dansează timpul în pielea goală,
Bat hora fără pudoare
O zboară pegași seduși de moneda spartă.
Și-au luat secunde la butonieră
Pornind centrifuga în nuntă,
Să spele smoala rămasă în cute,
Să smulgă hilarul zâmbetelor amare, ucise
În maculatul zăpezilor albe.
Îngeri izgoniți din visare,
Faguri de gesturi înlănțuie-n hățuri
Glezna de vară a unei cerșite secunde,
Joacă-a lor soartă.

Baletistică

Devolpând soare pe val,
Țâșni în chemare
Demult prigonită,
Fortificata ninsoare.
Grația balerină
Rămase să-nvârtă în gol, stinsul ecou.
Dureau piruete de ochi
Prea reci în nepăsare, la pândă de stâncă
Pe alb apreatul avânt.
Salt cambrat, să-i prindă înaltul zburat
În geană.
Nu l-au aflat.

tvbucuresti@yahoo.com

0722.410.597
0740.370.665

Paula
BÂRSAN

Mulaj

Când nimeni nu poate doini sufletul meu,
Mă trezesc inocentă.
Apoi chem al tău ecou
Miazăzi pe scâncet de zeu.
Mă cobori pantă de nor,
Elice pe al tău zbor,
Curg dor în amprentă,
Fără cuie și plumbi
Pornesc toaca timpului tău.

Candori

Berze în cuiburi de timp
Liniștitor
Revin an și an
Cu secunda rotundă-n contur
Să moșească zorii porniți
Albiți de ninsori

Cosmogonie

Sentința privirii
Divide și timpul trecut.
Cheamă pleoapa trezită
Cucerind ovală chemare, spre arcuită,
Codex pe timp.

Paradox

Cochilie, melc de tăcere,
Tentacule mângâie timpul apus,
Ridică oglinzi în rugă prin raze lumină,
Învie zâmbete suspecte,
Suspendate andin
Prin vitralii de cer.
Heruvimi alungați în burgheză culoare
De lacrimă și apăsare lacustră,
Peste carnale tentații plecați,
Preiau voluptuoasa putere, o vor și o duc
Spre penitență-n divin.
Rămân crucificați în priviri pe destin.

Atemporal

Ceresc este gândul ce-mi cântă iubirea,
Sărut încă o dată secunda.
Sunt dezvelire,
Ca visul scufundat în cristelniță,
Primindu-și menirea,
Păpădie lumină de Crez.
Piruetând candoare
Despupez strălucirea către nemărginire,
Vibrez.

Pulsatil

Arde dorința neîntrebătoare
Lacrima află topirea-n lingou,
Vindecă stăpâna de ursitoare pribeagă
Plecată-n înalt,
Să sufle talanți de noroc
Defilând lujerii veac.
Stejarii nasc falii,
Logaritmi feminini
Sting setea de pisc din crevasă
Nudă o cuțeți,
Exponențială răcoare și boare,
Strat peste strat.
Desfaci în șuvițe de dor
Timpul lor,
Avânți în stol rândunele,
Rodindu-le visul.

Cornel Simion GALBEN

Muzica și plânsul bacovian

Bacovia, nota reputatul bacovianolog Constantin Călin, „face parte dintr-o generație avidă de muzică, prima de acest fel din istoria literaturii române”, numai că, spre deosebire de congeneri, el era deopotrivă consumator și interpret de muzică, aspect ce i-a permis o abordare aparte a poeziei, pe care a transformat-o într-un „veritabil document pentru arhiva sonoră a perioadei de la începutul secolului al XX-lea până dincolo de jumătatea lui”.

Cucerit și el de versul „Muzica sonoriza orice atom...”, recent intratul în grupul select al bacovianologilor, gălățeanul Petre Rău, constată, la rândul său, că „simbolistii sunt primii care atribuie muzicii mai multă importanță decât culorii” și, stărnit de un interviu acordat de poet lui I. Valerian, încearcă să demonstreze de ce melodiile au avut pentru Bacovia o „influență colorantă” și de ce „gama de culori, de altfel foarte concentrată în poezia bacoviană, are adânci corespondențe în lumea instrumentelor muzicale care, la rândul lor, sugerează diferite stări sufletești”.

Pornind de la adevărul că atât poezia, cât și muzica „exprimă, cu mijloace diferite, aceeași realitate a spiritului și existenței noastre”, eseistul de la *Boem@* remarcă mai întâi originalitatea „de necontestat” a poeziei bacoviene și că, în cvasitotalitatea ei, aceasta conține referiri la „muzică, melodie, cântec, sunet, instrumente muzicale, acorduri și sonorizări de tot felul”.

Fire muzicală încă de la începuturi, cum sesizase și soția sa, Agatha, Bacovia pornea nu de puține ori în actul de creație de la „melodia sufletului”, „înainte de a fi scrise cu litere” el simțind vibrația versurilor cântându-le și abia apoi le transfera pe coala albă, „pe caiete de

muzică, pe portative”, acompaniind „totul, de aproape sau de la distanță, precum un mare dirijor al esențelor muzicale și sentimentale ale lumii”.

Că eul bacovian se „lasă pătruns de un pur impuls al sunetelor” și că muzica îl ajută pe poet să se „situeze permanent într-un mediu sensibilizat de sunete de tot felul” e probat, pas cu pas, în primul eseu al volumului *Muzica și plânsul în poezia lui Bacovia* (Galați, Editura „InfoRapArt”, 2022), în paginile cărui Petre Rău inventariază „elementele spațiale, temporale și cromatice” și prezintă principalele surse ale muzicalității poemelor celui descris de el a fi drept „un cântăreț pe o singură coardă, cu vibrații triste și adânci, aproape inimitabile”.

În *Vals de toamnă*, bunăoară, muzica induce „sentimentul consonanței omului cu veșnicia și se transpune în ritmul diafan al unui vals sinistru”, în vreme ce, în *Dormitând*, același vals provincial, „un dans cu mișcări vioaie, provoacă melancolii puternice și-l mobilizează pe poet într-un plâns ascuns, numai de el știut”.

Cântecul bacovian, mai observă eseistul, e „mereu dureros”, „întristează”, devine „motiv de uitare și mijloc de eliminare a plictisului, dar și de coborâre pe scara decadentei” (*Seară tristă*), însă poate și să curgă „emoționant dintr-o veche melodie de dans” (*Verset slav*), să fie „plin de vigoare atunci când emană sentimente vii, patriotice” (*Stanță la Bacovia*), să aducă „mult așteptata reîn-

viere” (*Cura*) sau „speranța reînțoarcerii în normele destinului” (*Jurnal*). Și cum în opera sa cântecul „vine de pretutindeni”, el mai poate avea efect miraculos, ca în poezia *De-aș fi artist*, putere vindecătoare (*Verset ideal*), darul calmării (*Spleen*), dar la fel de bine poate fi „unul uitat și greu readus în memorie” (*Vanitas*) ori „însăși melodia vieții” (*Marș funebru*). Dacă același eu poetic bacovian „preferă moartea în finalul unei simbioze de toamnă nervoasă și dezolantă în care ultimul suflu este rezervat muzicii”, prin predilecția sa pentru muzică, precum și prin „stările sale acute de inadecvare și înstrăinare, Bacovia devine poetul melancoliilor grave, al anotimpurilor nevrozante și al atmosferelor satanice”. Detaliată prin decodarea atentă a versurilor, sursele muzicalității textelor bacoviene denotă că sunetele muzicale se „integrează

într-un adevărat concert, iar artistul-poet își atinge cu delicatețe instrumentele” și chiar dacă nu se pricepe, bunăoară, la clavier, el știe „unde să asculte notele mult îndrăgite ale acestuia”, ca și sunetul altor „instrumente diabolice”, pe care finul observator al stărilor sale le analizează pe rând. Dintre ele, violina și flautul susțin „stările nevrotice”, piculina apare pentru „a amplifica sosirea unei ierni nedorite” sau „miezul unei toamne târzii”, acordeonul este „învechit și nu reușește să-și expună notele decât prin sunetul timpului liber demoralizator”, buciul sună în „acord cu starea de neliniște de dinaintea morții, înfricoșând”, fluierul se aud „amar și pustiu, ca niște ustensile de semnalizare”, naiul imită „sunetul fluierului (cu trimiteri la Pann)”, lira cântă „trist și memorabil”, harfa are „sunetul îmbătrânit”, orga este „asociată cu monotonia burgheză”, talanga „ascunde basme neștiute” ș.a.m.d. Alăturările, cum se știe, nu lipsesc, însă dacă fanfara este „aproape omniprezentă atunci când citadinul este invocat”, orchestra, ca „ansamblu major, este rar menționată”, apărând doar în trei poeme și „într-o formație restrânsă” (*Alb, Și ninge... Incident la bal*), dar și atunci pornind „greu, ilar, ca o alterare a tonalității interioare”.

Analizat prin ricoșeu și în prima parte, *Plânsul lui Bacovia* „vine direct din cântec, fie că e vorba de o «serenadă plângătoare» necesară sufletului înainte de culcare, sau de o

acompaniere a muzicii preferate” (*Serenadă*), fie e adus în discuție „un simplu vals” (*Verset fantastic*). Refuzat de poet cu ostentație atunci când provine din „stările de fericire, de mulțumire sufletească intensă și deplină”, plânsul bacovian „nu împărtășește nicio lacrimă emoției sau bucuriei”, pentru că el e „dependent mereu de tristețe și durere” și „erupe cu prisosință” din mai toate instrumentele înșirate în poeme, de la piculina la flașnetă și de la vioară și clavier la vechea talangă.

Însoțit adesea de muzică sau „râscolit de armoniile sau dezarmonii ale ei”, plânsul bacovian apare și se manifestă în medii diverse, „de regulă, considerate ostile de poet, cel mai des toamna, anotimp care pustiește orașul cu frigul și cu ploile lui”, ca în *Nervi de toamnă*, *Alean, Vânt, Ecou de serenadă*, *Singur, Note de toamnă*, însă nu aduce echilibrul și nici autovindecarea, cum consideră specialiștii, ci mai degrabă alte „tristeți cosmice” sub imperiul cărora eul său se perpelește.

Cititorul îndrăgostit de versul bacovian va găsi trimiteri și comentarii nu doar la poeziile incluse în manualele școlare, în antologii și în principalele sinteze critice, ci și la altele mai puțin cunoscute, dar și, concomitent, la filiațiile existente între muzică și poezie atât în spațiul autohton, cât și în alte culturi ale lumii.

Întregindu-și eseurile cu două poeme proprii dedicate autorului *Plumbului* și cu o bibliografie adecvată, Petre Rău ne-a dăruit o carte scrisă cu acribie și dragoste, bine fundamentată teoretic și utilă tuturor celor inițiați sau nu în universul bacovian, mai convins ca oricând că „nici un alt poet român nu a «cântat» plânsul atât de profund ca Bacovia”.

Poet de talent și eseist generos, profesorul Petruș Andrei a mai trăit o explozie literară în anul trecut (*Spre stele*, Bârlad, Editura „Sfera”, 2022). Registrul său creativ este puternic și variat. Fiecare dintre cele vreo șase poeme-cicluri are o tematică pe care am mai întâlnit-o în cele vreo 35 de cărți așezate elegant pe coperta a IV-a: *Copilăria – primul rai*, *Mândria de a fi român*, *Poveste de iubire*, *Eminesciense*, *Umoristice*, *Per aspera... ad astra*.

Literator de un profil special, vasluianul nostru, care a cunoscut temeinic lumea contemporană, tipurile de școli și Universitatea cea mai veche a românilor, cu o familie de mare extindere spațială și temporală, provenind dintr-o familie cu energie de răzeși, dar și cu o carieră didactic-profesională completă, a putut, cum se vede, să proiecteze în cartea lui de poezie toate registrele de limbaj poetic crescute pe teritoriul limbii române, căreia îi înalță imnuri de slavă, ode și elegii. Tocmai de aceea, noi bănuim că, chiar când scrie, colegul nostru se delectează. De aceea mereu traversează mai multe registre literare, denotative și expresive: cel solemn festiv, retoric, oral-satiric, umoristic, liric, narativ, memorialistic, inclusiv de crez estetic (pp. 274-275).

Ne permitem să-l comparăm cu un critic de artă francez, academician și cred că în vârful domeniului, căci așază alături mari pictori, arhitecți, scriitori și sculptori. Poate este spiritul cel mai deschis pe care l-am întâlnit, cu efecte

Grigore CODRESCU

Ad astra

pentru orice lector chiar mai puțin inițiat: Élie Faure. În tratatul său de *Istoria artei*, apărut și la noi în anii '70, e sub un motto din Baudelaire: „Miraculosul ne învăluie și ne scaldă precum aerul; dar noi nu-l vedem”. La marele francez observăm cum Delacroix și Baudelaire, Wagner și Hugo, Rubens și Pascal, Berlioz și Vigny sunt într-un dialog încântător pentru cine știe să asculte. Lejer și generos, Petruș Andrei călătorește cu încântare pe registrele enumerate, semnalând și disparități, dezamăgiri, dar și încântările vieții noastre.

Inspirat din mituri românești și basme, le toarnă în poeme narative pline de farmec, încântându-l și pe profesorul nostru – academician Constantin Ciopraga. Capitolul de poeme patriotice, în limbaj solemn și tradițional, pornind de la poeți lirici de marcă, precum Goga și Eminescu, venerează simboluri naționale pe care puțini autori actuali le evocă; trece în registrul solemn și festiv, punând mai presus de orice patriotismul. Se mai găsesc asemenea poeme în revistele literare actuale? *Imnul, Limba Română, Marea Unire, Odă ostașilor* ș.a. devin natural surse încântătoare de *Poezie*.

Rondelul, sonetul, imnul constituie surse compoziționale pentru A.P. Crezul său artistic, marcat direct și energic: *Poetul și Cărțile*, exprimă vocația de *dascăl*, la care puțini autori mai fac trimiteri, dar este exact ce ne-ar trebui acum, în acest veac în care câteva milioane de români trăiesc pe meridiane străine ori ignoră etica străbunilor: „Își risipește vara iar macii pe coline./ Privighetoarea slavei își dăruiește cântul/ Și înflorind în suflet iar gândul către tine./ În purpură se-mbracă doar cumpănind cuvântul./ Se oglindesc în soare câmpii de ape calme./ Splendori, candori și sunet serbează dimineța./ Să alungăm, din miază, insulte și sudalme./ Că strică armonia și întinează viața” (*Poetul*). Într-un alt poem, evocă rădăcinile mitice ale poetului, ajungând în lumea antică a legendelor creației: „Pegasus și-a pierdut potcoava/ Într-un amurg de hiacint/ Și din chimir îmi iau carboava/ Ca să-i pun una de argint”.

Farmecul cuvântului rar folosit, dar vechi și plin de sonorități de puțini știute, îi plac lui A.P. și le așază în contexte seducătoare; aceste efecte stilistice puțini poeți postmoderni le mai știu.

lată câteva cuvinte: *izbeliște, areopag, christică, rod, săvârsire, mursecată, pravoslavnic, pronia* sunt așezate cu cinste, pornind de la înțeleptul enunț eminescian: „Nu noi suntem stăpânii limbii, ci limba e stăpâna noastră”. „Falsele dieceze” n-au reușit să completeze cu succes contra Măritei Doamne – Limba Română.

Cu inocență și vibrație se înșiră poemele erotice, căci A.P. e un fermecător poet erotic. Precum în poemul intitulat *Cântec de dragoste* (p. 125): „Pentru tine am strâns flori./ Flori nemuritoare./ Când te vei trezi în zori./ Însăși tu o floare./ Și mă chemi să înflorim/ Cum pe culme macii./ Amândoi să ne iubim/ Cum merit-au vracii./ Și în viața mea de vii./ Blandă ca o rază./ Să ne-aducă și copii/ Îngerul de pază./ Suntem două jumătăți./ Să ne facem unul/ Când frumoasă te arăți./ Soarele e unul”. Este aici fiorul poeziei adevărate, căci *Poezia* s-a născut din iubire, încă din antichitatea homerică și până la Eminescu nostru; cum știa și Fr. Villon: „Iar Doamnele de-odinioară/ Răsar în gânduri deseori/ Precum un sunet de vioară/ Venind din ambele ninsori” (*Balada Doamnelor de ieri*).

Informat, cu o bună cultură literară, A.P. se declară adeptul poeziei clasice cu rimă și ritmul muzical de altădată, contra poeziilor scrise ca proza. Era nevoie de cineva să apere și această barcadă a creației literare, odată cu cea lexicală, orală, populară și tradițională a limbii române.

Caliopia TOCALĂ

Năluca

(fragment dintr-un roman în lucru)

Trimestrul întâi s-a încheiat într-o notă comico-tragică. Toți se considerau egali cu ceilalți. Nu mai era diferență de sex, vârstă, statut, toți peste noapte deveniseră democrați. În realitate, aveam un președinte hăituit de gonaci și zvonuri contradictorii, multă agitație și mult spectacol. Nici nu era semănat grăul, și oportuniștii au plecat la recoltat. Așteptau, stăteau la pândă, pe la colțuri, cu foaia pentru ștampila de mari revoluționari, iar unii chiar se întorceau pe cealaltă parte, la acel moment, dar ce importantă avea, putea cineva să-i contrazică, să le spună că nu au fost revoluționari... Trăiesc organic și rațional acest moment. Trebuie să plec. Toți vor să se apropie de familiile lor. Merg la gară. Vreau să-mi cumpăr bilet. S-au epuizat toate biletele. Au fost alții mai vigilenți decât mine. Revin acasă. Lumea aleargă pe stradă. Nimeni nu vorbește cu nimeni.

Cerul mohorât, acoperit de nori negri, grei, încărcăți de ploaie și ninsoare, strecoară în mine un sentiment de apăsare. Vântul zburlește crengile uscate producând un zgomot sinistru în ciocnirea frontală cu forța opusă de trupurile înalte ale brazilor și de curenții de aer. Ciorile croncăne și înaltă spre cer țipete prevestitoare. Îmi simt transpirate palmele și ceafa. Nu am aer. Respir greu, am picioarele împiedicate. Vreau să ajung, să-mi iau bagajul și să plec cât mai departe de aici, să mă apropiu cât mai mult de casă. Urc scările. Deschid ușa. Intru. Pun rapid în geantă lucrurile necesare, verific apa, lumina, ușa de la balcon, geamurile, arunc o privire peste tot ce alcătuia micul și durerosul meu culcuș și ies. Nu întâlnesc niciun cunoscut. Totul s-a întâmplat atât de rapid, că nimeni nu se mai gândește la nimeni. Fiecare încearcă, în fața valului de neprevăzut, să-și salveze pielea.

Ajung la șosea, hotarul dintre două lumi, locul de unde se putea lua o mașină, la ocazie, spre municipiu, în caz de urgență. Sigur, era riscant, dar afixam o atitudine gravă. Evitam să întrețin un dialog cu cel de la volan și ajungeam în siguranță la destinație. Văd o mașină apropiindu-se. Fac semnul de oprire. Frânează brusc, îmi pare un chip dubios, nu urc, inventez o scuză, apare altă mașină, fac din mână, oprește, pare un tip spălat, urc, aflu că e medic pediatru la Spitalul Municipal, cam obosit după chip, dar are un timbru cunoscut, cred că i-am mai auzit vocea undeva. Caut în memorie și-mi amintesc că, odată, de Ziua Învățătorului, primarul ne oferise, cu acest prilej, o masă la un restaurant în municipiu și parcă acolo am auzit acest timbru, această voce, ba nu, cred că la spital,

când am trecut pe la directorul clinicii cu macheta noului ziar, dar de ce i-am auzit vocea atunci? Nu cumva era unul dintre fondatori? N-are importanță. Observ pe bordul mașinii o fotografie în care sunt surprinse două persoane la pescuit, mă uit mai atent, mi se pare că celălalt e Walter. Plecase din România în urmă cu un an și acest personaj avea pe bordul mașinii o fotografie cu el. Vreau să aflu și-l întreb dacă este pasionat de pescuit. Încearcă să se apere și-mi spune că nu el, ci prietenul său era pasionat de pescuit și că, uneori, îl însoțea. Spune că au fost colegi de facultate, un om extraordinar, un om minunat, dar a plecat anul trecut în Germania, ne pleacă toți specialiștii domnule, adaugă, cu regret în voce. Nu spun nimic. Sunt curiosă. Vreau să aflu. Și completează. Știam că nu-și dorea să plece. Aici erau colegii, pacienții lui, aici era universul său, se afirmase profesional, era căutat și respectat de toată lumea, dar în egocentrismul lor, părinții n-au renunțat la ideea de a fi împreună și i-au făcut chemare prin Crucea Roșie. Era foarte atașat de ei, a suferit după plecarea lor. Îi era greu să plece, dar să și rămână. Îl ascult și întreb:

– Când a plecat? De ce?

– E o poveste plină de mister. I-a venit foarte greu să plece, a avut multe relații, nu voia să se lege sufletește de nimeni, tocmai pentru a nu provoca suferință persoanei respective sau sieși, știți cum e cu plecările la noi, ar fi imposibil să mai iei pe cineva. În ultimul timp, înainte de plecare, devenise foarte trist, abătut, cred că era îndrăgostit de o femeie, întâlnește o tânără, nu știu cine era și cum era, nimeni nu știe, cert este că prezența acestei femei l-a marcat, fusesse cea care-i răsturnase scara valorilor personale, în sens pozitiv, dar nu știu de ce această relație a fost ținută în secret. Îl vedeam că suferă, încercam să-l ajut, îmi spusese că făcuse niște greșeli, că nu prea i-a păsat înainte de a o cunoaște, numai că această femeie îi impune respect, îl ține la distanță, nu-i poate oferi nimic mai mult decât prietenie, că prin ea a putut să se descopere pe sine și să înțeleagă diferența dintre filosofia ei de viață și a lui, a înțeles că el doar a mimat iubirea, că nu a trăit niciodată iubirea, ci doar a mimat-o. Și acum, viața își ia revanșa.

– Să înțeleg că acest domn era îndrăgostit de o femeie și totuși a plecat? Atunci, nu era îndrăgostit. Când iubești, lupti, nu îți iei tălpășița, tragi cortina și gata, cine a avut de intrat, a intrat, cine nu, nu. Îmi pare imatur.

– Era un bărbat adevărat, puternic și rațional. Când îi plăcea cineva, devenea altul, de nerecunoscut, și în acest context rațiunea nu i-a mai servit.

Walter nu mi-a făcut niciodată o declarație de dragoste, nici nu se pricepea, nu învățase să dăruiască și nici să-și declare iubirea, ci doar s-o primească. Femeia trebuia să aibă inițiativă și în acel timp cred că așa se întâmpla cu toți medicii. Erau atât de asaltați de femei, că lor nu le rămânea decât să întindă mâna și să primească iubirea ca niște zeități, necondiționat. Credeau că li se cuvine totul. Îmi amintesc vag că, într-o seară, ar fi vrut să-și mărturisească sentimentele, eram cu niște prieteni la o cafea, nu a putut să o facă și a creat o poveste frumoasă în care m-am regăsit, dar nu am intrat în jocul lui. Nu puteam. Consideram că am mult de dăruit într-o relație. Tocmai fusesem dezamăgită de deciziile lui Victor, Walter părea să-l repete la indigo, nu, nu voiam să mai sufăr, nu voiam să intervin, să-i schimb deciziile, ele fuseseră luate cu mult înainte de a mă cunoaște, știam că nimic din ceea ce are să se întâmple nu putea fi schimbat. Într-o altă seară, aveam o întâlnire cu un fost prieten din facultate, lucra la Direcția de Cultură, la București, făcea o inspecție la Casa de Cultură, știa unde am fost repartizată, aflase școala în care predam. M-a anunțat prin directorul unității. Voia să mă vadă, mi-a comunicat locația și ora. În drum spre locul de întâlnire, ne-am intersectat pașii. I-am spus. Walter n-a zis nimic, eu nu aveam ce ascunde. S-a făcut alb la față. M-am prefăcut că nu observ. I-am zămbit și i-am spus la revedere. Am ajuns la locul de întâlnire. O cafenea cochetă, discretă, cu geamurile neacoperite, cum era în comunism. Se dăduse ordin să nu fie acoperite geamurile la restaurante, cafenele și chiar cofetării. Invitase și o altă familie de prieteni. După o jumătate de oră, a intrat și Walter cu Dobermanul său. Îmi era frică de câini, iar acesta era mare și puternic. Și-a tras un scaun, s-a așezat la masă și a început duelul cu prietenul meu din fa-

cultate care, identificând cauza cu diplomație, l-a făcut să înțeleagă că eram prieteni de o viață. Atunci, am văzut că sentimentele lui erau mult mai puternice decât lăsase să se vadă, dar și cât putea fi de incisiv, când se vedea în pericol, indiferent de ce factură ar fi fost acesta. M-a evitat câteva zile, nu avea motive, dar am înțeles cauza într-o sâmbătă seară, când, afară, în fața blocului, s-a auzit mare agitație. Locuia vizavi. Eu mă uitam în garsoniera lui, el în apartamentul meu. Era o distanță de câțiva metri între cele două blocuri, eu la etajul I, el mai jos, la parter. Din balcon, am văzut un camion în care se încărca mobilă, noaptea, pe întuneric. Nu am înțeles ce se întâmplă. Pe fondul agitației de afară, aud soneria. Mă întreb cine ar putea fi, nu era o oră la care cineva să-și permită să mă deranjeze. Deschid. Era Walter. Observ că e puțin încordat.

– Sărut mâna!

– Bună seara!

– Am venit să-mi iau la revedere.

Mimez semnul întrebării prin ridicarea sprâncenelor.

– Plec! Mi s-a aprobat dosarul. Îmi vine foarte greu, nu credeam că o să doară atât de mult, sunt furios că nu ai vrut, sau nu ai știut cum să mă legi de tine, să mă faci să renunț la tot, să rămân și să nu mai plec, să fi rămas aici, pentru totdeauna, cu tine.

Intrase fără să-l invit, stăteam față-n față, în picioare. Ne priveam unul pe celălalt. Nu voiam să trăiesc a doua oară un asemenea moment. Acesta era adevăratul motiv pentru care nu-mi deschisese inima pentru el, nu mai voiam suferință și-l întreb:

– Tu crezi ce spui? Sau spui ce ai vrea să crezi, spui ca să vezi ce simți în timp ce arunci anatema. Nu știi să-ți asumi.

– Ce spui? Nu pot să cred, pe tine nu te înfrânge nimic? Cum poți fi atât de radicală, nu ai nicio clipă în care lași garda jos? Nu ți-ai dat seama că eram fascinat de tine, de femeia din tine, de chipul tău, de gândirea ta, de zâmbetul tău, de felul tău de a fi, de forța ta interioară, m-ai dresat fără să-ți cer, m-ai transformat fără să vreau, fără să-mi doresc.

– Nu te autoiluziona, plecai oricum. Era visul tău. Era decizia ta luată înainte de a mă cunoaște. Nu ai fi renunțat atât de ușor și apoi e vorba de părinții tăi, ai fi regretat oricum. Consolează-te cu ideea că nimeni nu le poate avea pe toate. Orice lucru pe care îl obții presupune să pierzi altceva, aceasta e legea echilibrului și a compensației, depinde ce anume îți dorești cel mai mult.

– Cum poți să-mi spui așa ceva, acum? M-ai făcut să-mi doresc să fiu cu tine, m-ai făcut să-mi doresc să rămân și nu ai schițat un gest în acest sens, te-ai prefăcut tot timpul că nu vezi ce se petrece cu mine.

– Ei! Nu așa stau lucrurile. Tu ești medic ginecolog, ar trebui să înțelegi cum funcționează sufletul unei femei. În inima ta a mai rămas ceva pur, a mai rămas un colțisor în care eu să mă fi simțit în siguranță? Dacă ți-aș fi ocupat inima, n-ar mai fi fost loc pentru nimeni și asta s-ar fi văzut în deciziile luate, în modul în care ți-ai deschis culoar spre sufletul meu. Te înțeleg. Să știi că mi-ai fost și-mi vei rămâne un prieten drag, din păcate, peste o săptămână, vei vedea viața altfel. Aș vrea să mă înșel, dar niciodată nu mi se întâmplă.

– Plec îngenunchat sufletește!

Ne-am îmbrățișat, ne-am privit știind, în acel moment, că e pentru ultima oară. Îmi era sufletul gol și greu ca o piatră de moară. Voiam să se termine mai repede, ca atunci când un condamnat la moarte cere să fie cât mai repede executat, ca să scape de îndoieli și suferință.

A plecat. Am auzit apoi motorul și... gata. Totul s-a petrecut atât de repede, că nu am mai avut nicio reacție. Cred că ar fi plecat oricum, era o decizie luată, mai târziu îmi va mulțumi, sau cine știe?

*

Mașina merge și odată cu ea și gândurile mele. Intrăm în oraș. Strada centrală, apoi parcul central. Pe stradă, lume agitată ca și în orașul din care plecasem. Ajung la gară, oprește. Medicul de la volan îmi spune:

– Mă tot gândesc la Walter. Cum trebuie să arate fata pentru care a fost la un pas de a renunța la plecare. Mi-ar fi plăcut să fie ca dumneavoastră, dar dacă dumneavoastră sunteți aceea, doar un nebun ar fi plecat. Dar cine știe? Drumurile au două sensuri: pe unul pleci și pe celălalt te poți întoarce.

– Există și drumuri cu sens unic. La revedere! Mulțumesc!

– La revedere, domnișoară!

Mă întreb ce o fi vrut să spună. Pentru mine, nimic. Fiecare e acolo unde și-a dorit să fie și atât. Sigur, există și excepții, dar nu era cazul lui Walter.

Odată ce ai ales, bine sau rău, rămâne alegerea ta, doar a ta.

Mi-am exprimat, nu de puține ori, prețuirea și admirația colegială pentru felul în care Oltița Cîntec se implică în activitatea ei dăruită teatrului, desfășurată pe mai multe paliere: e critic de teatru, doctor în teatrologie, cadru didactic universitar, curator al Festivalului Internațional pentru Publicul Tânăr, director artistic al Teatrului „Luceafărul” din Iași, autoare a numeroase lucrări de specialitate. Festivalul de care se ocupă cu multă dedicație, FITPTI, este unul prestigios, cunoscut pe toate meridianele, la Iași adunându-se, în fiecare început de toamnă, artiști faimoși și trupe celebre din întreaga lume, spre bucuria publicului tânăr și nu numai. Cum teatrul este o artă efemeră, mărturiile despre ce se întâmplă în spațiul lui sunt necesare și foarte prețioase, așa că Oltița Cîntec a fost extrem de inspirată când a elaborat un proiect editorial în cadrul Festivalului (pe care-l curatoiază din 2008), materializat, prima oară, în anul 2015, când a apărut volumul *Tânărul artist de teatru. Istorii recente*. Au urmat alte volume, odată cu fiecare nouă ediție a FITPTI, astfel că vorbim acum despre o serie de astfel de lucrări colective. Pentru că volumele, coordonate de criticul Oltița Cîntec, se bucură de participarea cu studii, articole, interviuri a unui număr mai mare de contributory, personalități cunos-

Carmen MIHALACHE

Puterile teatrului

cute și apreciate în lumea teatrală, profesioniști bine informați, cu spirit analitic, conectați la noile realități ale acestei arte milenare, proiectul editorial la care ne referim fiind susținut și de Asociația Internațională a Criticilor de Teatru România (AICT.Ro), Oltița Cîntec fiind președinta acesteia timp de două mandate. Toate temele acestor lucrări colective sunt de real interes, lectura lor fiind într-un totu profitabilă. Și le voi numi, precizând că ele includ și versiunea în limba engleză (asigurată de Carmen Tărniceru și Mircea-Sorin Rusu): *Regia românească, de la act de interpretare la practici colaborative, Teatrul românesc de azi. Noi orizonturi estetice, Teatrul și publicul său tânăr. Realități românești, Teatrul.ro, 30. Noi nume, Un virus pe scena lumii. Teatrul și pandemie 2.0, Fereastră către digital. Teatrul și noile tehnologii*. A apărut și un alt optulea volum, intitulat *Sub vremuri. Teatru și conflict* (Iași, Editura „Junimea”, 2022), cu o temă, din nefericire, actuală –

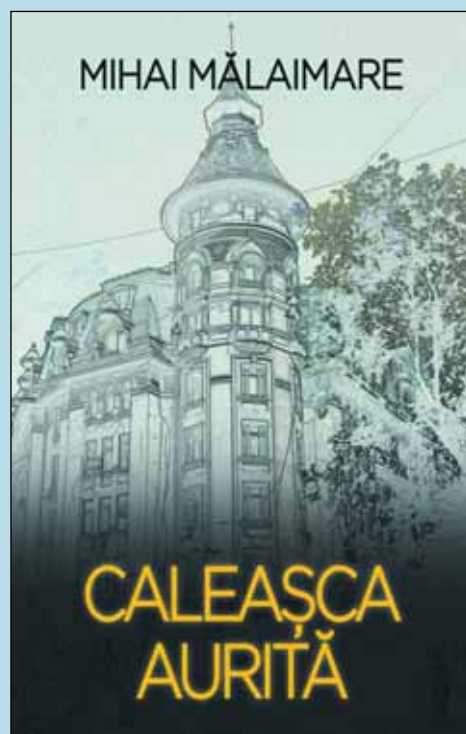
războiul. Care este acum chiar la granița țării noastre, Rusia invadând Ucraina de mai bine de un an. Zece doamne, specialiste în teatru, au scris despre felul în care teatrul s-a raportat la războaiele lumii, cum a oglindit tragediile umane provocate de confruntările armate: Oltița Cîntec semnează prefața, un amplu și substanțial dialog cu dramaturga din Ucraina Neda Nezhdana și articolul „Teatru și

război. Trei poziționări”, Irina Wolf scrie despre „Revendicarea corpului feminin. Aspecte din *Troienele*”, celelalte coautoare ale volumului fiind Mihaela Michailov, Mirella Patureau, cu un studiu foarte pertinent, de fină analiză a teatrului lui Matei Vișniec, aflat „între istorie și metaforă”, Daniela Șilindean, Oana Cristea-Grigorescu, Iulia Popovici, Oana Stoica și Cristina Rusiecki. Fiecare dintre contribuțiile lor aduce un nou punct de vedere, relevă diferite aspecte și nuanțe ale temei în discuție, care este astfel încercuită din mai multe părți, pentru a scoate la iveală alte și alte semnificații, pornind de la documente, texte dramatice și spectacole. Toate sunt o mărturie zguduitoare a ororilor, dezastrelor războiului, a fricii, disperării, a absurdului și deumanizării.

Afli multe lucruri mai puțin știute despre realitățile din Ucraina actuală, care este „un câmp de luptă”, dar și despre istoria și cultura țării vecine, despre ce se întâmplă acum cu

teatrul, din dialogul Oltiței Cîntec cu dramaturga Neda Nezhdana; lucruri cutremurătoare despre coșmarul trăit de oameni, despre lupta lor pentru supraviețuire, dar și pentru apărarea democrației și a libertății. Teatrul în Ucraina, spune scriitoarea, a devenit o „cultură de catacombe”. Se scriu texte noi, se fac lecturi în fața unui public restrâns, se joacă teatru în subsoluri. Teatrul, artă vie, supraviețuitoare de două milenii, surprinde conflictele, crizele din vremuri ieșite din țâțâni, trezește conștiințe, dar aduce și alinare oamenilor, îi îmbărbătează, având puteri terapeutice. În Ucraina, acum, el este centru de rezistență, unde se organizează proteste, oamenii fiind ajutați să scape de groază și să cunoască forța curajului și a bunătății. „Și este foarte important pentru noi (afirmă dramaturga) să câștigăm războiul intern, transformarea conștiinței, *cusătura* oamenilor, vindecarea rănilor, restabilirea dreptății și purificarea puterii.” Pentru Neda Nezhdana, teatrul este important în toate aceste procese și tot el este cel care poate să-l învețe pe om să rădă din nou, „chiar printre lacrimi”, dramaturgii momentului scoțând recent la iveală o antologie de piese comice, *Agiotage*.

Frumoasă lecție de curaj, de încredere în victorie, în care teatrul este profund implicat.

Cincizeci de ani de când am fost în Paradis

urmărind traseul eroului central, în cazul nostru însuși autorul, sinusoida pragurilor, a încercărilor la care este supus, suspendând clipele, amplificând stările psihologice, prin abordări încărcate de un umor savuros, ale celor mai reprezentative momente din cei mai frumoși ani. Cinci ani formidabili, 1969-1973, ani ce definesc statutul de student!

Călătoria inițiată a viitorului actor este dimensionată în cinci capitole, corespunzând fluidului emoțional al fiecărei etape din fiecare an. Fărămele de studenție sunt precedate de universul liceanului conștiincios, neobosit în a se pregăti pentru admiterea la Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică, apoi enigma deslușită a examenului propriu-zis, creionat cu un filon de nostalgie, duioșie și un tragicomic asumat. Încadrând episoadele într-un context istoric, autorul rememorează totodată și exponențialele evenimente sociopolitice sau culturale ale acelor vremi, dar și parfumul „Micului Paris”, un București peste care nu trecuse încă a cutremur devastator și nici demolările, ghidate de mărețele idei ceaușiste de „reconstrucție” a vechiului oraș. Dincolo de unghiul de abordare, cu un umor succulent, paginile prezintă terenul fertil în care au fost sădiți germenii unei generații de mari actori, de la a căror absolvire au curs 50 de ani: Olga-Delia Mateescu, Ioana Crăciunescu, Cezara Dafinescu, Elena Albu, Julieta Szony, Mihai Dinval, Nicolae Călugărița, Geo Costiniu, Ion Anestin, Florin Mircea, Dan Aciobăniței, Viorel Baltag și alții, încă mulți, repere ale scenelor pe care le-au atins. „Am fost cândva o generație adevărată, o gașcă nebună, un fel de Legiune străină care, chiar dacă nu o spunea foarte răspicat, avea în cap

ideea că ar putea schimba dacă nu lumea, măcar teatrul românesc. Am fost o generație pregătită, cu adevărat pregătită, ambițioasă și bătaioasă. Am fi putut mai mult? Am fi putut mai bine? Dumnezeu știe, dar atât cât am putut, am făcut!”

Volumul devine astfel un omagiu adus personalităților din lumea teatrului și a filmului românesc, personalități în care tinerii de atunci, ca în poveste, s-au preschimbat, dar și omagiul uriașilor dascăli, înzestrați cu har, pe care învățăceii i-au avut: Moni Ghelerter, Zoe Anghel-Stanca, Geta Anghelută, la actorie, practică scenică, alături de cei de la teoretice, dar și cei de la mișcare, acrobație, balet, scrimă, călărie, vorbire sau dicție, ilustrați ca imenși profesioniști, adevărați apostoli ce-și căutau cu disperare ucenici. „Ileana Berlogea – o femeie de o frumusețe rară, parcă era menită să fie divă de film – preda Istoria teatrului universal ca și cum ar fi rostit monologurile marilor roluri feminine din

Shakespeare, Sir Toby (Ion Toboșaru) izbutea să transforme estetica într-o șuetă nebună, Brădățeanu purta imaginea teatrului românesc ca pe o comoară tocmai descoperită în pământ, iar doamna Cucu îmbina erudiția cu gingășia unei mame grijulii.”

Secvențele comice, care nu o dată stârnesc hohote de râs, cele de la cursuri contopite cu farsele inocente din cămin, culminează cu cele din Sala Studioului „Casandra”, athanorul creațiilor ce vor urma. „*Casandra* a fost anticamera vieții noastre scenice din teatrele în care am funcționat, multe dintre lucrurile pe care le-am întâlnit acolo își aveau corespondentul în viața noastră de la studio; era atât de plin de emoție fiecare minut [...], încât întreaga studenție poate fi redusă la cele câteva luni de stat la *Casandra*, precum niște actori angajați în dezvoltarea unor proiecte teatrale speciale. În felul său, *Casandra* nu are egal, pentru că nimic din viața noastră nu a mai putut fi atât de emoționant și de plin de energie precum timpul petrecut acolo!”

Reprezentată ca fiind de o simplitate dezarmantă sau profund sofisticată, viața de student la teatru, în acei ani, aglutinează autentice pagini de istorie a teatrului românesc, de istorie a școlii românești de teatru și a Studioului său. Odiseea tânărului, care a intrat pe ultimul loc în Institut, se încheie cu locul de șef de promoție, precum a absolvit, și repartitia pe prima scenă a țării, la Teatrul Național din București. Actorul, profesorul și cercetătorul Mihai Mălaimare, în postura de scriitor memorialist, stăpânește cu har condeiul, construind fraze expresive, plămădă a celor mai potrivite cuvinte, fluidul mesajului curgând în ritm alert. O carte pe placul tuturor, revelând tărâmul paradizic al artei teatrului și al celor mai frumoși ani!

Tamara CONSTANTINESCU

Violeta SAVU

Colaje după colaje

Curatorul Constantin Ținteanu a prezentat pe modernism.ro, platformă de promovare a artelor contemporane românești, demersul care stă la baza expoziției *De(spre) colaj. Reconfigurări*, vernisată pe 6 aprilie 2023, la Galeriile „Karo” din Bacău: „Se poate afirma fără nicio urmă de îndoială că arta poate fi făcută din orice, într-o infinitate de combinații ale elementelor componente. Termenul de colaj provine din francezul *papiers collés* (sau *decoupage*) și constă în lipirea unor bucăți de hârtie pe suporturi din materiale diverse. Deși inventat cu multe secole înainte, Tate Gallery consideră că tehnica de colaj a fost utilizată abia din a doua decadă a secolului XX. Colajul se înrudește cu asamblajul, fotomontajul, decupajul, decolajul, colajul digital etc.; în afară de hârtie folosește lemn, metal, textile, sticlă, obiecte

găsite, pământ, materii organice ș.a.m.d. Georges Braque, Pablo Picasso, Kurt Schwitters, Raoul Duchamp, Man Ray, Marcel Duchamp, Aleksander Rodchenko, Henri Matisse, Alberto Burri, Robert Rauschenberg, Richard Hamilton, Cy Twombly, Eduardo Paolozzi, Joseph Beuys, Joseph Cornell, Lee Krasner, David Hockney, Barbara Kruger, John Stezaker, Daniel Spoerri sunt doar câțiva dintre numeroșii artiști atrași de colaj sau de derivatele sale. Expoziția *De(spre) colaj. Reconfigurări* prezintă publicului un număr de 37 de artiști români, reprezentanți ai mai multor generații; aceștia abordează tema propusă din unghiuri inedite, de multe ori surprinzătoare. Dincolo de meritele expozanților, care pot fi cântărite și judecate cu măsura subiectivității fiecărui privitor în parte, probabil cei mai mulți vor fi de acord că astăzi, la fel ca pe tot parcursul acestei ultime sute de ani, colajul continuă să fie de actualitate și nu și-a epuizat nici pe departe potențialul”. La vernisaj, curatorul a reluat și a dezvoltat aceste idei și vorbind despre artă în general a conștientizat

• Vlad Ciobanu

că e foarte greu de dat răspunsuri exacte, tot așa cum coincidența face ca într-un eseu din această ediție a revistei „Ateneu” altcineva nu a putut găsi răspunsul la întrebarea ce este poezia. „Să mă întreb ce este arta e o întrebare la fel de grea pentru mine dacă m-ai întreba ce este fericirea”, a spus Constantin Ținteanu.

La vernisaj a luat cuvântul și criticul de artă Iulian Bucur, care a vorbit despre Samuel Rosenstock: „În urmă cu o sută și ceva de ani, unui evreu băcăuan, la fel cum dumneavoastră nu vă place războiul, nici lui nu-i plăcea războiul și așa cum dumneavoastră n-ați

vrea să participați decât în mod superficial la război, nici el nu voia decât în mod superficial să participe la război. Drept urmare a plecat în Elveția și acolo, jucând șah cu Lenin, acest Samuel Rosenstock s-a oprit după ce a mutat-o pe regină și a zis cam așa: «Luați un ziar./ Luați o pereche de foarfeci./ Alegeți din ziar un articol care să aibă lungimea pe care vreți să o dați poeziei voastre./ Decupați articolul./ Tăiați cu grijă toate cuvintele care formează respectivul articol și puneți toate aceste articole într-un săculeț./ Agitați-l încetisor./ Scoateți cuvintele unul după altul, dispunându-le în ordinea

în care le veți extrage./ Copiați-le cuviincios. Poezia vă va semăna». Până la urmă ce se află în această expoziție pe simeze nu este altceva decât crezul pe care-l exprima acest evreu de la Moinești (care din păcate are un mormânt aproape părăsit undeva la Paris, dar vin fete acolo și așază cutii de chibrituri pe pământul mormântului lui Tristan Tzara). Crezul lui s-a perpetuat până astăzi, iar noi ne-am întâlnit astăzi tocmai pentru a celebra vorbele acestui băcăuan zise în vreme de război. El nu a vrut să participe la războiul cu arme, dar a vrut să revoluționeze lumea. Și el, și cel care juca șah cu piesele negre, adică Lenin, amândoi au vrut să revoluționeze lumea, amândoi au reușit mai mult sau mai puțin. Revoluțiile cel mai adesea ajung în fundături, devin eșecuri, dar revoluția lui Tristan Tzara nu a avut o asemenea soartă, o confirmare fiind și întâlnirea noastră de astăzi”. În continuare Iulian Bucur s-a adresat artiștilor prezenți: „Eu sunt sigur că atunci când credeți că ați terminat o lucrare de artă, atunci credeți că ați realizat capătul iluzoriu, ipotetic al unei evoluții. Fiecare operă de artă este un fel de moarte și de reînviere: moarte pentru unii, reînviere pentru alții”.

Despre moarte și reînviere, despre continuitate în iubire a fost vorba și în altă expoziție de artă, realizată tot în această tehnică și intitulată chiar astfel, „Colaj”, expoziție care fusese vernisată cu o săptămână mai devreme, la Galeria „Nouă” a filialei Bacău a Uniunii Artiștilor Plastici din România, despre care eseistul Marius Manta a afirmat, printre altele, într-un articol publicat pe site-ul uzpr.ro: „Expoziția *Colaj* a artiștilor Dany-Madlen Zărnescu și Gheorghe Zărnescu are valoarea unui statu-quo asumat, fețele negrulei desfășurând aceeași miraculoasă poveste a ființării în raport cu valorile perene. Ivite din cenușa actului creator, volumetriile lui Gheorghe Zărnescu impun receptarea în condițiile metadiscursive ale unui panopticum; în mod evident, exponatele dialoghează dincolo de conveniențele timpului și spațiului, re-așezând într-un continuum «mai înainte de faptă» ordinea dintâi a lumii. Împreună, Dany-Madlen și Gheorghe Zărnescu au ajuns la acea simplitate înaltă, investind inclusiv afectiv într-o stră-lume ce amintește artistic de viziunea platoniciană”.

Așadar, colaje după colaje, viață după moarte, estetici convingătoare că arta poate fi întregită, în sensul unei împliniri, utopice sau nu, tot de... artă.

Iulian BUCUR

Katy Andrieș, II și despre cele multe omeneshi

În februarie și martie, la Galeria „Nouă” a filialei Bacău a Uniunii Artiștilor Plastici din România, Katy Andrieș a expus pictură. „II” a scris pe afiș și asta a însemnat că a fost a doua importantă personală a absolventei Artelor Frumoase de la Iași, după cea din martie 2019, de la aceeași galerie. În al doilea rând, i-a prevenit prin cele două incizii paralele făcute de graficianul ei pe afiș, „II”, precum tăieturile abrupte făcute direct pe suportul de pânză în arta anilor 1950 – i-a prevenit pe vizitatori despre caracterul secund, dual, sibilinic, feminin, adică de Casandră, al exprimirii picturale. În sfârșit, „Doi” pen-

tru că pictorița, la fel ca tragedienii înainte vreme, trebuia să-l introducă în dramă și pe celălalt actor pentru „a explora complexitatea relațiilor interumane”, așa cum ne-a mărturisit.

Viziunea e monumentală și arată multul exercițiu mural. Katy Andrieș lasă să se întrevadă pe pânză, uneori, elemente de estetică a zidului. Fonduri texturate, saturate de pastă, se juxtapun și se suprapun transparent, vibrează și se decojesc prețios. Pictorița imaginează o operațiune de mare finețe, pare-se că îndepărtează stratul ultim al unei străvechi fresce, așa-numitul *intonaco*, și caută, și găsește pe mușchiul ecorșat, pe așa-numitul *arriccio*, secretul, pentru vecie ascunsul desen inițial, cel făcut des cu izvoade, cu căr-bune și cu un bob de *sinopia*.

Se descoperă conturul sigur al unor *ignudi* și linia mărginașă a unor *sibile*. Sunt siluete interrogative, două și mai multe, care își dialoghează formele, care își intersectează incertele fluide. Se văd epurele unor umbre, cu imposibile anatomii, în extreme contrapostouri, atingându-se, căutându-și mâinile. Raccourciuri anxioase se proiectează pe pereții imaginari ca în fabulele lui Platon.

Se numesc *Divergent*, *Legături sincronice*, *Interațiuni*, *Furtuni emoționale* sau *Dialog disociaț*. Din mijlocul rectangu-

• Furtuni emoționale

larei Galeriei „Nouă” par să fie zei dislocați de vreun ministru de război englez de pe frontoanele vreunui delăsat templu, de pe vreo mediteraneană insulă, în portul căreia a acostat nava Majestății Sale. Desenul lui Katy Andrieș are o anumită temeinicie construită pe lungi și succesive sedimentări de feluri de reprezentări de oriunde și de oricând. Și opțiunea profesoarei de monumentală de la Colegiul Național de Artă pentru desenul vădit este azi tot mai rară printre artiști atât în atelier, cât mai ales în expoziții.

A fost în spațiul mai mic de la Fondul Plastic din Bacău un vers de Casandră zis în stileme rare, un vers despre cele multe omeneshi pentru care nu avem cuvinte, iar pictorița a nădărdit că dintre ele, *cele multe omeneshi pentru care nu avem cuvinte*, câteva le poate întrupa și închipui, chiar dacă puțini, așa cum era de așteptat, au venit acolo să o creadă.

• Interațiuni

I

Iași, 9 febr[uarie] [19]75

Stimate și iubite
Domnule Călin,

Vă mulțumesc din inimă pentru generoasele aprecieri la adresa cărții mele despre Vasile Pârvan¹⁾. I-ați definit perfect intențiile și limitele. În privința celor dinții, vă mărturisesc că n-am vrut, constrâns de împrejurări, decît să schițez un cadru istorico-cultural pentru viitoare exegeze. De unde referirea doar în treacăt la filosof și la scriitor, laturi pe care le-am lăsat anume pe seama specialiștilor. Cu „Memoriale” și „Idei și forme istorice” sub ochi se poate aborda, acum, avînd la îndemînă principalele date ale biografiei, o ipostază ori alta. Poate că o voi face eu însumi, mai tîrziu, după ce voi fi cunoscut mai din aproape confruntările dintre neokantianism și neohegelianism de la începutul secolului nostru.

Vă rămîn îndatorat și pentru bunăvoința de a-mi fi trimis, în decupaj, recenzia Dv. „Steagul roșu”²⁾ nu se găsește pe piața ieșeană și ar fi fost greu, dacă nu imposibil, să ajung singur la numărul respectiv.

Al Dv., cu adîncă, prietenească stimă,
Al. Zub

- 1) Vasile Pârvan, *Efigia cărturarului*, Iași, Ed. Junimea, 1974
- 2) *Steagul roșu*, Bacău, 19, nr. 6638, 25 ianuarie 1975, p. 6.

II

Iași, 9 XII 1986

Dragă Domnule Călin,

Vă trimit, odată cu opusculul de alături¹⁾, cîteva pagini despre „Braudel”²⁾, în speranța că ele vor interesa și pe cititorii *Ateneului*. Dacă totuși mă înșel, faceți cumva să-mi parvină textul.

Regret că n-am putut veni la festivitățile din acest an³⁾, fie și ca să am ocazia de a vă strînge iarăși mîna. O fac acum, de la distanță, cu stîmă cordială din totdeauna.

Al. Zub

- 1) *Cunoaștere de sine și integrare*, Iași, Ed. Junimea, seria „Confluente”, 1986

scrisori către un redactor

Constantin CĂLIN

Al. Zub: „Mă tem că nu voi mai regăsi calmul lecturii și al reflecției”

În urmă cu un an, cineva mi-a extras de pe Facebook informația că academicianul Alexandru Zub „și-a donat întreaga bibliotecă” Mitropoliei Iași, respectiv Bibliotecii „Dimitrie Stăniloae”, și „a ales să se retragă din viața publică și să-și petreacă ultimii ani la Mînăstirea Văratec”. Știrea m-a tulburat. Numele lui Al. Zub mi-i cunoscut încă din Facultate, fiindu-mi fluturat, într-o situație critică, drept „avertisment” că așa putea să pătesc ce a pățit el dacă nu-mi țin gura: să ajung la închisoare! După eliberare, a fost angajat scurt timp la Arhivele locale. L-am cunoscut însă abia după ce a devenit colaborator al *Ateneului*, în iulie 1967, cu articolul „Vasile Pârvan, organizator al cercetării științifice”: o siluetă delicată, îngrijită, privire intensă, replici ferme. Scrisul său m-a încîntat de la început: profund, meditat, bogat în idei, expresiv, distinct în masa de „materiale” a unui număr de revistă. Ulterior, l-am ascultat pe conferențiar. Linia expunerii avea o dicție sigură, nespectaculoasă, totuși capabilă să rețină atenția pe durată lungă, dicție ce se

întîlnește, egal, în texte. Ceea ce mobiliza era substanța lucrurilor spuse. Ca redactor, am respins insinuările unor invidioși pe reputația ce-a dobîndit-o, că nu merită laudele cu care îl caracterizez în discuții, ca om și ca istoric (unul mi-a adus drept „probă” romanul „cu cheie” al Georgetei Crăciun *Pe raza lunii*, în care marcase pasajele ranchiunoase, denigratoare). Indiferent de sursa vorbelor, simpatia mea intelectuală față de dînsul a rămas intactă. Un model în multe privințe, Al. Zub este un model și ca autor de scrisori. Care-s „semnele” acestora? Claritate a mesajului, măsură, eleganță. Pentru mine, ins cam delăsător, Al. Zub a fost, ca și Profesorul Ciopraga, instructiv și prin politetea corespondenței, care începe cu promptitudinea răspunsurilor. El are în orice și calitatea de scriitor: aptitudinile acestuia se recunosc chiar și în cîteva fraze. Cît privește subiectele schimbului nostru de scrisori, ele sînt evidente și nu necesită alte precizări în afara celor din note.

- 2) Vezi „Lecția lui Braudel”, în *Ateneu*, nr. 5, mai 1987, p. 14, 15.

- 3) Așa-numitele *Zile ale Revistei „Ateneu”*

III

Iași, 9 IX 1987

Dragă Domnule Călin,

Răspund cu întîrziere invitației dv., prins cum am fost, peste măsură, în ultimul timp.

Vă voi trimite, în cîteva zile, un text despre „Specificul național”.

Cît privește dialogul nostru, faceți să-mi parvină un chestionar, fie și provizoriu. E mai practic așa, într-un moment cînd timpul mă terorizează fără milă.

Aș vrea să-i mulțumesc dlui Laurențiu Stroe¹⁾ pentru comentariul din „Ateneu” (7), dar nu știu unde să-l aflu. Fiți, vă rog, interpretul meu.

Cu toate urările de bine, vă strînge mîna, cordial,
Al. Zub

- 1) Profesor din Bacău, activ ca recenzent în acei ani.

Erată

Dintr-o regretabilă eroare, a fost modificat textul autoarei Victoria Huiban, publicat în numărul din martie al Revistei „Ateneu”. Primul alineat al recenziei la romanul *Îngerul decăzut* ar fi trebuit să apară în revistă sub următoarea formă: „Ultimul roman al tetralogiei este finalizat în dimineața zilei de 25 noiembrie 1970, când Yukio Mishima alege sinuciderea ritualică, precum eroul său din *Cai în galop*, Isao. Dacă personajele sunt, într-o anumită măsură, ipostazieri ale scriitorului însuși, cea mai relevantă proiecție a lui Yukio Mishima este tocmai acest personaj însetat de absolut printr-un ideal de puritate, campion la kendo, lider al tinerilor. Astfel, autorul prefigurează, în romanul *Cai în galop*, lovitura de stat pe care el însuși o inițiază, împreună cu alți tineri din *Societatea scutului*, când se adresează soldaților, pentru a reinstaura puterea împăratului. Eșecul acestei lovituri de stat determină sinuciderea ritualică, conform Codului Bushido”.

Regretăm greșeala comisă și ne cerem scuze. (V.S.)

Comentariul său a fost la *Cunoaștere de sine și integrare*.

IV

Iași, 29 sept[embrie] 1987^{*)}

Dragă Domnule Călin,

Obligații care nu iartă, căci erau legate de „pîinea noastră cea de toate zilele”, m-au făcut să întîrzii puțin trimiterea textului despre specificul național, text care din păcate a luat o extensie mult prea mare și a trebuit să-l fragmentez. Un prim fragment, publicabil însă autonom, privește chiar geneza temei¹⁾, așa cum se arată aceasta unui istoric. Următoarele ar fi să prezinte chestiunea în cadrul culturii noastre critice, la începutul secolului XX și în perioada interbelică. Firește, dacă o atare suită nu intră în vederile redacției, rămînem la mostra de alături, în ipoteza că aceasta va fi convenind. Dar am înțeles oare bine intenția „provocării” domniei tale? Dacă te-ai gîndit cumva la actualitate, mă tem că aceasta n-ar putea fi pusă în discuție cu destul calm. Sau mă înșel eu, poate?

În altă ordine, am promis un articol despre Pârvan. Îl voi trimite mîine sau poimîine.

Pentru „Almanah” am strîns deja cîteva texte. Mai aștept ceva și le trimit fără întîrziere.

Pîna la alte vești, îți strînge mîna, cu toate urările de bine, al domniei tale
Al. Zub

*) Aceasta e singura scrisoare, din cele opt, dactilografată și în exemplar dublu.

- 1) „Geneza unei teme. Patriotismul revoluționar – făclia progresului și civilizației socialiste” (titlu dat de redacție), dezbateri la care a participat și Theodor Codreanu. Vezi *Ateneu*, 25, nr. 5, mai 1988, pp. 2-3.

V

Iași, 13 I 1988

Iubite Domnule Călin,

M-am executat repede, nu știu dacă și bine. Prins de chestionar¹⁾ într-un moment cînd mă pregăteam să intru, cum se zice, la greu, am preferat să încropesc niște răspunsuri, ca să nu te dau de zîmteală. Acum, ele îmi par cam generale. Întrebările nu erau oare și ele puțin cam generale? Dacă simți nevoia unor nuanțări, putem conveni, în scris, mai departe.

Mi-ar face o imensă bucurie revederea, fie și în chilia mea de la Institut. Nu plec deocamdată nicăieri, dator cum sînt să pun la punct, pentru acest an, o carte restantă²⁾.

În așteptare, îți strînge mîna, cu aleasă prietenie,
Al. Zub

- 1) Chestionarul interviului „Demnitatea angajării istoricului” (I-II), în *Ateneu*, 25, nr. 5, mai 1988, pp. 2-3, 16, și nr. 6, iunie 1988, p. 3, 5. L-am reluat în *Cărțile din ziar*, 1, pp. 83-91.
- 2) *Istorie și istorici în România interbelică*, Iași, Ed. Junimea, 1989

VI

Iași, 2 sept[embrie] 1988

Dragă Domnule Călin,

Îți trimit paginile despre memorialistica războiului nostru de întregire¹⁾. Poate cam multe, față de „economia” revistei. Contam pe o valorificare a textului prezentat la Onești, dar a ieșit oarecum altceva.

Aș fi bucuros să am un semn de primire.

În scurt timp voi expedia și setul pentru „Almanah”²⁾, întîrziat din motive strict „estivale”.

Poate că ne vom regăsi în octombrie, la „Zilele *Ateneului*”?

Cu prietenești urări,
Al. Zub

- 1) „Războiul reîntregirii naționale”, în *Ateneu*, 25, nr. 11, noiembrie 1988, p. 16.
- 2) Articolul propriu a fost „Discurs istoric, discurs național”, pp. 12-22.

VII

Iași, 11 I 1990

Stimate Domnule Călin,

Vă trimit un mic text despre condiția intelectualului¹⁾, mai mult cu elemente de cadru pentru o discuție decît cu nuanțe personale.

Aștept „provocarea”²⁾
Cu alese urări de bine, al Dv.
Al. Zub

- 1) Nu am găsit în colecția revistei nici un articol cu o astfel de temă, nici în luna următoare, nici în intervalul în care Al. Zub a ținut rubrica „Meditații”.
- 2) Pentru un nou interviu.

VIII

Iași, 16 februarie 1990

Dragă Domnule Călin,

Vă trimit răspunsurile la chestionar¹⁾. Din păcate, a trebuit să le cam expediez, în timp ce simțeam nevoia să insist, să exemplific măcar ici și colo. Sînt foarte prins în tot felul de obligații și mă tem că nu voi mai regăsi calmul lecturii și al reflecției de care e atîta nevoie în meseria noastră.

Cu toate urările de bine, al Dv.
Al. Zub

- 1) Vezi „Avem imensa obligație de a nu rata șansa de acum”, în *Ateneu*, 27, nr. 3, martie 1990, p. 3. O încurcătură penibilă a făcut să nu includ textul acestui interviu în *Cărțile din ziar*, fapt pe care îl regret.

Între glumele aflate de la al meu copil, una sună curat „metafizic”: *Am venit pe pământ cu un scop, l-am uitat, așa că acum fac ce vreau.* Greu adevăr pîtit în asemenea vorbe, amuzante doar la prima vedere. O mai adecvată formulă a ambuscadei libertății încă n-am găsit.

Așa s-a întâmplat cu articolul acesta. Am meditat îndelung la recenta scrisoare deschisă ce solicita o pauză de reglementare a inteligenței artificiale. Pe când croșetam argumente, o firmă de comunicații mă atenționează cu un mesaj inept și la a zecea lectură: *Primirea de apeluri nesolicitate de la numere internaționale necunoscute poate reprezenta o tentativă de fraudă.*

Am trecut la verificarea textului pe site-ul la care trimitea. Nu am găsit nicio referire la faptul că răspunzând la un apel telefonic nesolicitat de la numere internaționale necunoscute, m-aș afla în poziția de a comite o tentativă de fraudă.

În schimb, la capitolul „Cum să identifiți o înșelătorie”, am găsit următoarea afirmație: *Pentru realizarea unei înșelătorii sunt utilizate diverse metode de tip complimentare, persuasiune, amenințare, minciună etc.* Prin acestea poate fi solicitată inclusiv semnarea unui contract de servicii în schimbul unor beneficii financiare sau de altă natură.

Iată-mă ajuns, așadar, exact la esența problemei: a fost mesajul primit pe telefonul mobil efectul purei prostii sau

atelier de lectură experimentală

Daniel-Ștefan POCOVNICU

Mecanismul cu arc al istoriei

funcționează minunat ca scuză pentru comportamente comerciale abuzive, manipulative? A lipsit *capul limpede* (absent până și din redacțiile presei scrise, unde odinioară făcea strălucită cariera)?

Lucrează și angajații firmei în cauză cu ChatGPT? Adică ne-am mai găsit un alibi rezistent pentru lipsa de educație și disprețul muncii? Recent, un amic (nu spui cine, persoană importantă în urbe) povestea cum s-a dăruit, cu ocazia disputei privind inteligența artificială, că ai săi copii foloseau de ceva vreme aplicația pentru teme. Pe șest, așa că s-au simțit stânjeniți că tatăl lor le-a aflat combinația.

Noua dezbatere pe subiectul inteligenței artificiale mi-a amintit că sunt un mai vechi colaborator al unei aplicații online de traduceri, dezvoltată chiar de firma devenită subit amenințarea momentului. O aplicație de *deep learning*, învățare aprofundată, ce folosește

punctuale, spre a ne ajuta la schimb cu însăși priceperea noastră. De câte ori o folosesc, mă încurajează să intervin în procesul traducerii ori măcar să dau *feedback*. Chiar de nu stăpânești idiomul de plecare, limba sursă din teoria traducerii, dacă o cunoști pe cea țintă, foarte probabil maternă, sigur ai ceva de corijat. Negociere subtilă, despre care se vorbește puțin, deși se practică destul în „arealul” virtualului.

Am mers la site-ul firmei în cauză și rapid am aflat că se află și în căutarea unui angajat cu rol interesant: *analist de securitate tehnică*. Platforma de traducere menționată mi-a oferit următoarele variante: *analist tehnic de securitate, analist tehnic în domeniul siguranței și analist tehnic pentru siguranță*. Am preferat varianta proprie din rațiuni de actualitate terminologică (ideologică: nu mai suntem la vremea siguranței, ci a securității naționale), pe care robotul nu le cunoaște (încă). Fiindcă nu cred că poate fi vorba de

înțelegere. Iar *analist tehnic de securitate* lasă prea larg spațiul de manevră, ar putea activa oriunde, și într-o instituție de securitate națională.

Am folosit același instrument virtual de traducere ca să definesc activitatea unui asemenea angajat potențial: *Echipa Platform Abuse protejează produsele noastre împotriva abuzurilor. În calitate de analist de securitate tehnică, veți fi responsabil pentru descoperirea și atenuarea noilor tipuri de utilizare abuzivă, respectiv extinderea tehnicilor și proceselor noastre de detectare. Platform Abuse este un domeniu deosebit de interesant, deoarece credem că majoritatea modurilor în care vor fi abuzate tehnologiile noastre nici măcar nu au fost inventate încă.* (Am intervenit exclusiv la câteva conjuncții și prepoziții, spre a da suplețea dorită expresiei.)

Care e concluzia unei asemenea perspective? Că, din păcate, progresul tehnologic va

veni să ne ajute într-un mod cu totul diferit decât ne așteptăm. Roboții iau locul oamenilor care nu mai vor să muncească (în general, nu doar manual). Eu am trecut la cărți electronice, fiindcă mai degrabă nu mă mai descurc să gestionez mulțumitor muntele de cărți (în carne și oase, așa zicând) pe care mă zbat. Deși un beneficiu, progresul reprezintă deopotrivă un șoc? Ce va trebui mediat, ajustat, negociat cu multă atenție?

Frământări ca acestea nu sunt noi. Altădată, cu câteva decenii, poate o jumătate de secol în urmă, se discuta despre un posibil experiment. Prin care o maimuță, așezată la mașina de scris, deținea o rată (minusculă, nu neglijabilă) de probabilitate să producă o lucrare literară. Nu are scriitorul de ce să se teamă! Elitismul lui e azi diferit: nu neapărat profesionalismul (trăitul din scris) îl scoate la liman, ci dedicarea înverșunată, în ciuda alambicului de vieți, silindu-l să se împrăștie fervent. Dispersia e însă absolut necesară, pentru a surclasa lungimea (oricât de apreciazabilă a) propriului nas.

Asta face recomandabil anti-modernismul propus de Antoine Compagnon: a avea încredere în progres, fără a se încrede cu totul în el. E un umanism teocentric ce pune limită clară SF-ului la buza transcendentului. De nepătruns pe astă cale.

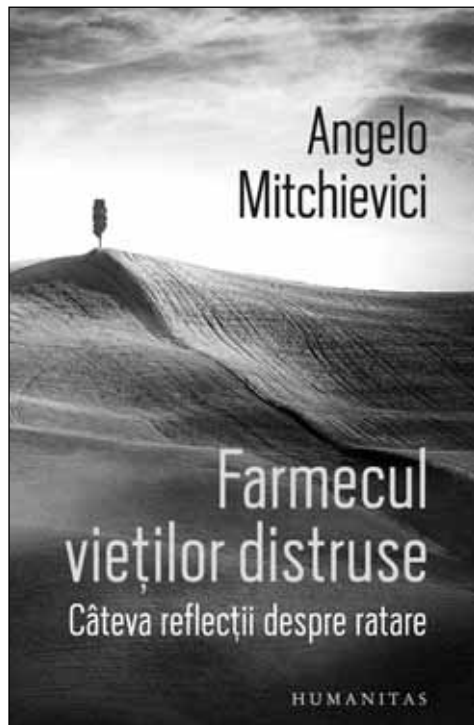
Un critic literar autentic rămâne Angelo Mitchievici în *Farmecul vieților distruse*. (București, Ed. „Humanitas”, 2022), cu atât mai mult cu cât autorul are în atenție tema, ca obiect al ficțiunii, nu al biografiilor cunoscute, la care ar fi avut fără îndoială acces. Acest refuz al „lecției de viață” oferite de biografii în favoarea ficțiunii se explică prin faptul că literatura și filmul reprezintă „modalități particulare de reflecție”; în plus, literatura oferă, după mărturisirea autorului, „o *mise en abîme* a faptului de viață, o adâncire a lui, un efect de perspectivă”. De aici plecând, „tema se reconfigurează cu fiecare «caz», nuanțându-se. Cu alte cuvinte, o „tratament *en miettes* a temei”, într-o succesiune admirabilă de secvențe în care intenția moralizatoare este eludată de eseistul profund și subtil pe parcursul unui admirabil spectacol interpretativ. Cu deplina convingere că „abordarea acestei teme are ceva din relevanța unei cunoașteri de sine”, Angelo Mitchievici tratează tema „ca pe una care se află în centrul existenței”. Tema ratării stă alături de cea a unei existențe împlinite, confruntându-se pentru a deschide perspective asupra sensului existenței.

Volumul debutează cu un capitol despre ratare la Emil Cioran, continuând cu F. Scott Fitzgerald, A.P. Cehov, Dino Buzzati, Voltaire, Shakespeare, Mihail Sadoveanu, Mircea Eliade, Mircea Cărtărescu. Nu este ocolit filmul, autorul urmărind tema la Luis Bunuel și Louis Malle.

La Emil Cioran, partea cea mai substanțială a cărții, Angelo Mitchievici are în atenție sensurile profunde, filosofice

Mircea MOTĂ

Despre farmecul discret al temei

aș îndrăzni să spun, ale ratării, cele douăsprezece subcapitole surprinzând, din perspective diferite, particularitățile gândirii cioraniene. Din galeria „personajelor” lui Cioran nu putea lipsi acel individ care nu a făcut nimic și despre care filosoful afirmă că și-a înțeles pe deplin condiția și relația sa cu universul. Am în vedere aici bețivul de care, copil fiind, Cioran este atât de impresionat. Este punctul din care autorul urmărește felul în care se concretizează „tema” la Cioran: „Chiar dacă asumându-și o

anumită rezervă față de dimensiunea extatică a interesului pe care copilul îl arătase unui țăran din satul său, adultul creditează impresia juvenilă, o ridică la valoarea unei intuiții profunde, care face dintr-un obscur chefliu «cineva». De fapt, o altă putere intră în joc, una pentru care copilul nu avea nume, dar care, pentru adultul Cioran, constituie un nesecat izvor de fascinație, pe care o transformă într-o temă obsesivă: ratarea. Relevarea «anvergurii» acestui «personaj» – Cioran ne introduce deliberat în convenția ficțiunii – ține de un negativ al dispunerii «bogăției» sale, care nu implică numai banala moștenire în posesia căreia intră, ci întreaga sa ființă, prin irosirea de sine. Măreția se revendică de la acest unic fapt, risipirea, care-i conferă acel desen unic și profund până la incizie a unei personalități. Anonimul țăran devenea prin ratare «cineva».

Cioran rămâne de altfel pentru autor punctul de unde își poate asigura perspectiva de lectură asupra unor importanți autori ai „vieților distruse” și cred că este suficient să amintesc eseul despre Cehov: „Nuvela lui Cehov *Profesorul de literatură* este întrucâtva diferită de profilul pe care-l face Cioran operei cehoviene, acea parte la care rezonează”.

Într-un interviu publicat în urmă cu câțiva ani în „Suplimentul de cultură”, Angelo Mitchievici mărturisea că nu se

consideră un critic literar. El reprezintă însă un tip cu totul aparte de critic, unul dintre aceia pentru care a scrie despre o carte coincide cu recunoașterea valorii acesteia. Ceea ce caută criticul în imaginarul operei este o semnificativă voce a autorului, dar care nu trebuie înțeleasă ca intenție a scriitorului, ci ca voce legitimată, din interior, prin limbajul artistic. Până la un punct, demersul analitic al lui Angelo Mitchievici devine aventura unui solitar pentru care, dincolo de opinii ale altor critici, contează ideea de a descoperi scriitorul și propria-i operă pe cont propriu. Nu recenziile îi stă în atenție, ci transcrierea acestei aventuri în interiorul cărții, acolo unde, vorba lui Poulet, reperele cunoscute din lumea de afară nu mai contează: „Nu sunt propriu-zis un critic literar, ci istoric literar; eu scriu în mare parte despre cărțile pe care, citindu-le, le consider meritorii, scriu despre autorii care m-au convins deja și despre cărțile prietenilor, despre acele cărți care îmi plac. Nu scriu «recenzii», ci mici articole menite nu să rezume cartea, ci să-i pună în valoare mizele teoretice, dar și stilul. Nu doresc să «impun» un autor, ci să-i fac mai bine auzită «vocea», tocmai pentru că există o voce care merită să fie auzită. Însă există în mod cert plăcerea de a descoperi un autor nou, e important să susții o carte remarcabilă a unui tânăr autor, mă bucură intrarea pe scena literaturii în sens larg a unor noi personaje. Într-o lume dezinteresată de carte, cei care o concep devin importanți și trebuie prețuiți pentru aceasta”.

Zeii omului mediteranean

Sumeriene, asiro-babiloniene, siro-palestiniene, grecești, latino-italico-etrusce sau celtice¹, divinitățile pe care, prin tradiție, le numim îndeobște zei apar, din cele mai vechi texte și reprezentări figurative, întru totul asemenea oamenilor, la înfățișare și fire, inclusiv divinitățile „naturistice” (termenul aparține lui Sabatino Moscati). Citadini și cosmici, zeii mediteraneeni sunt oglinda, ușor deformată, a oamenilor înșiși: vorbesc (prin semne: bubuind, cutremurând cerul – vezi, de pildă, lat. *Iuppiter Tonans*, „Iuppiter tunătorul” –, sau în tremurul frunzelor de stejar: Zeus din Dodona, în *Iliada* 16, 233-235 etc.), se îmbracă, se hrănesc (desigur, deosebirile față de regimul uman sunt aici mai accentuate, chiar remarcabile, în sensul unui rafinament superior), posedă o familie (cu, pe alocuri, extrem de complicate alianțe și filiații), iubesc, urăsc, se ceartă și se luptă violent, uzurpându-și puterea, inclusiv cea supremă. Poate doar starea de nemurire îi deosebește esențial de oameni, dar nu radical: Ares este cât pe ce să-și istovească zilele, înlănțuit într-un chiup de aramă (*Iliada* 5, 385-391; a se vedea și comentariul nostru în ediția semnalată în notă²) și, într-un mod asemănător, dar într-o sticlă, personajul semidivin al Sibyllei³. Orientul antic a mers mai departe, concepând o serie de divinități, precum canaaneenii Baal și Eshmun (ultimul preluat de greci sub numele de Adonis), care, efectiv, mor: dar dispariția lor este doar mijlocul de a-și descoperi adoratorilor forța irezistibilă, manifestată printr-o (re)învierire miraculoasă, o epifanie legată, după cum observă Moscati⁴, de ciclul vegetativ.

Dacă, pentru *homo Mediterraneus*, deosebirile între cele două lumi distincte, umană și divină, aproape că dispar, cedând locul unei convergențe semnificative, este cu atât mai remarcabil cazul în care putem descoperi similitudini orientate într-o direcție diametral opusă. Construcțiilor mitice antropomorfe dominante în Orientul antic li se contrapune, într-o zonă relativ limitofă, o anumită concepere abstractă, numenală și simbolică, a divinității. Zeilor egipteni care, precum Maat („Adevărul”), întruchi-pează pure abstracțiuni⁵, le asociem, în opinia noastră, forțele numenale latine (*genii loci*), personificări tutelare ale actelor fundamentale din existența umană și, mai ales, divinitățile romane abstracte, atestate în plină epocă istorică, precum *Virtus*, *Fides*, *Pietas*, *Lustitia*, *Victoria*, *Disciplina* etc.⁶

Voința acestor zei trebuie cunoscută, căci orice putere exterioară omului este reductibilă. Sumerienii examinează ficatul animalelor cu o minuțiozitate de care numai etruscii

Liviu FRANGA

vade mecum

O mare în mijlocul pământului (IV)

vor mai da dovadă. S-au descoperit, astfel, în Sumer și în Etruria (la *Placentia*, azi ital. *Placenza*, de pildă)⁷, modele de ficiți din argilă, respectiv bronz, toate împărțite în mici sectoare, asemenea unor căsuțe în care erau înscrise numele zeităților tutelare pe porțiunea respectivă (în cazul etruscilor) sau înconjurată cu anumite adnotări privind semnificația sectorului consultat (în cazul sumerienilor). Este evident faptul că, aici, coincidența nu joacă, în mod cert, niciun rol. *Haruspices* etrusci, augurii romani, sacerdoții sumerieni – într-un cuvânt, preoții sau cei asimilați lor – examinau, tot cu cea mai mare atenție, zborul păsărilor: nu oare numărul și ordinea de apariție a celebriilor vulturi au pecetluit destinul cetății născându-se a lui Romulus și Remus? Să-i dăm cuvântul, pentru o clipă, lui Sabatino Moscati: „Suveranii, spune el, înainte de a pleca într-o expediție sau a începe o luptă, întrebau pe vraci care este voința zeilor; iar vracii, prin prezicerile lor, îi sfătuiau ce trebuie să facă”⁸. Dacă nu am cunoaște populația la care se referă autorul și am înlocui cuvintele „suveranii” și „vracii” prin altele oarecum neutre, precum „conducătorii” (militari sau politici),

respectiv „oracolul”, am putea crede, fără dubii, că ne situăm, prin această relatare, în cea mai tipică grecească (de ce nu și romană?) atmosferă, altfel spus în tiparele specifice mentalității antice clasice. La rândul lor, textele oraculare hitite, posedând accentuate valențe literare, nu se deosebesc întru nimic, în ceea ce privește organizarea dialogică și, uneori, ambiguitatea informației furnizate ca răspuns, de textele pythice transmise până azi, caracterizate, de altfel, prin aceeași dispunere abilă a formulărilor-tip.⁹

Pe de altă parte, zeul mediteranean are în permanență nevoie de hrană provenită de pe pământ, în afara inefabilei ambrozii cerești. Lui nu-i ajung sacrificii periodice însoțite de ceremonialul riguros respectat: zeul Mediteranei trebuie să bea, să mănânce și să se veselească, inclusiv cu parteneri de ambe sexe. Mesopotamienii spălau zilnic statuia zeului, o îmbrăcau, îi dădeau de băut și mâncare, o desfătau prin cântece și dansuri executate de personalul calificat al templului¹⁰. Până în zorii creștinismului, la felurile praznice, statuia-manechin a zeului roman era și ea așezată pe o pernă (*puluinar*), în templu sau chiar

în casele particulare, iar în fața ei erau depuse, pe o masă, ofrande de tot felul, din care zeul se putea înfrupta oricând: acesta era *lectisternium*, ospățul dat de romani zeilor, iar când manechinele erau așezate pe scaune în jurul aceleiași mese, prânzul dat în cinstea lor se numea *sellisternium*.¹¹ Ca și mai sus, simpla coincidență nu poate explica nimic.

Desigur, și alte „paralele” se mai pot aduce în discuție. În domeniul ritului, de pildă, cu totul izbitoare apar asemănările pe care le dezvăluie detaliile ceremonialului funebru hitit, puse față în față cu descrierea funeraliilor lui Patrocle și Hector din eposul homeric: cadrul, procedurile, tipicul incinerării, desfășurarea scenariului își află cele mai exacte corespondențe, până într-atât, încât textul homeric pare a-l tălmăci poetic pe cel hitit¹².

Prin urmare, am întâlnit obiceiuri asemănătoare, practici, rituri și mituri care (nu putem evita, din nou, cuvântul) se aseamănă până la identitate. Dar oare este, cu adevărat, vorba de „asemănare”, de „paralele”, pe care erudiții le descoperă și le înfățișează cu o secretă încântare? Fără îndoială, răspunsul la o întrebare cu vădit caracter retoric este ușor de bănuț. Dar poate cel mai greu este să-i demonstrăm adevărul.

1. Pierre Grimal (și col.), *Mythologies de la Méditerranée*. Paris, Larousse, 1963; *id.*, *Petite histoire de la mythologie et des dieux*. Paris, Fernand Nathan, s.a., pp. 7-20; Georges Dumézil, *Mit și epopee*. Vol. I-III. Traducere de Francisca Băltăceanu, Gabriela Creția, Dan Slușanschi. București, Editura Științifică, 1993; Pierre Grimal (sub direcția), *Mythologie des montagnes, des forêts et des îles. Celtes, Germains, Slaves, Ougro-finnois, Chine, Japon, Amérique du Nord, Amérique Centrale, Amérique du Sud, Océanie, Afrique, Sibérie, Esquimaux*. Paris, Larousse, 1963.
2. La versurile 376-382 din traducerea lui Murnu, în ediția *Homer, Iliada*. Traducere de George Murnu. Studiu introductiv, note și glosar de Liviu Franga. București, Editura Univers, 1985, pp. 140-141.

3. Pierre Grimal, *Dictionnaire de la mythologie grecque et romaine*. Ed. a III-a. Paris, Larousse, 1963, pp. 420-421 (cu bibliografie în nota de subsol).
4. *Vechile civilizații semite* (cit.), pp. 119-121.
5. Claire Lalouette, *Civilizația Egiptului antic*. Vol. I. Traducere și note de Maria Berza. București, Editura Meridiane, 1987, pp. 13-17; vol. II, pp. 21-29; în legătură cu divinitatea feminină Maat, cf. în special vol. I, p. 28.
6. Guido A. Mansuelli, *Etruria and Early Rome*. Translated by C. E. Ellis. London, 1966. Pentru dimensiunea ideologică a acestor concepte personificate și, *ipso facto*, divinizate, ca simboluri generice tutelare ale statului roman, ale virtuților sale politice providențiale, cf. Niels Hannestad, *Monumentele publice ale artei romane. Program iconografic și mesaj*. Traducere și postfață de Mihai Gramatopol. Vol. I. București, Editura Meridiane, 1989, pp. 5-15; cf. și Pierre Grimal, *Civilizația romană* (cit.), vol. I, pp. 97-101.
7. Raymond Bloch, Jean Cousin, *Roma și destinul ei* (cit.), I, pp. 46-47; cf. și Sabatino Moscati, *Vechile civilizații semite*, p. 50.
8. *Vechile civilizații semite*, p. 51.
9. Vojtech Zamarovský, *Din tainele imperiului hitit*. În românește de Gabriel Istrate. Postfață de Ariton Vraciu. Iași, Editura Junimea, 1980, pp. 217-219; Pierre Amandry, *La mantique apollinienne a Delphes. Essai sur le fonctionnement de l'oracle*. Paris, E. De Boccard, 1950; Jean Defradas, *Les themes de la propagande delphique*. Paris, 1954; Marie Delcourt, *L'oracle de Delphes*. Paris, 1955; Robert Flaceliere, *Devins et oracles grecs*. Paris, 1961.
10. Sabatino Moscati, *Vechile civilizații semite*, pp. 54-57; cf. și *Gândirea hitită în texte*. Studiu introductiv, Constantin Daniel. Traducere, notițe introductive și note, Athanase Negoită. București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986, pp. 321-325.
11. Jean-Claude Frédouille, *Dictionnaire de la civilisation romaine*. Paris, Larousse, 1970, s.u. *lectisternium* (variante românească, *Enciclopedia civilizației și artei romane*. Traducere de Dorin Radulian. Prefață și control științific de Radu Florescu. București, Editura Meridiane, 1974, p. 160); *Enciclopedia civilizației romane*. Coordonator științific, Dumitru Tudor. București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982, s.u. *lectisternium*.
12. Louis Delaporte, *Les Hittites*. Paris, La Renaissance du livre, 1936, în special pp. 241-277.

• Mediterana: privire panoramică dinspre Nisa
Foto: Arnaud Zucker

Adrian LESENCIUC

Estomparea ca temă și ca procedeu auctorial

Iris Wolff, scriitoare născută în 1977 în Sibiu, a copilărit până la opt ani în Banat, mutându-se ulterior cu familia în Germania. Anii trăiți în România au fost anii fericiți ai copilăriei, motiv pentru care textele ei sunt impregnate de atmosfera multiculturală a satului românesc, poartă în ele un aer românesc proaspăt, dens, în suspensie. Este și cazul romanului *Die Unschärfe der Welt* (2020), care a primit cinci premii literare importante și nominalizări la Premiul pentru Carte Germană și la alte două prestigioase distincții și a fost tradus deja în cinci limbi, printre care și în limba română. Ediția românească, intitulată *Lumea estompată*, a fost publicată la tânăra și ambițioasă Editură „Lebăda neagră” în 2022, în traducerea Andreei Odoviciuc¹. Romanul include nu doar atmosfera copilăriei autoarei din satul bănățean nenumit, lumea fericită a copilăriei din care a migrat, ci este impregnat și de aspecte de ordin biografic, pe care Iris Wolff le redă cu căldura și în lumina acelei copilării suspendate, păstrate în memoria afectivă. Romanul începe cu mutarea pastorului Hannes și a soției lui, Florentine, în satul bănățean, similar mutării tatălui autoarei, de asemenea pastor, și reconstituie din interior și exterior o lume la care nu se mai poate ajunge decât cu instrumentarul și cu forța ficțiunii. Iată-ne, așadar, aruncați într-o poveste în care regăsim, într-o altă fațetă, sub alte unghiuri, aceeași lume văzută de la alte vârste și sub imboldul altor trăiri, în operele mai cunoscute ale Cătălin-Dorian Florescu sau Herta Müller, laureata Nobel pentru literatură, scriitori români de expresie germană, stabiliți în Elveția sau Germania. Dar povestea lui Iris Wolff este distinctă din perspectiva poeziei românești. *Lumea estompată* e un amestec de planuri, de povești, de întâmplări, reconstituie cioburi de viață dintr-un veac de estompere a poveștilor în trăirea afectivă a fiecăruia dintre protagoniști, asupra cărora autoarea insistă în focalizare cinematografică în scurte fragmente ale devenirii lor sau ale pierderii în decor, ale dispariției. Aceste pagini sunt, așadar, redare ca o sumă de povești între care migrează personaje (deși accentul este mutat pe mereu alți eroi), care sunt legate între ele prin firele comunitare și prin cele ale devenirii, dar, mai ales, printr-un soi de memorie personală și a familiei care trece dincolo de limitele fiecărui ciob de viață și al cărei parfum se resimte puternic în pagini.

Lumea estompată e o carte care salvează o lume, impregnând pe placa fotografică a paginii un univers în estompere, într-un întreg care, ca în proaspăt publicatul roman al

brașovencei Ștefania Mihalache, *Gene dominante*, este alcătuit din scurte povestiri, calificându-se fără dubiu ca roman. Avem o redare a comunității rurale multietnice a Banatului într-o lumină diferită față de cea în care e prezentată, de pildă, la C.-D. Florescu sau la Herta Müller, printr-un procedeu care câștigă teren în literatura contemporană, printr-o formă de fragmentare care se pliază pe viața însăși, redând-o din unghiuri diferite, dar raportând-o mereu la aceeași realitate extrapersonală, intersubiectivă, în care se construiește atmosfera aceea, aerul pierdut, în disipare, al comunității risipite, a cărei memorie nu mai poate fi recuperată decât în acest fel. Pastorul Hannes predică într-unul dintre episoadele cărții: „Dumnezeu nu este doar un Dumnezeu al apropierei, ci și un Dumnezeu al depărtării, căruia nu-i scapă minciuna și fățarnicia. El își poate întoarce fața de la poporul său. Dacă nu credeți nu o să dănuieți, asta vrea să ne spună Ieremia astăzi” (p. 109). E, prin urmare, și o miză personală în acest roman, dar dincolo de aceasta, romanul este consistent oriunde ar fi citit în lume și indiferent de limbă, are independența marilor proze, se remarcă prin profunzimea poveștii, prin arhitectură și prin încărcătura emoțională, redată cu mare forță auctorială (remarcabil în acest sens este episodul intitulat „Macromoleculă”). Ca organizare a arhitecturii românești, capitolele curg, întrucâtva, unele din altele, dar întretăierea dintre ele e doar de suprafață. Iris Wolff renunță la condiționări, la determinismul romanului doric și la lentila deformată a romanului ionic și redă, în prospețimea corinticului, un mozaic de stări în recompunere.

Din Banat în Germania și înapoi, cele șapte imagini, uneri suprapuse, în juxtapunere, redau o comunitate multietnică privită din interior – nu întâmplător, aceasta e implicarea unui autor care nici nu se dezice de propriul text, nici nu este expulzat din pagini –, în care continuitatea e realizată mai degrabă prin trăirile puternice, prin emoții, prin subiectivitatea acestei implicări în reconstituire, decât pe coerența acțională. Fapte dislocate dintr-un continuum al vieții personale se așază într-o recompunere în mozaic formând un întreg, romanul *Lumea estompată*. În dublu sens romanul este unul al întemeierii: al celei comunitare în lumina ficțională, apoi al celei a memoriei unei comunități. În acest exercițiu complex, Iris Wolff proiectează o lume verosimilă, în care binele și răul nu se împart pentru a împărți lumea, ci se distribuie inegal, dar peste tot, ca în viață. Comunitatea e readusă în pagini cu acest sentiment al legăturilor puternice care țin împreună, indiferent de distanță, membrii ei, care leagă fapte și personaje din Banat și din Germania, care sunt mai puternice, în felul în care sunt

reflectate, decât destinele personale, dar care sunt insuficiente totuși să salveze o memorie colectivă. Din această perspectivă, proiecția individuală (auctorial asumată) devine și mai importantă în reconstruirea lumii estomate.

Estomparea e, pe de o parte, o formă de dislocuire a unei lumi dispărute cu o memorie colectivă, asumată individual și impregnată de subiectivitate. E adusă în discuție o disoluție – o dispariție la scara istoriei – care merită cea mai mare atenție în lectură. Dar mai există o formă de estompere ca tehnică scriiturală, preluată dintr-un procedeu cinematografic, în care comunitatea însăși este redată blurat în episoade în care lumina este proiectată pe anumiți eroi. O focalizare pasageră pe anumite personaje aduce în discuție estomparea și ca temă, și ca procedeu auctorial. A privi înapoi sau în cadru pentru a vedea efectul timpului ca estompere este dublul efect produs de roman. Familiile asupra cărora, prin personajele privilegiate, a fost aruncată lumina auctorială trăiesc treptat un fenomen de îndepărtare în lumea estompată din afara prim planului, care se schimbă episodic, tot mai aproape de prezent, tot mai limpede, tot mai coerent în ansamblul de fragmente aparent dispartate. Acest dublu efect a fost posibil pentru că, după cum mărturisește Iris Wolff într-un interviu acordat Nonei Rapotan, la vârsta de opt ani nu s-a produs doar emigrarea unei familii în Germania, ci și emigrarea unor povești, păstrate în memoria afectivă a autoarei, care cereau să iasă la lumină. Ceea ce și-a propus, probabil, dar a reușit cu certitudine autoarea a fost o recuperare nu a faptelor, în înlănțuirea poveștii din satul multietnic din România, ci a

efectului estompat al trecerii timpului. „Vreau ca ceea ce dispăre să păstrez, să nu-i dau drumul”, spune Iris Wolff, întărind miza personală care reiese limpede din apele romanului².

O saga scrisă de o autoare care devine prin această carte purtătoare a tuturor temelor pe care literatura română a exilului le-a exploatat începând de la Goma, *Lumea estompată* este un roman extrem de puternic nu atât prin dimensiunea sa politică și socială, cât mai ales prin aburul cald și blând al nostalgiei în care învăluie povestea, prin bunul-simț și afecțiunea care răzbat din pagini ca forță modelatoare a unei lumi disipate (și pe care le exemplificăm prin întâlnirea dintre tată și fiu, la întoarcerea celui din urmă din Germania): „Au rămas în mașină până când s-a deschis poarta. Un bărbat cu barbă complet grizonantă ieși afară. Purta un fel de costum maro și șlapi de casă ca și când și-ar fi părăsit locuința în mare grabă. Samuel coborî atât de rapid, încât Bene ezită inițial să-l urmeze. Cei doi bărbați se îmbrățișară, iar Bene se gândi că era o îmbrățișare pentru care timpul nu exista” (p. 183).

De ce au plecat sașii? De ce se destramă (încă) o lume? Întrebările nu primesc răspuns în roman, dar această suspendare și a răspunsului în lumea estompată a istoriei e suplinită de emoția puternică traversând scriitura. Legăturile dintre personajele romanului devin, totodată, legăturile dintre acestea și lector, care se îmbată de frumusețea textului savurat în duhul trecerii. Cu cât mai departe de comunitatea disipată, cu atât mai puternic se resimte aerul estompat al unei comunități care poartă ceva din arhetipul risipei cu care ne-a învățat, din păcate, istoria. Din această forță de a reda risipirea se naște, de fapt, frumusețea romanului.

- 1) Iris Wolff, *Lumea estompată*, București, Editura „Lebăda neagră”, Colecția *Green Spot*, traducere din limba germană de Andreea Odoviciuc, [2020] (2022), 228 p.
- 2) Nona Rapotan (2022, 28 octombrie). Interviuurile FILIT 2022. „Vreau ca ceea ce dispăre să păstrez, să nu-i dau drumul” (Iris Wolff). *BookHub* [online]. URL: <https://bookhub.ro/interviurile-filit-2022-vreau-ca- ceea-ce-dispare-sa-pastrez-sa-nu-i-dau-drumul-iris-wolff/>

• Dumitru Macovei

Dan PETRUȘĂ

Câteva cuvinte despre poezie

1. Ca practicant al poeziei (dar și ca prieten al Centrului de Cultură „George Apostu” din Bacău), pe 21 martie 2023, de Ziua Internațională a Poeziei, am fost invitat să spun câteva cuvinte despre ce cred eu că este poezia și despre condiția poetului în lume. Întâmplarea se dovedea dificilă, fiindcă nimeni n-a reușit vreodată să definească poezia, iar încercările repetate au generat „clișee” care nu ne mulțumesc în cele din urmă. Așa că, în discursul meu, am pornit de la mărturisirea că nu știu ce este poezia, ca să mă salvez. Cât de cât... Și apoi, de unde să începi un astfel de demers? Cultura, literatura, filozofia, știința și toate celelalte, în ce ne privește, se trag din două „coduri” complementare: pe de o parte, Grecia antică și Roma, iar pe de alta, *Vechiul și Noul Testament*. „Iliada” și „Odiseea”, în ipostaze orale mai întâi, au fost fixate în scris (atunci, demult), iar educația grecilor, inclusiv a celui de rând, începea cu acestea. Sigur că trebuia să-l adăugăm și pe Hesiod, cu „Teogonia”. Istoria grecilor ne demonstrează că acest „mic popor” era foarte religios, cu un mare respect pentru miturile sale. Într-o diaspora care cuprindea țărmurile Mediteranei și ale Mării Negre, dar fără computer, tabletă, smartphone și internet, grecii au luat cu ei epopeile și povestea zeilor, cultivându-și marile personalități, astfel că nu și-au pierdut limba, cultura comună, într-un cuvânt, identitatea, asemenea unor conaționali de-ai noștri care, după câțiva ani de muncă prin Europa de astăzi, întorși temporar acasă, te-ar putea întreba cum se mai spune în limba română la... Roma s-a hrănit din cultura Greciei, creând o cultură și o civilizație originale, iar Imperiul Roman este matricea pe care s-a construit Occidentul. Și, de asemenea, fără *Biblie* nu putem concepe lumea în care trăim, așa cum musulmanii nu-și pot imagina lumea (și ceea ce sunt ei în mod esențial) fără *Coran*, iar lumea extrem orientală nu poate fi înțeleasă fără *Vedele* indiene și fără Buddha... Toate „lumile” la care am făcut trimitere au legătură cu importanța Cuvântului, cel prin care se transmit o idee, o învățătură, o tradiție...

Structura poeziei avea (și încă are!) legătură cu versul, măsura, ritmul (interior), la care s-a adăugat, mult mai târziu, rima. Nu e însă momentul teoretizării. Anticii erau interesați mai ales de vers, ritm și măsură, necunoscând rima. Epopeile homerice, cât și „Eneida” lui Vergilius, de pildă, au folosit hexametru dactilic. Grecii antici au identificat atunci, demult, cele trei genuri literare. Eschil, Sofocle, Euripide, care și-au scris tragediile în versuri, erau socotiți poeți tragici... Între timp, poeții moderni, fără

a extirpa din atitudinea lor ideea de frondă, au început să renunțe la tradiția formală a poeziei... Și, din păcate, în ultimele decenii, sunt poeți care, așa cum arată poemele lor, se vede/ se simte că n-au citit niciun vers din Homer, fiindcă „tatăl poezilor” este un „expirat”. Fără cultură poetică, fără cultură în general și fără bun-simț, poezia se degradează. Până unde și cum se poate degrada poezia, nu știm. Totuși, în „războiul” dintre antici și moderni, limbajul poetic s-a înnoit mereu, s-a îmbogățit, iar poezia s-a acomodat mereu cu epocile în ascensiune, răspunzând unor noi forme de sensibilitate. Dar asta s-a întâmplat mai ales din pricina poezilor cu „har”, care sunt întotdeauna puțini la număr...

2. Despre artiști, deci și despre poeți, se spunea că nu ar putea născoci nimic dacă n-ar fi ajutați de Muze. Așa stăteau lucrurile în Antichitate. Mai târziu, harul a început să vină de la Dumnezeu, nu de la Muze. Iar de o vreme, odată cu modernitatea, inspirația poetică a trecut în plan secund, accentuând ideea de travaliu asupra textului poetic. Într-o tabletă, Tudor Arghezi, care socotea poezia „blestată meșteșug”, aducând la un loc inspirația/ talentul (acest „imponderabil”) și travaliul pe text, spunea că „lucrul cel mai bun nu iese dintr-odată”. Iar acest adevăr poate fi susținut prin „variantele” unui poem, descoperite adesea în manuscrisele poezilor. Revenind la concepția anticilor, putem spune că doar stăpâniții de Muze poezii pot crea. Ba, mai mult, poetul nici nu e conștient de ceea ce creează, fiindcă, cuprins de frenezia generată de aceste ființe supranaturale, își pierde mințile: „Încât cânturile cele mai frumoase nu sunt ei cei care le rostesc, [...] ci Zeul însuși, care le compune și găsește prin gura lor”, cum aflăm din dialogul „Ion”, al lui Platon. Într-un alt dialog al lui Platon, intitulat „Phaedrus”, ni se spune că „poezia omului cu cap (este, nota mea) întotdeauna lăsată în umbră de poezia celor ieșiți din minți”, adică de cei stăpâniți de Muze. Nu este de ajuns să știi cum se face poezia, ci e nevoie de har mai întâi... Și poetul Ovidiu, într-una dintre „Tristele” sale, își afirmă predestinarea ca poet, susținând preeminența harului în procesul de creație, totodată incluzând în textul poemului o „dispută” cu tatăl

său, pe care nu l-a ascultat, lucru bun, de altfel, pentru istoria poeziei mondiale: „Eu însă îndrăgisem cereasca poezie/ Și Muza într-ascunsul la dânsa mă trăgea./ Ades îmi zicea tata: «Deșartă meserie!/ Omer nicio avere pe urmă-i n-a lăsat!»/ Înduplecat de sfatu-i, le-am părăsit pe Muze./ Ceram să scriu acum cuvinte-n slobod mers./ Dar ele pe-o măsură veneau să se așeze./ Ce încercam a scrie era pe dată vers”. Că poezia, asemenea celorlalte arte, nu e *mimesis*, nu e imitație servilă a realității, o spune Cicero în „Oratorul” său, atunci când susține că marele Fidius, când i-a dăltuit pe Zeus și Atena, nu a studiat neapărat oameni din realitate, ci a avut în mintea sa o reprezentare a frumuseții care i-a orientat arta și meșteșugul... Iar despre paupertatea aproape proverbială a artistului ne vorbește și Eminescu, în finalul poemului „Cugetările sărmanului Dionis”. Altfel spus, „poezie – sărăcie”...

3. Spiritul modern s-a născut din „bătălia” cu clasicismul. Cum aminteam deja, inspirația (poetică) trecea încet, încet în plan secund, făcându-se loc ideii că travaliul (pe text) e mai important. Unii dintre iluminiștii francezi (Voltaire, Diderot...) susțineau că un poem valoros unește, în procesul de creație, entuziasmul și rațiunea. Odată cu romantismul rebel, se naștea, pe la începutul secolului al XIX-lea, un „gust nou”, un „suflet nou”; apoi, prin Poe, Baudelaire, Rimbaud, Mallarmé, Paul Valéry, lirica se îndepărta de ceea ce Edgar Poe numea „the intoxication of the heart”. Poetul american, deconspirându-și procesul de creație, în „Principiul poetic”, susținea că celebrul său poem „Corbul” nu s-a născut sub semnul inspirației, că „lucrarea a înaintat, pas cu pas, spre forma definitivă cu precizia și consecvența rigidă a unei probleme de matematică”. Baudelaire înlocuia conceptul de *mimesis* cu acela de *fantezie*, susținând că, în momentul creației, poetul descompune realitatea, pe care apoi o reconstruiește cu ajutorul imaginației. Scuturându-se de biografie, de orice conținut anecdotic, poezia înainta, pe la sfârșitul secolului amintit, către ermetism, devenind uneori „act pur de narcisism”, cum notează undeva Ion Barbu. Astfel că a te întreba, cum se întâmplă adesea la școală, ce vrea să spună poetul într-o poezie, este deja o

prostie. Italianul Eugenio Montale, citat de cunoscutul Hugo Friedrich, afirma în prima jumătate a secolului trecut: „Nimeni nu ar scrie versuri dacă problema poeziei ar fi să te faci înțeles”. Dar care e problema poeziei? Nu știm...

4. Comentând *Ecclesiastul*, cardinalul italian Gianfranco Ravasi (v. „Biblia lui Borges”) identifică șapte maladii care au subminat și subminează ființa umană, cât și lumea în care trăiește acesta. Prima dintre maladii, în ordinea descrierii lor de către cardinal, vizează limbajul uman. Cunoscător de ebraică, greacă veche și latină, Ravasi deslușește pentru necunoscătorii sensul ebraicului *devarim*, care înseamnă fie „cuvinte”, fie „lucruri” sau „fapte”. Și asta fiindcă, în *Biblie*, între cuvânt și faptă „nu e o cale atât de lungă”. Dumnezeu este „logos” creator, iar din *Facerea* 1:3 aflăm: „Și a zis Dumnezeu: «Să fie lumină!» Și a fost lumină”. Pentru *Ecclesiastul* 1:8, *Biblia* ortodoxă din 1994 are următoarea traducere: „Toate lucrurile se zbucesc mai mult decât poate omul să o spună”. Și cum termenul ebraic *devarim* poate fi tradus prin *cuvânt*, *lucru* sau *faptă*, îmi convine mai mult traducerea cardinalului Ravasi: „Toate cuvintele sunt obosite, iar omul nu mai poate să le folosească”. Această „boală” a limbajului o identificase deja Ecclesiastul, cu numele său ebraic Qohelet, prelungită, iată, până azi. Putem observa, adaugă în continuare cardinalul, cum prin televiziuni, talk-show-uri, rețele de socializare circula un „fluviu de cuvinte zadarnice, goale, superficiale, sărace, slabe, obosite, lipsite de orice acuitate în ordinea adevăratei transmiteri a unui sens. Suntem învăluți de flecăreală ca într-o pânză de păianjen”... Scriind și eu cândva despre acest fenomen, urmând pe alții, desigur, susțineam că astăzi vorbim mult, dar comunicăm puțin. Folosind cuvintele fără respectul cuvenit, le transformăm în „apă de ploaie”, le „dezbrăcăm” de rolul lor suprem, acela de a fi purtătoare de sens, de semnificație. Așadar, înțeleptul Qohelet observa, cam cu trei secole înainte de Hristos, că omul înclină spre vorbărie, că folosește adesea în mod iresponsabil cuvintele, astfel că acestea „obosesc” și se diluează. Putem adăuga la toate acestea *vocabularul sărac* al utilizatorilor, cât și *trivializarea*

limbajului, inclusiv trivializarea limbajului poetic, atunci când „poetul” face concesiile gustului îndoielnic al publicului, care e, de milenii, mediocru...

5. „De-a oamenilor vorbă îmi e groază./ Ei totul spun atât de deslușit:/ asta se cheamă câine și cealaltă – casă”... Asta ni se spune într-un poem de Rainer Maria Rilke. Într-adevăr, limbajul cotidian (cel denotativ) este „sărac”. Și cum Adam, primul om, a dat nume lucrurilor, asumându-și astfel universul exterior și interior, se vorbește adesea despre „limbajul adamic”, sacerdotal, solemn, „proaspăt”. Toate scrierile vechi dovedesc faptul că omul, cândva, respecta Cuvântul fie rostit, fie scris. Îmi place să cred că Eminescu reușea să surprindă caracteristica fundamentală a acelei lumi într-un vers din „Venere și Madonă”: „Lume ce gândea în basme și vorbea în poezii”... De atunci încolo, Cuvântul s-a desacralizat, a obosit, a devenit tern, monoton.

Care ar fi treaba poetului? Să se conecteze la limbajul adamic, altfel spus, să redescopere acel limbaj „proaspăt”, să redea cuvântului demnitatea dintâi. Lingviștii au considerat limbajul literaturii beletristice – și mai ales cel al poeziei – un rezultat a două procese complementare. Pe de o parte, *alegerea* cuvintelor din limbajul obștesc și alăturarea lor, adesea insolită, paradoxală; pe de alta, *devierea* de la normă, adică de la regulile „academice”. Complementaritatea celor două procese generează figurile de stil, limbajul poetic devenind un limbaj înăuntrul limbajului, un „limbaj autonom”, realitate de care astăzi cel care știe câte ceva nu se mai îndoiește. Cam asta susțin de ceva timp lingviștii și cam asta se învață pe la școli și universități...

Cu mai mulți ani în urmă, s-a întâmplat să citesc „opinia” unui lingvist român de mare anvergură, Eugeniu Coșeriu (v. „Lingvistica textului. O introducere în hermeneutica sensului”, cap. „Despre esența limbajului poetic”). El susține acolo că *nu limbajul poetic este o deviere de la normă, ci invers*. Așadar, marele Coșeriu afirmă că limbajul denotativ, limbajul științific, limbajul cotidian, acestea reprezintă abateri de la „limbajul integral” al poeziei. Doar poezia, prin limbajul ei, presupune „restaurarea deplinei funcționalități a limbii”... Ne întrebăm, desigur, dacă mai are lumea nevoie de această „restaurare”. Poeții valoroși, ca de obicei, puțini la număr, o vor face cu de-a sila, folosindu-se de toate resursele limbii în care scriu, „re-creând-o”, îmbogățind-o, scuturând-o de clișee, salvând-o de cei care o schilodesc în mesajele lor pe rețelele de socializare...

N. 8 aprilie 1943, în satul Cătălești, comuna Șerbești (azi, Săucești), județul Bacău – m. 21 noiembrie 2015, la Bacău. Educatore, inspectoare, institutoare, publicistă. Este fiica Ortansei (n. Lica) și a lui Alexandru Buhăianu, agricultori.

A copilărit și a urmat cursurile Școlii Elementare de 7 Ani în satul natal (1949-1956), iar după absolvire, a fost admisă, cu bursă de merit, la Școala Pedagogică din Bacău (1956-1960). Admiterea la Facultatea de Filologie a Institutului Pedagogic de 3 Ani din Bacău (1969-1972) s-a realizat abia după aproape un deceniu, perioadă în care a susținut cu brio examenele de definitivare și gradul II și a urmat cursuri de perfecționare la I.C.P.D. Iași. Este etapa în care încearcă să scrie scurte povestiri din copilărie și poezii pentru copii, dar absorbită de problemele de familie și de serviciu, se concentrează doar către preocupările strict didactice. Anii 1960-1976 reprezintă o perioadă de intensă activitate profesională, întâi ca educatoare la Dămieniști și Șerbești (1960-1962), apoi ca directoare în orașul Bacău, la grădinițele Nr. 9 și Nr. 20 Căminul Cornișă, cu degrevare totală de norma didactică (1962-1972), unde s-a remarcat ca bun manager și metodist, fiind promovată inspectoare școlară la Inspectoratul Școlar al județului Bacău (1976-1990). Urmează o perioadă definitorie pentru perfecționarea profesională și meto-

Personalități băcăuane

Elena Ungureanu

dică în calitate de „formator al formatorilor” (examenul de diplomă a Facultății de Filologie, cursuri fără frecvență, 1972; examenul pentru gradul I în învățământ, 1979, și transferarea în cadrul Catedrei de limba română a Școlii cu Clasele I-VIII Nr. 11 din Bacău, 1982).

În calitate de organizator al unor manifestări științifice și metodice la nivel județean și național, dar și ca invitată la simpozioane științifice în județ și în țară, publică primele texte metodice. A debutat, astfel, în „Revista de pedagogie” („Observarea – act al cunoașterii active și conștiente a preșcolărilor”, 1986), un an mai târziu extinzându-și colaborarea la „Tribuna școlii”, iar MEI o înscrie în comisiile sale de experimentare pentru introducerea povestirilor istorice scrise de Dumitru Almaș și a exercițiului grafic în programa grădinițelor, precum și în calitate de coautor al „Programelor activităților instructiv-educative în grădinița de copii” (Editura Didactică și Pedagogică, 1987), la care a lucrat între anii 1985 și 1987.

Receptivă la mutațiile din învățământ, la 1 septembrie 1990 s-a transferat ca institutoare în învățământul preșcolar

și și-a îndreptat preocupările pentru perfecționarea și modernizarea procesului instructiv-educativ din grădinițe, inițiind în acest scop acțiuni de cercetare-investigare și experimente, finalizate cu propuneri înaintate autorităților, publicând la Editura „Europrint” din Bacău volumele didactice „Învățăm să colorăm. Carte pentru copii de 3-4 ani” (1997; ediția a II-a, Bacău, Editura „Tudor”, 2001), „De la grădiniță, la școală” (1999) și „Învățăm să colorăm. Carte pentru copii de 3-5 ani” (2003).

Din anul 2000, după pensionare, a continuat și adâncit cercetarea în arhivele naționale din Bacău, București și Iași, în bibliotecile centrale universitare ieșene și bucureștene, precum și la Biblioteca Academiei Române, unde a descoperit documente inedite despre învățământul băcăuan și despre viața și activitatea unor cadre didactice băcăuane, mari personalități ale învățământului, pe care le-a prezentat în sesiuni de comunicări științifice. Alte studii i-au fost inserate în culegeri sau volume, precum: „Evaluarea probelor de evaluare formativă pe unități de conținut” (Editura „Egal”, 2001), „Retrospectivă și perspectivă în învățământul

preșcolar” (Editura „Europrint”, 2005), „De la școala din «Câmpul Poștei», la Școala cu Clasele I-VIII «Georgeta Mircea Cancicov» Bacău” (Editura „Egal”, 2009), „Studii de specialitate” (Bacău, Editura Didactică și Științifică, vol. VII, 2010), „Profesioniștii noștri” (4), „Dumitru Zaharia la 85 de ani” (Editura „Eurocarpatica”, 2011). A contribuit la realizarea „Enciclopediei județului Bacău” (Editura „Agora”, edițiile 2007 și 2008), dar corolarul întregii sale activități publicistice este dat de volumul „Istoria învățământului preșcolar din județul Bacău”

• Georgiana Stănescu

(Iași, Editura „PIM”, 2009), o carte indispensabilă nu doar celor interesați de evoluția învățământului pe meleagurile băcăuane. Aceasta e dublată de albumul „Mărturie iconografice despre învățământul preșcolar băcăuan” (*idem*, 2009), în suta editorială proprie mai figurând volumele „Manifestări cultural-științifice dedicate sărbătorii Grădiniței Nr. 3 Bacău” (Editura Fundației pentru Tineret și Dezvoltare, 1995), „Eroina Elena Cancicov și genealogia neamului său” (Editura „Corgal Press”, 2012) și, împreună cu soțul, Ioan Ungureanu, „Monografia comunei Săucești de pe Siretul Mijlociu” (Onești, Editura „Magic Print”, 2017).

Elena Ungureanu s-a remarcat ca promotor al acțiunilor de organizare și perfecționare ale învățământului, fiindu-i acordate numeroase distincții, dintre care amintim Medalia Muncii (1974), titlul de „Profesor evidentiat” (1978), Diploma de Onoare a Ministerului Educației și Învățământului (1987), Gradația de Merit (1998), Diploma de Onoare a Inspectoratului Școlar al județului Bacău (2000), pentru „contribuția adusă în cele patru decenii de activitate la organizarea și perfecționarea activității din grădinițe și la ridicarea prestigiului învățământului preșcolar din județul Bacău”, Diploma de Excelență a MEI (2007) și a Inspectoratului Școlar Județean Bacău (2009).

Cornel Simion GALBEN

• publicitate • publicitate • publicitate • publicitate • publicitate • publicitate • publicitate • publicitate • publicitate • publicitate •

Ca în fiecare an, în perioada 15 martie – 15 aprilie, autoritatea publică centrală care răspunde de silvicultură organizează **Luna plantării arborilor**. Direcția Silvică Bacău, parte componentă a R.N.P. – Romsilva, sub egida „Luna plantării arborilor” – ediția 2023, și-a propus să realizeze o gamă largă de manifestări și acțiuni; în ceea ce urmează, vom menționa câteva dintre ele.

Cea mai importantă activitate este cea de plantare a unor suprafețe din fondul forestier național al statului, totalizând 110 hectare. În plus, se vor regenera pe cale naturală peste 580 de hectare, ceea ce înseamnă că în acest an suprafața totală regenerată la nivelul Direcției Silvice Bacău va fi de cel puțin 690 de hectare. Se realizează completări în plan-

Luna plantării arborilor

tațiile înființate în anii anteriori pe o suprafață de 45 de hectare. După cum se observă, ponderea mai mare o reprezintă regenerarea pe cale naturală a pădurii. De fapt, de aici trebuie pornit: pădurea este un ecosistem, un organism viu, iar lemnul este o resursă regenerabilă. Arborii, ca orice organism viu, au un ciclu de viață: se nasc din semințe, cresc și mor, iar acest ciclu are o durată diferită, în funcție de specie: între 20 și 120 de ani.

În societatea contemporană, deoarece lemnul este utilizat în multe moduri, este foarte important să putem avea grijă de pădure rezolvând concomitent problema recoltării lemnului necesar și asigurând continuitatea pădurii într-o stare normală, cât mai apropiată de cea naturală. Ce înseamnă acest lucru? Este simplu: după extragerea lemnului dintr-o suprafață de

pădure, unde arborii au ajuns la vârsta exploatabilității, acolo trebuie să crească o pădure nouă, tânără, cu puiți sănătoși, viguroși, din speciile corespunzătoare tipului natural de pădure. Acest lucru se întâmplă ca regulă, pe cale naturală, cu semințe provenite din arborii maturi, valoroși. În situațiile în care este nevoie, trebuie intervenit cu plantare de puiți produși în pepiniere, în completarea regenerării naturale.

Din inventarul puiților produși în pepiniere, efectuat în toamna anului trecut, a rezultat un număr de 2,1 milioane de puiți. Dintre aceștia, un milion sunt apți de plantat în primăvara acestui an. Pentru plantare se va folosi un număr de aproximativ un milion de puiți forestieri din diverse specii, produși în pepinierele proprii.

Alte activități pe care ne-am propus să le desfășurăm în această perioadă sunt:

- popularizarea prin afișe și panouri a importanței păstrării integrității fondului forestier și a prevederilor Codului Silvic;
- conștientizarea cetățenilor și proprietarilor privați de rolul pădurii în viitor și informarea asupra obligațiilor ce le revin în calitate de deținători de păduri;
- antrenarea locuitorilor pentru acțiuni de igienizare a lizierelor pădurilor;
- asigurarea materialului săditor și acordarea asistenței tehnice pentru împădurirea unor terenuri degradate, neproductive sau pentru înfrumusețarea spațiilor verzi din localitățile județului Bacău;
- antrenarea elevilor, studenților, tineretului în acțiuni de plantat puiți, de înfrumusețarea spațiilor verzi din incinta comunelor, orașelor și a unităților de învățământ. Astfel, fiecare ocol silvic desfășoară parteneriate cu unități de învățământ din raza de activitate pentru realizarea acestor acțiuni;
- mediatizarea prin expuneri video și concursuri școlare a importanței pădurilor și a ecosistemelor forestiere. Se vor desfășura acțiuni de acest gen la cele 14 ocoale din Direcția Silvică Bacău. Se vor organiza la liceele și colegiile din municipiul Bacău și la Universitatea Bacău o serie de întâlniri, dezbateri pe problema protecției pădurilor, precum și activități de genul workshop.

Direcția Silvică Bacău vă dorește să aveți o primăvară frumoasă și vă așteaptă să luați parte la activitățile pe care le organizează.

Ing. Alexandru SZABO, responsabil compartiment Regenerări – Pepiniere, Direcția Silvică Bacău

După cum editurile reprezintă, atunci când se ivește fericitul prilej, instituțiile de dreaptă consacrară scriitoricească a diferiților autori care bat la porțile afirmării, așa și revistele de ținută sunt laboratoare necesare găzduirii și autentificării scrierilor de o oarecare importanță. Înainte de a-și asuma rolul de a decanta valorile momentului, revistele sunt chemate să descurajeze pe veleitari și pe grafomani, deși nu vor reuși niciodată, aceștia putând foarte bine trece direct la debutul editorial. Scriitorii, indiferent de valoarea lor, ar trebui să-și formeze mâna cu texte revuistice, deoarece un astfel de exercițiu le activează ritmurile calendaristice mai lente și le stopează desfășurările prea largi în spațiul tipografic. Cititorii de reviste care vin din afara domeniului au posibilitatea de a-și rafina gustul estetic, iar în climatul intelectual general se poate amorsa o nouă orientare literară sau culturală.

Revistele au felurite roluri: de prezentare și depozitare a noi și noi materiale, de expunere a manifestelor estetice, de promovare a rigorii și a disciplinei culturale, de mediu critic și, mai ales, de conjugare a intereselor literare. Nu trebuie uitat faptul că ele sunt concepute pe baza afinităților spirituale și a mentalității comune, care își găsesc expresia în cadrul unui anumit grup scriitoricesc. Conceperea structurii și a rubricilor reflectă programul lor, declarat sau subînțeles, dar orice formulă artistică se cere regândită, confruntată cu orizontul de așteptare lent dar sigur schimbător.

O astfel de revistă-model a reprezentat-o în interbelic românesc insolita „Bilete de papagal”, unde nu s-a perpetuat, în nicio perioadă din cele șase ale apariției ei, vreun aer artificial de „obiectivitate”, de fandoseală ori de efeminare intelectuală. Cel care s-a îngrijit de destinul ei – directorul, redactorul, tehnoredactorul, corectorul și administratorul Tudor Arghezi – nu a îngăduit colaboratorilor radicalizarea ideologică și pletora de articole insignifiante sau scrise amatoristic. El a scris aproape număr de număr, sub diverse semnături (T. Arghezi, Coco, B. de P., Papagalul roșu, Papagalul galben, Papagalul albastru, Papagalul violet), iar când tabletele au fost nesemnate, se observă imediat marca argheziană. A rămas Arghezi cu aspirația neîmplinită de a redacta singur publicația, de la un capăt la altul, deoarece s-a simțit nevoit, încă de la primele numere, să-și asocieze felurii colaboratori. Aceștia s-au recrutat din rândurile prietenilor, cărora le-a asigurat spațiu revuistic îndestulător, garantându-le libertatea de expresie și chiar putința să scrie mereu altcineva dintre ei fiecare număr.

Trebuie spus celor care nu știu că titlul ales de Arghezi pentru revistă amintește de o practică des întâlnită în anii

perna cu ace

Vasile SPIRIDON

În Țara papagalilor

interbelici, dar extinsă și în anii comunismului, îndeosebi cu prilejul iarmarocelor sau al bălciurilor de la Dumnică mare. Este vorba despre flașnetarul însoțit de papagalul care era încurajat (contracost, din partea clientului) să scoată, la întâmplare, dintr-o cutie, bilețele pe care erau scrise variate preziceri destinate celui interesat. Totodată, titlul exprima și năzuința lui Arghezi de a concentra întregul material revuistic într-un spațiu cât mai restrâns. În acest context, Coco, un fel de personaj-pasăre totem, devine partenerul de dialog și povățuitorul stăpânului, ambii observând oamenii, evenimentele și moravurile vremii.

„Bilete de papagal” a fost o revistă subordonată câtorva coordonate principale: sancționarea, prin pamflet, a celor ce se făceau cupabili în diferite feluri, cultivarea unei literaturi valoroase, încurajarea și publicarea scriitorilor debutanți și, nu în ultimul rând, destinderea cititorilor prin anecdote și prin bancuri spumoase. La acest ultim aspect, fantezia pamfletară a lui Arghezi și a colaboratorilor săi a fost la unison cu verva umoristică, dând astfel naștere unor pamflete suculente și destul de virulente. Au fost luați drept țintă toți cei considerați sancționabili pentru întreținerea moravurilor sociale: oameni politici, scriitori, medici, reprezentanți ai Școlii, ai Teatrului, ai Bisericii, ai Academiei, dar și ai mai noii Societăți de Radiodifuziune. Victima de lux, dar și de serviciu, a textelor scrise de Tudor Arghezi și de ceilalți colaboratori a fost Nicolae Iorga: „muierea masculină”, „literat de o moralitate de bătrână curtizană”, „păianjenul cu barbă”, „viermele de mătase”, „cretin verbos”.

La citirea oricărui număr al colecției revistei surprinde exprimarea argheziană atât de caracteristică, realizată printr-o reorganizare a limbajului obișnuit după principii proprii, după o retorică specifică, bazată pe utilizarea figurativă a termenilor și pe construcții semantice adecvate subiectului avut în vedere (evenimente culturale, artistice, politice, sportive etc.). În pamfletele-portret sesizăm arta portretistică argheziană în toată splendoarea ei, care se distinge prin prefacerea limbajului comun și prin forța de reprezentare a acestuia. Figură distinctă în rândul pamfletarilor, marele nostru creator de limbă,

utilizând bogatul fond al acesteia, a reînnoit-o în chip singular și a reușit să transpună totul într-o imagistică frizând până și fantasticul sau grotescul. Slușenia fizică și degradarea morală, alături de alterarea celor mai pure simțăminte, sunt exprimate într-o limbă care armonizează expresiile orale cu cele livrești. Arta de „a spurca frumos” respectă regulile identificabile în orice creație argheziană: limbajul coroziv, concretețea vizuală și sarcasmul.

Sub vădita influență a directorului publicației, Felix Aderca, N. Papadopol, Nicolae Andrieș, D. Gherghinescu-Vania, Aurel Călinescu, Paul Lahovary, Octav Șuluțiu devin și ei pamfletari de expresie argheziană. Influența argheziană asupra lor – manifestată atât la nivel expresiv, cât și la nivelul viziunii, al raportării la lume – a fost covârșitoare. Mereu preocupată de actualitate și nu lipsită de spontaneitate, revista „Bilete de papagal” a reușit să introducă în circuitul național nume și preocupări reprezentative pentru peisajul nostru literar interbelic și postbelic. Tudor Arghezi se putea mândri cu lansarea „bătrânului” Urmuz, alături de tinerii scriitori Eugen Ionescu, Eugen Jebeleanu, Max Blecher, Emil Botta, Virgil Teodorescu, Maria Banuș, Constantin V. Gheorghiu, Constantin Nisipeanu, Aurel Baranga, Laurențiu Fulga, Ion Biberi, Ștefania Velisar și Cella Delavrancea.

De-a lungul celor câteva decenii de apariție a acestei foi liliputane, cu aspect nu ca al marilor gazete, „măsurate cu kilometrul pătrat”, au existat etape marcate de transformări vizibile în societatea românească și care au avut impact sensibil asupra sumarelor. Mutațiile din sânul societății s-au răsfrânt în paginile revistei atât la nivel informațional, cât și la nivel economico-financiar, tematic sau de strategie editorială. Și aceasta pentru că revista „Bilete de papagal” a rămas, în fond, o sinteză a structurii creatoare argheziene, de publicist, poet, pamfletar, prozator și moralist totodată. Nu trebuie uitat, pentru destinul editorial al acestei sprintare publicații, principiul scrisului arghezian: „concentrarea până la esență”, adică forma pe care o iau ideile încâpând întotdeauna într-o tabletă sau într-un bilet. Prin urmare, „Bilete de papagal”, „cea mai mică foiță de la Gutenberg încoace”, a excelat în articolele scurte și percutante, ce-l reprezentau atât de potrivit pe *spiritus rector*.

Paginile publicației erau deschise atât scriitorilor importanți, cât și debutanților, cu rubricile dedicate poeziei, prozei, criticii literare și chiar teatrului. În paginile afectate prozei, sunt de semnalat contribuțiile argheziene, apoi fragmente semnate de Felix Aderca, Aurel Zaremba, Geo Bogza, Mihail Avramescu, precum și paginile postume ale lui

Urmuz. Nu trebuie omise prozele de factură tradiționalistă (Mihail Sadoveanu, Isac Peltz, Otilia Cazimir), prozele diverse, precum și cele câteva proze umoristice semnate de Felix Aderca, Mircea Damian, Paul B. Marian, Aurel Lambrino și Paul Zarifopol.

În sectorul destinat poeziei, la cuprins găsim atât nume de scriitori deja consacrați (Tudor Arghezi, George Topîrceanu, Adrian Maniu), cât și de scriitori dornici de afirmare, existenți de-a lungul celor câtorva decenii de apariție a revistei. Astfel, se poate citi poezie de inspirație religioasă (Horia Bottea, Edurad Sbierea, Ion Sofia Manolescu, Mihail Steriade, D. Gherghinescu-Vania, George Lesnea, Ștefan Stănescu), apoi aceea semnată de poeți care se înscriu în direcții diferite, fie simbolistă, fie tradiționalistă. Nu trebuie ignorate nici poeziile umoristice (epigrame și parodii), publicate în primele trei serii ale „Biletelor de papagal”. La sectorul actualității și criticii literare trebuie menționată neapărat semnătura omniprezentului Felix Aderca. La ele acasă s-au aflat anecdotele și fragmentele comice, precum și aforismele sarcastice. Unele articole au mizat pe un umor gratuit, altele au ridiculizat moravurile reprezentanților Statului (politicieni, medici, preoțime și, după cum am spus, victima de lux Nicolae Iorga).

Aplecarea oricărui cercetător cu ochi buni asupra liliputanei colecții a revistei „Bilete de papagal” („un ziar atât de mic n-a mai apărut niciodată, nici la furnici”, spunea Arghezi) poate să pună în evidență dimensiunea evolutivă a revistei, în toată complexitatea sa, ținându-se cont de cele patru funcții identificabile în cazul oricărei publicații culturale: informațională, critică, de creație și de reflectare. Stau la dispoziția oricui volumele de la III la X din seria de *Opere* a lui Tudor Arghezi, apărute între 2003 și 2011, sub egida Academiei Române. Orice efort documentar făcut în acest sens are valoarea unui act funcțional de istorie literară, necesar pentru înțelegerea evoluției formelor de expresie revuistică interbelică. Formatul adoptat, nonconformismul, îndrăzneala și vivacitatea au făcut din foaia argheziană o publicație insolită, cu totul aparte în peisajul revuistic interbelic. Peste tot planează perenitatea stării de spirit argheziene. Este motivul pentru care am considerat că este necesar să amintesc ceva despre caracterul original al revistei și, în consecință, despre importanța acesteia pentru cultura și literatura noastră, la 95 de ani de la apariția primului număr.

• Florența Bogdan

Nu vreau
ca după moartea mea
să fiu expus
într-un muzeu rusesc.
(Hitler
către aghiotantul
Otto Günse)

Ionel SAVITESCU

cartea străină

Moartea lui Hitler

Indiscutabil, una dintre enigmaticele nerezolvate ale epocii contemporane este aceea a dispariției lui Hitler. „Oficial”, Führerul s-a sinucis pe data de 30 aprilie 1945, dar există și teorii care afirmă că ar fi reușit să fugă în Japonia sau în Spania sau în Argentina (în treacăt fie zis, Simon Dunstan și Gerrard Williams au scris o carte, *Hitler în Argentina*, apărută în românește în 2014 la Editura „Litera”. Se mai poate consulta Jan Van Helsing – *Organizația secretă Soarele Negru*, Ed. „Antet XX Press”, ș.a.). Printre ultimele cercetări asupra acestei chestiuni se află și exegeza a doi ziariști: francezul Jean-Christophe Brisard și ruso-americană Lana Parshina*.

De-a lungul a patru părți (*Ancheta I, Ultimele zile ale lui Hitler, Ancheta II, Concluzii?*), urmate de informații suplimentare detaliate în *Note*, cu trimiteri la alte cărți și persoane din anturajul lui Hitler și presupuneri ale dispariției sale, cartea se încheie într-un mod nedecis: Hitler s-a otrăvit cu cianură („arma celor lași în ochii conducătorilor sovietici”, p. 35), concomitent trăgându-și un glonț în gură (lângă craniul lui Hitler se afla o hârtie pe care scria: „Aceasta este o bucată din craniul lui Adolf Hitler”, p. 32), deși craniul său conținea un orificiu de mărimea unei monede mici. Aceste cercetări asupra morții lui Hitler încep la Moscova (6 aprilie 2016) și se încheie la Paris (septembrie 2017). În partea a doua sunt examinate ultimele zile ale lui Hitler (19 aprilie – 2 mai 1945).

Așadar, celor doi ziariști, ajungând la Moscova, li se arată o bucată din craniul lui Hitler. Suspicioși, aceștia se întreabă: „Este oare al lui Hitler, așa cum pretind autoritățile ruse, sau al unei femei de vreo 40 de ani, cum a afirmat recent un om de știință american?” (p. 11). Deceșul s-ar fi produs pe 30 aprilie 1945, în jurul orei 17:15 sau înainte de această oră. Ultimii supraviețuitori din Führerbunker dau ca sigură sinuciderea lui Hitler pe data de 30 aprilie 1945, dar la 8 mai 1945, în *Pravda*, se publică un articol al lui Leonid Leonov care pretinde că submarinul german U-530 i-ar fi transportat pe Hitler și pe Eva Braun în Argentina, țară preferată de transfugii germani Adolf Eichmann, Josef Mengele, Klaus Barbie și probabil încă mulți alții. Sosirea lui Hitler în Argentina este infirmată de ministrul de Externe argentinian, César Ameghini. În sfârșit, la 25 octombrie 1956, soții Hitler sunt declarați decedați de către justiția germană (Tribunalul din Berchtesgaden).

Pe 20 aprilie 1945, când Hitler își sărbătorea a 56-a aniversare, buncărul era arhiplin. Entuziasmul și bucuria de odinioară au dispărut. După felicitările de rigoare, Himmler, Göring, Dönitz, Keitel, Ribbentrop se grăbesc să părăsească buncărul sub diferite pretexte. Apoi, dintre locatarii

buncărului, cu îngăduința lui Hitler, cei mai mulți au încercat să scape îndreptându-se în diferite direcții. Rămân numai cei mai apropiați de Führer. Göring îl informează pe Hitler că dorește să preia conducerea, iar „Jodl și ceilalți ofițeri din Statul Major refuză să fie conduși de unul dintre cei mai corupți și mai incompetenți oameni ai Reichului” (p. 66). Iar Hitler declarase: „Știu că Göring este un element putred. O știu de multă vreme” (p. 69).

Armatele sovietice conduse de Jukov și Koniev își disputau întâietatea în cucerirea Berlinului și capturarea lui Hitler. În buncăr încep să domnească dezordinea și haosul: se fumează, se bea alcool, respectul față de Hitler scade etc. Pe 27 aprilie 1945, Hitler organizează o *ședință a sinuciderii*, dorind una colectivă. Celor rămași li se distribuie fiole cu otrăvă. Trădarea lui Himmler, care dorea o pace cu Alianții occidentali, îl mânie pe Hitler, care-l destituie și-l exclude din partid. În sfârșit, pe 29 aprilie 1945, Hitler se căsătorește cu Eva Braun, martori fiind Bormann și Goebbels. Führerul își redactează testamentul personal și politic, urmaș la conducerea Germaniei este desemnat amiralul Dönitz. Hans Baur se oferă să-l scoată pe Hitler din Berlinul asediat și să-l ducă în Japonia, Argentina, Spania sau la șeicii arabi. Hitler îi dăruiește lui Baur portretul lui Frederic cel Mare. După o masă frugală, cu o conversație monotona, Hitler și Eva Braun se retrag luându-și adio de la secretare, de la Bormann și soții Goebbels, de la generalii Burgdorf și Krebs și de la Linge. Au urmat sinuciderea lui Hitler și a Evei Braun.

Mareșalii Jukov și Koniev primesc de la Stalin ordinul de a ocupa Berlinul înaintea Alianților occidentali și de a-l prinde pe Hitler. La aflarea veștii că Hitler murise, Stalin spusese: „A avut parte de ce-a căutat netrebnicul

„Marțea sunt trei ceasuri rele. Să nu le ratăm!” Consecvent cu sine, nu le-a ratat. La al treilea ceas al amiezii, marți, 4 aprilie 2023, Păgubașul, care a făcut o artă din acest atribut, și-a dat întâlnire cu aceea pe care și-o imagina, și-o dorea, tânără și frumoasă. „Știi tu că tipa vine cu vreo coasă și nu cu o duzină de prezervative, să știe omul măcar de ce moare, goală-goluță, sub un mantou de blană?”

Curtenitor cum a fost toată viața, nu a putut-o refuza – au plecat împreună...

S-a retras acolo unde nu e întristare, nici durere. Nu înainte de a-și ține promisiunea: „Mai că-mi vine să scriu și eu un cuvânt de «la revedere», să nu las popii să mă slujească («nespovedit, neîmpărtașit»), înainte de a ne despărți zăbind, cu madame Piaf în urechi, fiindcă nici eu «je ne regrette rien»”.

Ceruse cândva unui prieten bistrițean, preot și poet totodată, ca slujba să fie scurtă, să rămână timp pentru băutura. Scurtă a fost. La fel de scurt a fost și mobilierul, cu rol de

ăsta. Păcat că n-am putut să-l prindem viu. Unde se află cadavrul?” (p. 107). Totuși, din nota 162, p. 339, aflăm că Stalin declarase unor oficiali americani „că este convins că Hitler nu murise și că se afla, împreună cu Bormann și generalul Krebs, într-un loc pe care nimeni nu-l detectase”. Cercetarea celor doi ziariști este îngreunată de autoritățile rusești, care permitau cu reținere accesul la relicvele capturate în Berlin. Între cele două servicii sovietice – al Securității statului și al Ministerului de Interne – existau rivalități și o concurență acerbă. Câțiva soldați ruși au descoperit lângă cadavrele soților Goebbels alte două cadavre: al lui Hitler și al Evei Braun, deteriorate de foc, greu de recunoscut și acoperite cu pământ. După identificarea lor, cadavrele au fost înhumate la data de 4 iunie 1945 în pădurea de lângă Rathenow: „Astfel, dacă e să dăm crezare acestui document, la 4 iunie 1945 cadavrul lui Hitler fusese găsit, identificat și îngropat în cel mai mare secret în zona sovietică a Germaniei învinse. Totuși, Stalin afirmă oficial lumii întregi și în primul rând aliaților săi anglo-americani că Hitler e cu siguranță încă în viață și că a fugit!” (p. 137).

In memoriam

Niculae Gheran

catafalc, pe care a fost așezat sicriul în mijlocul bisericii – fix jumătate de copârșeu plutea în aer precum asistenta maestrului în numerele de iluzionism ale lui Josefini. Dispuns nu doar „să fluture o batistă la despărțire”, hâtrul Niculae Gheran a făcut să fluture prin aerul înmiresmat de tămâie și un zâmbet, poate poznaș, cu siguranță amar, foarte amar... „Nu mă întreba când a trecut vremea. Ne jucăm de-a viața și plecăm tocmai când ne-a venit mîntea la cap!” Sau poate a ținut, în felul său unic și inimitabil, să transmită un soi de „nici nu știți ce pierdeți” mărimumilor din fruntea breslei, care au considerat că coroana (chiar așa!) trimisă prin curier le poate ține locul la căpătâiul confratelui... „Pe vremuri, dacă Muntele nu se ducea la Mahomed, venea Profetul la Munte.”

Charlier socotește că e greu de stabilit sexul acestei bucați de craniu, dar crede că acest craniu a fost străbătut de un glonț. În 1970, Andropov ordonase distrugerea rămășițelor umane ale lui Hitler de teama de a nu cădea în mâna occidentalilor. Autoritățile ruse întrerup cercetările asupra lui Hitler, deși „ultimele resturi umane ale lui Hitler sau presupuse ca atare se află în Rusia și nicăieri altundeva” (p. 242). Colaborarea între Alianții occidentali și Uniunea Sovietică este exclusă.

În 1946, la Fulton (SUA), Churchill ține un discurs în care condamnă politica agresivă a Uniunii Sovietice: „De la Stettin la Baltica și până la Triest în Adriatică, o cortină de fier a coborât peste continent” (p. 245). Concomitent, la 14 martie 1946, Stalin dă un interviu în *Pravda*, „de o violență fără precedent față de foștii săi aliați” (p. 245), asemănându-l pe Churchill cu Hitler și prietenii lui. După publicarea cărții lui Lev Bezâmenskii despre Hitler, în 1968, doi oameni de știință norvegieni au examinat dinții lui Hitler: „Pentru prima oară de la sfârșitul războiului, un raport științific nesovietic creditează teza morții lui Hitler. Afacerea face mult zgomot în epocă. Dar în lipsa accesului direct la rămășițele umane, îndoiala persistă” (p. 249). Doctorul Charlier confirmă ipoteza predecesorilor: avem de-a face cu dinții lui Hitler: „Acești dinți sunt într-adevăr cei... ai dictatorului nazist... Putem afirma că Hitler a murit la Berlin pe 30 aprilie 1945. Nu în Brazilia la 95 de ani sau în Japonia sau în Anzii argentinieni. Dovada este științifică, nu ideologică. Strict științifică” (p. 252).

Totuși, afirmațiile contradictorii ale lui Linge, Günse și Baur i-au determinat pe anchetatori să creadă că Hitler ar fi putut fugi din buncăr (p. 266). În concluzie, nu se poate stabili cu certitudine dacă Hitler a luat întâi cianură, care nu și-a făcut efectul imediat (la Himmler, moartea s-a produs după 15 minute, p. 265), astfel Hitler având timp să se împuște.

* Jean Christophe Brisard, Lana Parshina, *Moartea lui Hitler. Ancheta în dosarele secrete ale KGB*, Iași, Ed. „Polirom”, traducere din limba franceză și note de Dan Petrescu, 2019, 361 p.

De trei luni, bunul său prieten, olteanul de geniu D.R. Popescu, își doarme somnul etern la Bellu... cam într-o rână, înghesuit în coasta tânărului Coșovei, la margine de țințirism scriitoricesc, iar nu academic. Niculae Gheran s-a retras la locul cu verdeată, betonat, dintr-un cimitir de la margine de București... N-a fost să fie nici Dobricul la care sperase – „Mănăstire, maici, chef”. Sfântul locaș nu avea cimitir!

Dacă nepieritorul său spirit nu s-a lăsat îngenunchat de niciun regim („Salariat am fost, slugă niciodată”), mă gândesc că muritorul lui trup ar fi trebuit să-și găsească odihna de veci la picioarele lui Rebreanu. Poate la șapte ani, când îi va fi suficient să-l încapă un săculeț de pânză, va ajunge, în fine, **acasă...**

În timpul vieții, fotoliile academice s-au dovedit neîncăpătoare... „Dumnezeu să-i ierte, că are ce ierta!”

Rodica LĂZĂRESCU

Motto: *Fiecare cuvânt este o prejudecată.*
Friedrich Nietzsche

În „Două eseuri despre libertate” (1958), Isaiah Berlin ne amintește despre tulburătorul avertisment al lui Heine: „Acum mai bine de o sută de ani, poetul german Heine i-a avertizat pe francezi să nu subestimeze forța ideilor: conceptele filosofice crescute în camera de lucru a unui profesor ar putea distruge o civilizație. El vorbea de *Critica rațiunii pure* a lui Kant ca despre spada cu care a fost decapitat deismul european, iar lucrările lui Rousseau erau pentru el arma pătată de sânge care, în mâinile lui Robespierre, a distrus vechiul regim” (*op.cit.*, București, Editura *Humanitas*, 1992, p. 201). Filosoful englez amintește și de profeta lui Heine, care avea credința că ideile romantice ale lui Fichte și Schelling vor reveni cândva în actualitate, reluate/ răstălmăcite de fanatici discipoli germani, cu un efect devastator asupra culturii liberalismului occidental. Și Heine nu s-a înșelat, din păcate. „În mod ciudat, mai zece Isaiah Berlin, filosofii noștri par a nu-și da seama de efectele devastatoare ale ideilor lor” (*ibid.*). Ideea aceasta va fi reluată aproape obsesiv de către Isaiah Berlin, inclusiv în „Puterea ideilor” (București, Editura *Humanitas*, 2012).

Am dorit să prefățez cu gândurile lui Heine delicata problematică pe care o trimitem pe valul zbuciumat al dezbaterei: cea a „confiscării”, denaturării, *hitlerizării* concepției despre *Supraom* a lui Nietzsche, deși poate că ne-ar fi fost de ajuns avertismentul acestuia, din „Omenesc, preaomenesc” (secțiunea 137): „Cei mai răi cititori sunt aceia care se comportă ca niște soldați prădători: înșfacă unele lucruri de care pot avea nevoie, spurcă și încurcă restul și blasfemiează totul... Cu șase ani înainte de a muri, aflat la Veneția, a trimis către Elisabeth Förster-Nietzsche, sora sa, o scrisoare în care a mărturisit sumbre premoniții: „Sunt înfricoșat la gândul că niște oameni necalificați și nepotrivii îmi vor invoca într-o bună zi numele. Totuși, acesta este chinul fiecărui mare învățător al omenirii: știe că, date fiind accidentele și circumstanțele, el poate deveni la fel de bine un dezastru sau o binecuvântare pentru umanitate” (apud Sue Prideaux, „Sunt dinamită. Viața lui Nietzsche”, Iași, Editura *Polirom*, 2018, p. 318).

Pe când avea doar cinci ani, Friedrich Nietzsche rămâne orfan de tată și în compania ocrotitoare reprezentată de mamă (Franziska), soră (Elisabeth), bunică și două mătuși. Companie îi vor ține mereu, încă de pe când era mic, și diferite boli. Elisabeth, multă vreme prietena și confidentul lui Friedrich, avea să devină mai târziu pentru aces-

Ion FERCU

Prejudecățile: infern și provocare eternă (37)

ta tipul de persoană pe care nimeni nu și l-ar dori în proximitatea sa. Căsătorindu-se cu Bernhard Förster, un fost profesor antisemit, dezaprobată de frate, Elisabeth a emigrat în Paraguay, pentru a înființa o colonie ariană, de rasă pură germană: *Nueva Germania*. Eșecul proiectului și moartea soțului au determinat-o să se întoarcă în Germania, unde l-a găsit pe Friedrich grav bolnav. Preia tutela acestuia și în 1894 înființează, la Naumburg, Arhiva Nietzsche. În 1895, aceasta îi oferă mamei sale 30000 de mărci, pentru toate drepturile și redevențele operei lui Friedrich. Mama cedează greu, dar speră că banii o vor ajuta să-și îngrijească fiul. Din acel moment, până în 1935, când Elisabeth moare, editarea, publicarea și copyrightul operei filosofului îi aparțin. Drumul către dramatica interpretare și *hitlerizare* fusese deschis... A mutat arhiva din Naumburg la Weimar (1887), oraș în care existau și arhivele lui Goethe și Schiller. Din ce în ce mai bolnav, Nietzsche nu mai poate preveni/ interzice niciun gest al surorii sale; era un pacient care în 1890 avea să se despartă de lume.

Bolnavă de glorie, incapabilă de a pricepe ceva din tezaurul ideatic al fratelui său, Elisabeth a devenit „păianjenul din centrul Arhivei Nietzsche, țesând cuvintele fratelui său în propria pânză și umflându-și propria reputație în timp ce-și prezenta fratele ca pe un profet mistic al convingerilor ei” (Sue Prideaux, *op. cit.*, p. 312). Toni Llacer completează, spunând că Elisabeth manipulează deliberat unele scrieri ale fratelui său, „distorsionându-le sensul până ajunge să-l prezinte mai târziu drept unul dintre fundamentele ideologice ale național-socialismului” („*Supraomul și voința de putere*”, București, Editura *Litera*, 2020, p. 48). Hulpava propagandă a hienelor acestei doctrine a profitat din plin de acest derapaj caracterial al surorii filosofului. În 1991, ea publică „Voința de putere”, dar ceea ce a publicat nu reprezenta viziunea finală a lui Nietzsche asupra subiectelor abordate... Cei interesați de deturnarea ideilor lui Nietzsche sunt la datorie. Elisabeth este nominalizată (1908), de către Hans Vaihinger, un filosof trecut azi în marea uitare, pentru scrierile despre fratele ei, la Premiul Nobel pentru Literatură, premiu care, din fericire, a fost acordat în acel an filosofului

Rudolf Christoph Eucken. A mai fost nominalizată la același premiu în: 1916, de către Hans Vaihinger și Harald Hjärne (istoric suedez); 1917, de către același insistent Hans Vaihinger; 1923, de filologul Georg Goetz, istoricul Kurt Breysig și, din nou, de către neobositul Hans Vaihinger... N-a fost să fie. Premiile au fost obținute în acei ani de suedezul Carl Gustaf Verner von Heidenstam (1916), danezii Karl Gjellerup și Henrik Pontoppidan (1917) și irlandezul William Butler Yeats (1923)... Din fericire, Premiul Nobel nu și-a trecut în portofoliu rușinea de a o premia pe Elisabeth Förster-Nietzsche. Universitatea Jena și-a adjudecat însă „onoarea” de a o răsplăti, acordându-i titlul de *doctor honoris causa*. Hitler avea să participe la înmormântarea ei.

Primul Război Mondial a fost prilejul pentru promovarea unui nietzscheanism deturnat fundamental din matca sa. „Voința de putere” teoretizată de filosof a devenit, prin contrafacere, sinonimă cu două atribute: violența și ferocitatea. Bestia blondă era un îndemn pentru înfăptuirea eugeniei. Elisabeth continua să răstălmăcească în manieră criminală, în articolele din diferite ziare, opera fratelui care o iubise foarte mult. 150000 de exemplare din „Așa grăit-a Zarathustra” au făcut parte din efectele soldatului german, alături de „Faust” și „Noul Testament”. „Enciclopedia Universală Britannica” (București, Editura *Litera*, 2010, p. 145) scrie cu umor negru: „E greu de spus care autor a avut mai mult de pierdut din cauza asta”. Nu se poate ca Elisabeth, cea care manipula Arhiva Nietzsche, să nu fi știut că fratele său notase în unul dintre ultimele sale carnete: „Dacă am putea renunța la războaie, ar fi cu atât mai bine. M-aș putea gândi la căi mult mai bune de a folosi cele 12 miliarde pe care le cheltuie Europa anual pentru menținerea păcii armate; există atâtea feluri de a cinsti fiziologia decât prin spitalele militare... Să iei atâtea tinerețe și putere și apoi să le pui în fața tunurilor, asta e *neburie*” (apud Sue Prideaux, *op. cit.*, p. 314).

Criminalii care-au aprins scânteia celei de-a doua conflagrații mondiale au continuat să schimonosească agresiv chipul ideilor lui Nietzsche. Cu încurajarea celei care gestiona Arhiva Nietzsche, Elisabeth, național-socialiștii au devenit adevărații gestionari ai aces-

tea. Max Ohler, militar de carieră, membru al Partidului Național-Socialist, a fost numit arhivar-șef. În Arhivă lucrau o sumedenie de național-socialiști care rescriau filosofia lui Nietzsche conform doctrinei lor. Unul dintre editori era nimeni altul decât Carl August Enge, profesor la Universitatea din Jena, cel care avea să devină ministru al lui Hitler. Alfred Baeumler, profesor universitar la Dresda și Berlin, supervisorul teoriilor rasiale promovate de Alfred Rosenberg, a fost cel care a pregătit pentru publicare textele răstălmăcite ale lui Nietzsche. Acesta este considerat ca fiind purtătorul celei mai grele responsabilități pentru „stabilirea legăturii dintre Nietzsche și Hitler”, spune Yvonne Sherratt în „Filosofii lui Hitler”. Nu trebuie uitat nici Oswald Spengler, cel care, ca editor, l-a aruncat pe Nietzsche într-o zonă pe care filosoful a repudiat-o mereu. Martin Heidegger, alăturându-se partidului nazist într-o ceremonie a zvasticilor agitate, a conlucrat cu Alfred Baeumler la răspândirea ideii că operele publicate de Nietzsche în timpul vieții nu sunt cele care conțeau, că adevărata sa concepție trebuie găsită în scrierile manipulate de Elisabeth și truidorii nazisti. Harry Kesler, unul dintre cei revoltați împotriva manipulatorilor operei lui Nietzsche, diplomat, scriitor, prieten cu Elisabeth Förster-Nietzsche (de care s-a dezis la timp, luând calea exilului), scria că în Arhiva Nietzsche toți erau, de la portar la șef, nazisti.

Istoricii spun că Mussolini, purtător de otravă în doctrina sa politică, a fost primul care a sesizat oportunitatea folosirii ideilor deturnate ale lui Nietzsche. Acesta, amic de idei și fărădelegi cu Hitler, i-a trimis o telegramă de felicitare lui Elisabeth, când aceasta a împlinit 85 de ani. Răsplătindu-l, Elisabeth a tras sforile pentru ca Teatrul Național din Weimar să monteze o piesă de teatru, *Campo di maggio*, al cărei coautor era și acesta. Hitler n-a pierdut prilejul: a venit la premieră (1932) și i-a oferit lui Elisabeth un superb buchet de flori. Peste numai un an, la o comemorare a lui Wagner, Hitler a venit din nou la Weimar, întâlnindu-se iar cu Elisabeth. Hitler era deja cancelar, iar atentă și mistificatoare Elisabeth îi trimisese deja o telegramă de felicitare „magnificului nostru cancelar”.

În 1933, cancelarul Hitler a făcut o vizită la Arhiva Nietzsche. Citat de mai multe surse, Ernst Hanfstaengl, pianistul lui Hitler, mărturisește că acesta a stat peste o oră și jumătate în Arhivă. A intrat ținând în mână nelipsita sa biciușcă și a ieșit purtând bastonul lui Nietzsche, dăruit de Elisabeth.

L-a studiat Hitler pe Nietzsche, dacă a studia nu e prea mult spus? Mă și mir ce-ar fi putut înțelege caporalul Hitler din „Așa-grăit-a Zarathustra”... Se crede că între cărțile pe care le-a citit Hitler în închisoare (1924), când a scris „Mein Kampf”, nu se afla vreuna dintre cele ale lui Nietzsche. La mitingul de la Nürnberg (1934), a fost prezentat un documentar, „Triumful voinței”, care specula ideii nietzscheene răstălmăcite. Potrivit lui Sue Prideaux (*op. cit.*, p. 317), care-l citează pe istoricul Timothy Ryback, Hitler, întrebând de Leni Riefenstahl, regizoarea documentarului, dacă-i place Nietzsche, a primit un răspuns neașteptat: „Nu, nu prea am ce face cu Nietzsche... nu e călăuză mea”. Cred că Hitler a avut un moment de o rară sinceritate. Pe el îl interesau doar lozincile, formulele, sloganurile simple precum *Übermensch*, „morală de stăpân”, „morală sclavilor”, „dincolo de bine și de rău”, toate rescrise de nazisti, răstălmăcite, golite de autenticul sens nietzscheean. Același pianist al lui Hitler, Ernst Hanfstaengl, în „The Unknown Hitler”, îl descrie pe acesta ca fiind un barman genial care folosea tot ce putea pentru a realiza cocteilul său otrăvitor care a generat genocidul. Până și idei de-ale lui Kant, scoase din știutul context umanist, au fost folosite astfel de către Hitler. Când unul dintre ideologii cu ștaif ai nazismului spunea despre Nietzsche că deși nu a fost socialist, naționalist, cu toate că s-a opus rasismului, ar fi putut fi un redutabil gânditor național-socialist, recunoștea faptul că Nietzsche a fost răstălmăcit...

În Arhiva Nietzsche stau și otrăvesc în eternitate codul moral elementar al omenirii cuvintele lui Elisabeth, cea care, cu doar câteva zile înainte de a muri, a scris despre Hitler: „Nu poți să nu-l iubești pe acest om mareț, magnific, dacă-l cunoști așa de bine cum îl cunosc eu”.

Sue Prideaux scrie pe valul tristeților (*op. cit.*, p. 318): „Elisabeth a murit așa cum trăise, fără să se îndoiască de sine. Nu-i fusese niciodată greu să se autoconvingă de ceea ce își dorea să creadă și a murit fericită și sigură că ea era persoana pe care fratele ei o iubise cel mai tare. De asemenea, credea cu sinceritate că prin propria ei măreție își obținuse el nemurirea. Ea, nu fratele ei, construisese arhiva. Ea, nu fratele ei, fusese nominalizată la Premiul Nobel. Ea,

nu fratele ei primise titlul de doctor honoris causa din partea Universității din Jena. Ea, nu fratele ei, se bucurase de prietenia celui mai puternic om din țară, însuși cancelarul Germaniei. Se știe că Hitler, flămând de imagine, atunci când a participat la funeraliile lui Elisabeth, a proslăvit-o ca pe una dintre „preotesele Germaniei Eterne” și s-a lăsat fotografiat, împotriva obiceiului, lângă catafalcul acesteia.

Elisabeth... Mărturisirea, și avea dreptate, că era persoana pe care fratele ei o iubise cel mai tare... Elisabeth este un studiu de caz special în istorie. Nietzsche chiar a adorat-o. Copil, adolescent, tânăr, matur, aflat pe marginea prăpăstiilor uneori, i s-a mărturisit sincer, așteptând, probabil, ceea ce e și omenesc, prea omenesc, leacuri. Elisabeth era pentru el „fetița” pe care trebuia s-o apere, s-o protejeze mereu. A sprijinit-o financiar și emoțional, a încercat, pe cât a putut, chiar s-o scape de capcana nazismului. Jeanne Hersch scrie, așa cum spuneam într-un alt context, că Nietzsche nu și-a manifestat niciodată responsabilitatea pentru modul în care ideile sale ar putea fi interpretate. Cred că exagerează. Cum poți, de pildă, anticipa că omul în care ai investit cel mai mare credit, Elisabeth, ar putea deturna atât de agresiv universul ideilor tale? Elisabeth este deja un caz clinic, este locuită de un delir de grandomanie care și-a găsit teren de agresiune în imperiul inocenței fratelui său. Cine-ar fi putut anticipa că Nietzsche ar putea fi victima unui asemenea delict de grandomanie?...

Și Heidegger... Cu „Sein und Zeit” („Ființă și timp”, 1927) a contribuit la reconsiderarea fenomenologiei. Opera sa a exercitat o influență covârșitoare asupra unor spirite precum Hans-Georg Gadamer, Maurice Merleau-Ponty, Jean-Paul Sartre, Emmanuel Levinas, Jacques Derrida, Hannah Arendt ș.a. În studenție am fost fascinat de discursul său metafizic. Când am înțeles atitudinea pe care a avut-o față de Nietzsche, s-a prăbușit ceva în mine și prăbușit a rămas, deși între timp am ajuns la înțelegerea că trebuie să realizez distincția dintre *om* și *operă*.

Cum pot avea loc asemenea trădări? Ne spune chiar Nietzsche („Considerații inactuale”, „Schopenhauer educator”, secțiunea 1): „Cum se poate cunoaște omul? El este un lucru tenebros și ascuns; iar dacă iepurele are șapte piei, omul se poate jupui de șapte ori șaptezeci și tot nu va putea spune: «Acesta ești tu cu adevărat, aceasta nu mai e piele»”.

Gheorghe IORGA

Arthur Rimbaud. Fețele mitului

Infernul nu este definitiv

În mai 1873, Rimbaud se stabilește la ferma familială din comuna Roche, regiunea Auvergne-Rhône-Alpi. În această „gaură”, cum îi plăcea să spună, evocă ultimele luni parcurse. Sunt marcate de numeroase decepții. Plecat din Charleville, de un an și jumătate, cu ideea de a-i „epata” pe poeții din Paris, Rimbaud și-a depășit speranțele, dar capitala n-a răspuns așteptărilor sale: suflul anarhist de la 1871 se stinsese, cei mai mulți scriitori se dovedeau a fi doar niște burghezi timorați. Probabil că Verlaine, a cărui operă o domina încă de pe când se afla în orașul natal, l-a dezamăgit. Se simțea ca o țintă a întregii societăți franceze. Rarele scrisori din această perioadă erau dominate de revoltă și deziluzie: „merde” pentru alții și pentru el însuși și dispreț pentru un Paris al îngustimilor spiritului. Cel mai rău e că se îndoieste de propria poetică, tocmai poetica pe care începuse s-o definească și s-o aplice cu un an în urmă.

Plictisit, după „hoinărelele” belgiene și după câteva luni petrecute la Londra. E vremea socotelilor. Rimbaud se angajează în scris: „Fac mici povestiri în proză, titlu general: Carte păgână sau Carte neagră. Prostesc și inocent”. Însă puțin mai jos, în aceeași scrisoare adresată prietenului Delahaye, adaugă: „Soarta mea depinde de cartea asta, pentru care o jumătate de duzină de povestiri atroce mai trebuie inventate”. Contează așadar pe acest volum pentru a-și asigura poziția de *om de litere* (așa se va califica în fața judecătorilor de la Bruxelles câteva săptămâni mai tâziu). Tema generală pare a fi cea a păgânului inocent în luptele cu societatea: astfel, cum o spune în scrisoarea trimisă lui Delahaye, proiectul este despre inocență și despre atrocități, fără ca termenii „inocență” și „atrocitate” să se afle în contradicție.

Survine ruptura cu Verlaine, după focul de revolver tras asupra lui Rimbaud și după încarcerarea autorului „Serbărilor galante”. De la Bruxelles, unde se dusese, Rimbaud revine la Roche. Își reia volumul lăsat în suspensie și în... incertitudine. Când îl reia, orientarea va fi aproape cu totul diferită, cu modificări destul de serioase: subiectul primitiv – bunul păgân –

nu dispăre complet, ci se integrează unui ansamblu conceput ca o confesiune a unui damnat. Confesiunea este mărturisirea erorilor, urmată de hotărârea fermă de a nu recădea în ele. E timpul bilanțului. Din asta va consta gravitatea a ceea ce va fi volumul „Un anotimp în infern”: cartea pune în joc o dublă miză – consecința unei *opere* și a unei *existențe*. Tentația lui Rimbaud este de a face bilanțul, de a trage linie, de a se situa pe harta propriei vieți („Un anotimp în infern”: „Sânge rău”); apoi, în celelalte șapte *secvențe* – excepționând-o pe prima, introductivă („Pe vremuri, dacă țin bine minte”) –, „desface” câteva „noduri” existențiale: legătura sa cu Paul Verlaine, pe de o parte, iar pe de altă parte, o anumită concepție despre literatură. Orice proiect derivat din „scrisoarea”/ „scrisorile vizionarului”, urzit în anul precedent, este examinat cu o scurtă luciditate și, în cele din urmă, recuzat. Acestui vid Rimbaud îi opune reconstrucții ce se arată a fi frustrante.

„Un anotimp în infern” este chiar cartea unei crize, de fapt, a unei duble crize – a conștiinței și a scrisului. Marele poet traversase și alte momente dificile, dar niciunul nu fusese atât de grav și nu atinsese un astfel de strigăt, asemenea cuvinte. Ajungând într-o/ la o carte, drama spirituală își găsește paroxismul și, în egală măsură, exorcizarea. Căci nu este vorba, aici, până la urmă, așa cum ne dau de

• Nicoleta Carare

înțeles unele titluri, despre *declinuri* necontrolate („Declinuri I” și „Declinuri II”). Totul e stăpânit aproape rațional în acest text febril, ce se citește cu sufletul la gură. Cele câteva ciorne rămase arată chinul la care s-a angajat Rimbaud ca să corecteze neîncetat textul. Observăm, urmărind miza, sensul acestor corecturi, o restrângere a expresiei și avem chiar certitudinea că poetul a vrut să ajungă, din punct de vedere sintactic, la o frază nervoasă, fracturată, atât de caracteristică, în fond, „Unui anotimp în infern”. Textul acestui volum de răsruce e punctat de exclamații și de suspansuri (momente de încordare, de incertitudine, de așteptare) și unii analiști ai textului au vorbit despre rolul liniei de dialog ori al liniei de pauză, creând o ambiguitate frizând obscuritatea înțelesurilor lingvistice. Putem atribui volumului o întreagă serie de formule narative. Rimbaud practică, în sfârșit, cu o mare bucurie și cu stăpânirea unor neașteptate mijloace, textul scurt în proză. „Un anotimp în infern” a fost tipărit la Bruxelles, pe cheltuiala autorului, în septembrie-octombrie 1873. N-a avut – nici nu erau așteptări prea mari! – niciun succes; de altfel, nici librarul, nici Rimbaud însuși nu s-a preocupat de promovarea cărții și doar câțiva apropiați ai poetului au primit câte un exemplar: Verlaine, Delahaye, Millot, Richepin, Forain. Dar chiar și cu o publicitate extinsă, nu credem, astăzi, că volumul s-ar fi bucurat de vreo atenție majoră din partea cititorilor și criticii literare. Orizontul de așteptare al publicului francez nu se mutase încă în sferile unei modernități a *rebours*...

Comentatorii de mai târziu nu au împărtășit multă vreme ideile despre sensul/ sensurile textului, neînțelegându-se mai ales asupra a două chestiuni. Este „Un anotimp în infern” a *adlio* literaturii, cum a susținut cu tărie Isabelle Rimbaud? Teza este dificil de susținut, deși prejudecata persistă astăzi în concepția unor critici care includ despărțirea de literatură (la o vârstă când alții de-abia o descoperă) printre miturile rimbaldiene. Un lucru este clar: acest *infern* nu este definitiv. Nu există un *loc* (ca la Dante!) unde, intrând, ai abandona orice speranță. Contrar creștinismului, infernul nu durează decât o vreme, *un anotimp/ un sezon*. Ultima pagină presimte o *auroră*, iar textul se încheie cu o imagine evazivă a unui viitor. Nu mai putem crede că „Un anotimp în infern” respinge pentru totdeauna orice literatură. Poate nu e decât un anumit gen de scriitură care este abandonat. Sau, cum ar scrie însuși Rimbaud: „Știu astăzi să salut Frumusețea”. Dacă există un trecut condamnat, există o revelație compensatoare ce lasă câmp deschis posibilului... fulgerul ce cobora focul pe pământ. Pe acea planetă creierul meu era inimă sau poate inima îmi era creier, ceea ce nu conta prea mult pentru un tărâm ce avea hotar comun cu coșmarul cu care, de altfel, după nenumărate motive de a-l încerca, te obișnuiești atât de mult, încât poți adormi definitiv în el (spus astfel, pentru a evita tabuistica extremă a ceea ce se numește a *adormi pe veci* – ceva din pragul căruia tu ai putea să transmiți ultimele secvențe din reportajul ex-existenței – ceva de înfuriat pitecantropii căzuți din omul decăzut).

Leo BUTNARU

Curios, dar pe acea planetă – căreia ziceam să-i zicem pur și simplu *alta*, pentru a evita ciudat-frigurosul epitet *străină* –, se comportau cu toții de parcă ne-ar fi cunoscut, întrebându-ne de una, de alta – e drept, despre cele de pe planeta lor, poate că deja și a noastră, și nu despre cele de pe pământ care, sigur, a fost și a rămas cu adevărat planeta noastră, însă despre el/ ea deja nu am fi știut cine știe ce să mai spunem, astfel că părea convenabil că nu suntem întrebați de relațiile României cu lumea și cele ale Lumii, cu Rusia sau America.

Și totuși, parcă prin acele locuri de nouă planetă, de altă planetă, admitem, pentru a evita sus-amintitul epitet ciudat,

Yes-EU

La hotarul dintre lumi

geros, parcă nu curgea viață, ci altceva, poate că doar vis curgea în rutina cotidiană vecină coșmarului, având hotar psihic cu tărâmurile acestuia granița pe care ne temeam să o trecem, stema de pe stâlpii de hotar reprezentând nu se știe de ce o veveriță în colivia rotundă a mărunțului galop în nicăieri sau, mai adevărat fie spus, spre zădărnice.

Tu aveai cu câțiva ani mai puțin de cum te știam, când pornisem spre această planetă,

numită *alta*, sau nouă, chiar dacă ea, posibil, ar fi cu milioane de ani mai veche decât pământul nostru, care a fost și ne-a rămas planeta natală, uneori cea a groazei, a nedreptăților inchizițional-democratice, unde se putea întâmpla să te temi să iubești, ca să nu mai vorbim de scrisul poeziei; pământul pe care *homo sapiens*, redevenit pitecantrop, se teme exact ca acesta, la începuturi, de focul ceresc, de

RUSIA

Iuri Bondarev

Iuri Vasilevici Bondarev (1924-2020) este unul dintre cei mai cunoscuți și reprezentativi scriitori ruși de după Cel de-al Doilea Război Mondial, război în care a fost ofițer de artilerie și care a constituit apoi o sursă de plecare și de reflecție în scrierea multora dintre povestirile și romanele ce i-au adus celebritatea. După război a urmat cursurile Institutului de Literatură „Maxim Gorki”. Iuri Bondarev a fost o prezentă activă nu numai în viața culturală, ci și în cea politică. Povestirile și romanele lui au prilejuit aprinse discuții, dezbateri și controverse. Ele au fost traduse, unele dintre ele și în limba română. Iată câteva dintre cele mai

cunoscute povestiri și romane: „Tineretea comandantilor”, „Batalioanele cer foc”, „Ultimele salve”, „Tăcerea”, „Zăpada fierbinte”, „Limanul”, „Alegerea”.

„Clipele” au apărut în 1977. Cea mai pertinentă prezentare a lor ne-o oferă însuși autorul în rândurile de mai jos. Noi ne vom mărgini să spunem că numărul lor este de 102 și că alegerea celor patru „clipe” propuse cititorului este pur aleatorie.

Prezentare și traducere de
Tiberiu IONESCU

soție pe care ar fi vrut să-l găsească în ea și pe care el și i-a făurit, poate, cu încă foarte mult timp în urmă. El se enervează că ea nu este destul de atentă față de el, că uneori este tăcută, închisă, că nu este îmbrăcată și pieptănată așa cum s-ar cuveni, că n-a spus față de oaspeți ceea ce trebuia spus, că nu educă în mod corect copilul ș.a.m.d. Și în starea aceasta de insatisfacție, aprinzându-se uneori dintr-un motiv fără însemnătate, folosește la adresa ei vorbele cele mai urâte și jignitoare, ca și cum s-ar răzbuna pe sine însuși pentru greșeala săvârșită în alegerea idealului și s-ar răzbuna și pe ea, că i-a ofensat idealul.

Lucrurile nu se opresc aici. Bruschețea și severitatea lui o jignesc și o îndârjesc pe ea și ea îi răspunde cu aceeași lipsă de milă, cu aceeași neîndurare. Și astfel înstrăinarea care se mărește și se întărește între ei ucide încet și inevitabil ceea ce este cel mai prețios lucru pe acest pământ: dragostea. Însă nici el și nici ea nu are dreptate atunci când se consideră înșelați și jigniți, căci fiind permanent întărâtați unul împotriva celuilalt, apăsați de oboseală, de obiceiuri, de griji, ei fac puțin pentru a se apropia și unul, și celălalt de acel ideal pe care fiecare dintre ei îl nutrește în suflet.

Căci idealuri gata pregătite pentru orice împrejurare din viață nu există.

Colocatar

Doi bătrâni pensionari au primit un apartament de două camere într-un bloc nou. Au ajuns acolo cam la aceeași oră și au făcut cunoștință chiar la ușa apartamentului. Erau foarte mulțumiți, căci nu aveau rude și nici alte ființe apropiate. În doi nu le va fi chiar așa de greu să-și ducă zilele apusului vieții.

Și au hotărât ca după ce vor fi terminat cu așezarea mobilei, să sărbătorească mutarea în noua locuință așa cum le stă bine unor bătrâni de treabă. Au cumpărat de la alimentară cea mai apropiată o sticlă de băutură, apă minerală și gustări nu prea pretențioase. S-au așezat în bucătăria care încă mirosea de vopsea, au băut primul pahărel, apoi pe cel de-al doilea și au început să se uite mai cu atenție unul la celălalt. Câtăva vreme au tăcut înlemniți și deodată au început să plângă.

Unul dintre ei fusese cândva anchetator, iar celălalt anchetat, care s-a ales cu o condamnare de ani îndelungați.

Clipe

Orice carte își are începutul cu mult timp înainte ca să fi fost scris primul rând. Cu mulți ani în urmă mi-am pus în gând să scriu nu o povestire, nu un roman, nu o cronică, ci o carte care să constituie un mozaic, o panoramă a vieții omului, în care momentele surprinse din traiul cel de toate zilele să condenseze la maximum, să acutizeze la extrem simțămintele omului, obligându-l să reflecteze cât se poate de profund asupra lui însuși. Sunt de părere că aceasta se poate înfăptui dacă ne luăm drept ajutoare conciziunea cea mai strictă, starea de spirit cea mai potrivită, precizia subiectului și, ceea ce este hotărâtor, bivalența indestructibilă a gândului și a simțământului, bivalență care să domnească peste un spațiu îngust de cel mult două-trei pagini.

Văduva

În sala de banchete se rostiseră toasturi, cursese din belșug băutura. Fețele asudate și surescitate ale comensilor luceau, discuțiile de la mese deveniseră tot mai aprinse și această larmă de beție făcea neclare cuvintele felicitărilor pompoase, încât acum deja nu se mai distingeau cine anume vorbea, despre cine și despre ce. Se ajunsese la acel moment în care cel pentru care se organizase banchetul încetase să mai fie singurul centru de interes. Așa cum se întâmplă la orice banchet jubiliar.

Se impunea să plec și am ieșit pe furiș din sala îmbăcșită de fum în coridorul pustiu. Însă acolo, în tăcerea răcoroasă de după zăpuseala din sală, pe neașteptate am zărit lângă scara impunătoare de marmură o figură de femeie uscățivă, îmbrăcată complet în negru funerar. Chiar și mânușile negre îi erau trase peste coatele subțiri. Deosebit de straniu îi ieșea în evidență pălăria neagră cu boruri largi, care fusese la modă în urmă cu mulți ani. Pălăria îi acoperea aproape în întregime obrazul palid și supt și privirea-i sticloasă... Fără să mă fi văzut, își mișca lin palma slabă înmănușată în crep negru pe balustrada de marmură. Femeia cobora pe trepte, reflectându-se în oglinzile mari, și-ți crea impresia unui semnal de neliniște în mijlocul ecourilor tulburi și vesele care se prelingeau de sus peste marmură, peste covoarele de pe scări, peste lustrele grele de cristal de deasupra capului.

Am făcut o plecăciune în semn de salut, însă ea ca și mai înainte nu m-a observat. Ochii ei transparent și stinși nu recepționau nimic din jur. De bună seamă că era beată fiindcă, ajungând în capătul scării, se clătina pe neașteptate și apoi se opri câteva clipe lângă balustradă, aplecându-și capul; astfel borurile pălăriei îi acoperiră complet obrazul. Stătu așa câteva minute, apăsând spre piept o mică poșetă garnisită cu mărgelile de sticlă.

Femeia aceasta era văduva unui savant de seamă, fostul fondator și director al institutului nostru de cercetări științifice, al cărui loc îl ocupase cu trei ani în urmă un alt savant, mai puțin merituos, însă mai băftos și mai îndrăzneț și a cărui aniversare de cincizeci de ani institutul tocmai o sărbătorea fastuos în ziua aceea. Eu nu o remarcasem acolo sus, în sala de banchete, unde sfârșiseră toastele festive, unde se bea, se râdea, unde se pupau cu jubiliarul, un om destul de educat și politicos, cu păr argintiu și al cărui aspect general era acela al unui aristocrat de rasă. Acolo sus, unde nici măcar o singură dată, măcar așa în treacăt, de ochii lumii, nu se pomenise de fostul director al institutului, care prin străduința și perseverența lui, prin încăpățănare de catâr și eforturi nerăsplătite de animal de povară înălțase institutul la însemnătatea lui paneuropeană de atunci.

Și mi-am închipuit ce chinuri îndurase ea acolo sus, în sala de banchete, invitată de nu se știe cine, nimănui de vreun folos, uitată și ignorată ca și soțul ei. Și că ea, îmbrăcată complet în negru funerar, împiedicându-se pe trepte, pleca de la banchet

• Mari Bucur

spre singurătatea ei iremediabilă de mai înainte și pe care o simțea de neîndurat în viitor. Apoi mi-am închipuit cum va intra ea în locuința pustie, neajutorată, slabă, plângând de alean, cum va intra în cabinetul lui, în acest imperiu de tăcere, de neputință și de amintiri, în care acum domnesc lipsa glasului și a ochilor lui, lipsa căldurii lui vii și după ce-și va trece privirea peste rafturile cu cărți orfane, va cădea cu fața în jos pe canapea, bolborosind cu buzele bătrâne vorbe despre nedreptatea și cruzimea vieții.

Balistes capricus

În vestul Africii și în sudul Americii viețuiește un pește straniu. E vorba de peștele numit *Balistes capricus*. E un pește cu față de om și eu l-am văzut cândva în acvariul din Copenhaga. Acest pește își rotește lugubru ochii, răsuflă ca un om atins de guturai, întredeschizându-și gura buzoasă. Și ți se pare că nu e un pește, ci o figură respingătoare de om umflat, acoperit de aripioare, un fel de arătare de coșmar înfiorător, nu știu ce fel de personaj de groază, coborât din tablourile lui Bosch și Bruegel. Au văzut oare vreodată acești doi pictori un astfel de pește? Nu, ei nu au fost nici în Africa și nici în America de Sud; ei au trăit și au pictat în Olanda. Un astfel de cap pe jumătate de om și pe jumătate de pește a fost născocit de imaginația și de fantezia lor duse până peste limite și îndreptate împotriva monstruoșității fizice și morale a omului.

Realitatea este însă mai presus chiar față de fantezia cea mai neîngrădită și cea mai genială. În realitatea care nu poate fi îngădită sub niciun chip și sub niciun fel de imaginație și fantezie, există absolut orice. De aceea creația omului nu se va putea apropia nicicând nici de frumusețea fără de capăt a realității, dar nici de monstruoșitatea fără de capăt a aceleiași realități. O realitate infinită, căreia noi nu suntem în stare nici pe departe să-i numărăm și să-i percepem fețele și înfățișările.

Idealul

Certurile în familiile tinere – însă nu numai în cele tinere – se nasc adeseori pentru că, așa cum i se pare lui, ea nu corespunde aceluia ideal de femeie și de